

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΔΥΝΑΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Μετέχουσα Σπουδάστρια:
Διαμαντάκη Εμμανουέλα

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός:
Γαϊτάνη Ρεγγίνα

Πτυχιακή για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το
τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελμάτων Υγείας και
Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πάτρας

Πάτρα 2002

Η τριμελής Επιτροπή για την Έγκριση της Πτυχιακής

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Για την πραγματοποίηση της μελέτης μου θα ήθελα να ευχαριστήσω την υπεύθυνη καθηγήτρια κα Γαϊτάνη Ρεγγίνα για την συνεργασία της, την κα Γιαβάση Αγγελική για τις κατευθύνσεις και την ηθική υποστήριξη από αυτή ως ένα πρόσωπο που έχει ασχοληθεί επιτυχώς με τα γυναικεία θέματα, καθώς και την κα Μπιλιάνη Μαρία για την ενθάρρυνση και την πολύτιμη βοήθειά της στην εύρεση βιβλιογραφικού υλικού.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπεύθυνους της βιβλιοθήκης του ΤΕΙ Πατρών και της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Πατρών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόβλημα	6
Σκοπός Μελέτης	7
Ορισμοί Όρων	10
	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1. Αρχαία Ελλάδα	18
2. Ρωμαϊκή Εποχή	19
3. Χριστιανισμός	20
4. Βυζάντιο	21
5. Μεσαιώνας	23
6. Γαλλική Επανάσταση	24
7. Τουρκοκρατία	26
8. Βιομηχανική Επανάσταση	27
9. Νεώτερα Χρόνια	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΨΥΧΟΣΥΝΘΕΣΗΣ

1. Ο ρόλος της γυναίκας και του άνδρα στην παραδοσιακή οικογένεια.	30
2. Η σχέση της γυναίκας και του άνδρα στην παραδοσιακή οικογένεια	32
3. Ο ρόλος της γυναίκας και του άνδρα στην σύγχρονη οικογένεια.	33
4. Η σχέση της γυναίκας και του άνδρα στην σύγχρονη οικογένεια.	38
5. Πως προβάλλεται το πρότυπο της γυναίκας μέσα από τα Μ.Μ.Ε.	39
6. Γυναίκα και εκπαίδευση:	41
- Η διαχρονική πορεία της γυναίκας στον τομέα της εκπαίδευσης.	41
- Ο ρόλος της εκπαίδευσης και η καταξίωση της γυναίκας μέσα από την ιστομία της τάξης.	45

Η γυναίκα ως δύναμη ανάπτυξης και ανανέωσης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής

- Ο διαχωρισμός των μαθητών με βάση το φύλο τους από τους παιδαγωγούς.	49
7. Γυναίκα και εργασία.	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 61

1. Η ψήφος των γυναικών και οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την ισόρροπη συμμετοχή των δύο φύλων στην πολιτική και κοινωνική ζωή.	61
2. Αντιλήψεις για την πολιτική διαδικασία και το ρόλο των γυναικών.	65
3. Γυναίκες πολιτικοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.	73
4. Ανασταλτικοί παράγοντες για την συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική.	76
5. Πλεονεκτήματα της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.	79
6. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην πολιτική.	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ 83

A. Πολιτική της Ισότητας	83
B. Θεσμοί – Φορείς Στήριξης	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 113

A. Συμπεράσματα	113
B. Προτάσεις	119

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 123

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Γενικός σκοπός της μελέτης αυτής είναι η προσέγγιση της γυναίκας ως δύναμη ανάπτυξης και ανανέωσης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Προκειμένου να καλυφθεί όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένα το θέμα, τέθηκαν και επιμέρους στόχοι.

Σε αυτή την κατεύθυνση η βιβλιογραφική ανασκόπηση ξεκινά με μια ιστορική αναδρομή σχετικά με τη θέση που κατείχαν τα δύο φύλλα, σε κάθε περίοδο, μέσα στην κοινωνία. Ενώ γίνεται αναφορά και σε παραδείγματα γυναικών που είχαν συγκεντρωμένη αρκετή δύναμη, κοινωνική και οικονομική, αλλά σπάνια ασκούσαν οι ίδιες εξουσία.

Στην επόμενη ενότητα της μελέτης αναφέρονται οι ρόλοι που είχαν η γυναίκα και ο άνδρας στην παραδοσιακή οικογένεια και η μεταξύ τους σχέση μέσα σε αυτή, καθώς και η αλλαγή των ρόλων και των σχέσεων των δύο φύλλων στη σύγχρονη μορφή της.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος προβολής του πρότυπου της γυναίκας μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ο βαθμός που αυτό συντελεί στην παραγωγή και αναπαραγωγή των παραδοσιακών ρόλων των φύλων.

Κατόπιν παρουσιάζεται η διαχρονική πορεία της γυναίκας στον τομέα της εκπαίδευσης. Επιπλέον αναφέρεται ο ρόλος της εκπαίδευσης και η καταξίωση της γυναίκας μέσα από την ισοτιμία της τάξης, καθώς και ο διαχωρισμός των μαθητών με βάση το φύλο τους από τους εκπαιδευτικούς.

Ακολούθως γίνεται αναφορά στους εργασιακούς ρόλους ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο, στις διαφοροποιήσεις των δύο φύλων ως προς τους κλάδους εργασίας, τις αποδοχές και τον βαθμό που πλήττονται από το φαινόμενο της ανεργίας.

Στη συνέχεια της μελέτης παρουσιάζονται ιστορικά στοιχεία της ψήφου των γυναικών και τα σημαντικότερα νομοθετικά μέτρα, έως σήμερα, για την ισόρροπη συμμετοχή των δύο φύλων στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Επιπλέον επισημαίνονται οι αντιλήψεις για την πολιτική διαδικασία και το ρόλο των γυναικών σ' αυτή, καθώς και οι ανασταλτικοί παράγοντες για την συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Ενώ γίνεται και αναφορά στα πλεονεκτήματα της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η γυναικα ως δύναμη ανάπτυξης και ανανέωσης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής

Η μελέτη ολοκληρώνεται με μια αναφορά στις πολιτικές ισότητας που έχουν χαραχθεί και εφαρμόζονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και με την παρουσίαση των σπουδαιότερων θεσμών και φορέων στήριξης που προάγουν και ενισχύουν την ισοτιμία των δύο φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνίας.

Εν τέλει, είναι σημαντικό να σημειωθεί, ότι η μελέτη αυτή αποτελεί μια γενικότερη θεώρηση και προσπάθεια διερεύνησης και ένας ερεθισμός για ευρύτερες μελέτες και προεκτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πατριαρχική διάρθρωση της κοινωνίας συναντάται πριν χιλιετίες από τότε που γίνεται ο καταμερισμός της εργασίας. Τα δύο φύλα διαθέτουν την ίδια μυϊκή δύναμη και αντοχή, αλλά ο άνδρας έχοντας πιο ελεύθερο το σώμα του στη διαδικασία της αναπαραγωγής του, επιδρούσε αποφασιστικά στον τρόπο ζωής και στη διαμόρφωση των σχέσεων, κινήθηκε άνετα προς τα έξω σε αντίθεση με την γυναίκα που κρατήθηκε δεμένη στην εξυπηρέτηση της βιολογικής λειτουργίας.

Έτσι, ο άνδρας ανέλαβε τον ρόλο του δραστήριου μέλους της ομάδας που ονομάστηκε οικογένεια, ευρύτερη στην αρχή και στενότερη αργότερα. Ξεκινώντας από το κυνήγι, το ψάρεμα και τη συλλογή καρπών πιο μακριά από τον τόπο διαμονής για την επιβίωση της οικογένειας, αυτές οι εξωτερικές σκληρές και δύσκολες δραστηριότητες συνέτειναν στην ισχυροποίηση του σώματος του, στην όξυνση του μυαλού του και στην αύξηση των μαχητικών του ικανοτήτων. Αυτό είχε αντίκτυπο σε ολόκληρο το θηλυκό γένος, γιατί αρχίζει σιγά σιγά με το περίσσευμα και την εμπορευματοποίηση των αγαθών, την εφεύρεση των εργαλείων, την καλλιέργεια της γης να γίνεται κύριος ιδιοκτησίας και να επεκτείνει την κυριότητα του στο έμψυχο υλικό, που είναι η γυναίκα, την οποία είχε κάτω από την προστασία και τις διαταγές του.

Ο αρχικός καταμερισμός εργασίας, ενώ στο πρωτόγονο ζευγάρι άρχισε ως σύστημα γεννημένο από τις βιοτικές συνθήκες, με τον καιρό διαμορφώθηκε σε παράδοση. Ο άνδρας έγινε ο κυριότερος παράγοντας που ασχολείται και με τις κοινωνικές υποθέσεις, ενώ η γυναίκα δραστηριοποιείται κυρίως στα πλαίσια της οικογένειας με την φροντίδα του νοικοκυριού και την ανατροφή των παιδιών.

Με το πέρασμα αρκετών αιώνων και τις βαθιές κοινωνικές αλλαγές οι γυναίκες προσπάθησαν να βελτιώσουν την μοίρα τους, διεκδικώντας την ισότητα των φύλων και αγωνιζόμενες ενάντια στον διαχωρισμό των ανθρώπων σε άτομα αρσενικού και θηλυκού γένους, ο οποίος δημιουργεί διακρίσεις σε βάρος τους.

Αν και η σύγχρονη γυναίκα βρίσκεται σε καλύτερη θέση, σε σχέση με το παρελθόν, ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα της εποχής μας είναι αυτό της ισότητας. Σύμφωνα με τον νόμο άνδρες και γυναίκες έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, αλλά η ισότητα δεν εφαρμόζεται στην πράξη. Δεν εφαρμόζονται τα δικαιώματα των γυναικών σαν ανθρώπινα δικαιώματα και έτσι δεν δίνεται η πραγματική δυνατότητα στις γυναίκες να ενεργούν και να ασκούν επιρροή στην κοινωνία. Παρόλο που υπάρχουν τόσες ικανές γυναίκες, η επικράτηση των στερεότυπων και η ισχυρή παρουσία των ανδρών σε όλα τα επίπεδα δεν επιτρέπουν στη γυναίκα να επηρεάζει τα κέντρα λήψης πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αποφάσεων καθώς και να αναλάβει το μερίδιο της στις ευθύνες και τα καθήκοντα της κοινωνίας.

Το πρόβλημα

Ασχέτως από το ρόλο που παίζει το καθένα από τα δύο φύλα, άνδρας και γυναίκα, είναι δέσμιοι παραδόσεων και διακρίσεων που καθορίζουν την συμπεριφορά τους. Η καπιταλιστική κοινωνία έχει δημιουργήσει ορισμένους μύθους και έχει κάνει τους ανθρώπους να τους πιστέψουν. Έτσι, η δημόσια εικόνα της γυναικας έχει ταυτιστεί με τον ιδιωτικό χώρο της αναπαραγωγής περισσότερο, ενώ ο άνδρας έχει ταυτιστεί με το χώρο το δημόσιο, το χώρο της παραγωγής. Η αναγνώριση όμως από το νόμο ότι άνδρες και γυναίκες έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις δεν σημαίνει και ισότητα στην πράξη. Όταν οι άνδρες μιλάνε για την ισότητα ή υπερβάλλουν με αίσθημα απενοχοποίησης ή συνήθως μιλάνε σαν να αναφέρονται σε μια μειονότητα, σαν να μιλάνε για τους μετανάστες, για άτομα με ειδικές κ.τ.λ. Τους διαφεύγει ότι η

ισότιμη εκπροσώπηση είναι απλώς η αναγνώριση ότι η κοινωνία μας είναι μικτή.

Η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι κλόνισε τα θεμέλια της παραδοσιακής πατριαρχικής οικογένειας, ενώ βοήθησε παράλληλα τη γυναίκα να ανεξαρτητοποιηθεί, αν και οι δυσκολίες της να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στον τριπλό της ρόλο, ως εργαζόμενη, μητέρα και νοικοκυρά, επιδρούν αρνητικά στην προσωπική της εξέλιξη. Μη διαθέτοντας ελεύθερο χρόνο, δεν μπορεί να συμμετέχει ούτε στο συνδικαλισμό, ούτε σε πολιτιστικές, πολιτικές και άλλες κοινωνικές δραστηριότητες. Οι εργαζόμενες γυναίκες βελτίωσαν σημαντικά, τα τελευταία χρόνια την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, αλλά ακόμα έρχονται αντιμέτωπες με μια άνιση μεταχείριση στις εργασιακές τους σχέσεις. Εξακολουθεί να υπάρχει συγκέντρωση γυναικών σε συγκεκριμένα “παραδοσιακά” γυναικεία επαγγέλματα, τα οποία θεωρούνται σύμφωνα με την κατεστημένη νοοτροπία ότι ταιριάζουν περισσότερο στη φύση και στο ρόλο της γυναίκας. Ο διαχωρισμός των επαγγελμάτων σε “ανδρικά” και “γυναικεία” έχει σαν συνέπεια τη διαφοροποίηση των αμοιβών σε ολόκληρους κλάδους που θεωρούνται γυναικείοι ή ανδρικοί και τη συγκέντρωση των γυναικών σε λίγα κορεσμένα επαγγέλματα που οδηγούν συνήθως σε ανεργία.

Ο τομέας της εκπαίδευσης δεν μένει ανεπηρέαστος από τις σεξιστικές τάσεις της κοινωνίας. Οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των μαθητών και μαθητριών καθορίζονται από κοινωνικά στερεότυπα με αποτέλεσμα να περιορίζεται ο εκπαιδευτικός και επαγγελματικός ορίζοντας των γυναικών. Οι γυναίκες δηλαδή στην πλειοψηφία τους επιλέγουν επαγγέλματα σύμφωνα με τις προσδοκίες των άλλων γι' αυτές και την εικόνα που έχει κοινωνία γι' αυτές και όχι στο ότι δεν έχουν τις σχετικές ικανότητες.

Τέλος, στον τομέα της πολιτικής οι γυναίκες που συμμετέχουν στα κέντρα που παίρνονται οι αποφάσεις και κρίνουν την πρόοδο και την εξέλιξη ενός ολόκληρου λαού Βουλή, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Υπουργεία, Συνδικάτο, μεγάλες επιχειρήσεις και Οργανισμοί κοινής ωφέλειας μετριούνται στα δάχτυλα. Αυτό

Η γυναικα ως δύναμη ανάπτυξης και ανανέωσης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής

συμβαίνει γιατί το ανδροκρατούμενο σύστημα δεν δημιουργεί στις γυναίκες άνετες προσβάσεις στα κέντρα αυτά.

Βέβαια, σημαντικό ρόλο παίζει και η έλλειψη εκπαίδευσης και επαγγελματικής ειδίκευσης, αλλά και η αδυναμία ολοκληρωτικής αφοσίωσης στο επάγγελμα, γεγονός που θα βοηθούσε πις γυναίκες να είναι πιο αποδοτικές.

Σκοπός Μελέτης

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι η προσέγγιση της γυναίκας ως δύναμη ανάπτυξης και ανανέωσης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής.

Ο σκοπός αυτός υλοποιείται μέσα από την επίτευξη επιμέρους στόχων, όπως:

1. Να μελετηθεί ο ρόλος και η σχέση της γυναίκας και του άνδρα στη σημερινή οικογένεια.
2. Να εντοπιστούν τα πρότυπα της γυναίκας που προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε.
3. Να τονιστεί ο διαχωρισμός των μαθητών με βάση το φύλο τους από τους εκπαιδευτικούς.
4. Να εντοπιστούν οι διακρίσεις και οι ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα, όπως αυτές εκφράζονται στον εργασιακό χώρο.
5. Να παρουσιαστούν οι κυριαρχες αντιλήψεις για την πολιτική διαδικασία και το ρόλο των γυναικών.
6. Να εντοπιστούν οι παράγοντες που απομακρύνουν τις γυναίκες από τον πολιτικό χώρο.
7. Να παρουσιαστούν τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής των γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
8. Να παρουσιαστούν οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την ισότητα των δύο φύλων στην πολιτική και κοινωνική ζωή.
9. Να παρουσιαστούν οι πολιτικές της ισότητας που χαράχθηκαν σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως και οι θεσμοί και οι φορείς στήριξης που προάγουν την ισοτιμία των δύο φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής.
10. Να τονιστεί ότι δεν θα έχουν δικαιολογία εκείνοι που εμποδίζουν την γυναίκα, άμεσα και έμμεσα, να πάρει μέρος σε όλες εκείνες τις δραστηριότητες που ανοίγουν τον δρόμο στην ελευθερία, στην αυτονομία, στην αξιοκρατία και για τα δύο φύλα.

11. Να τονιστεί η ανάγκη για αλληλεγγύη, αλληλοβοήθεια και αλληλοεκτίμηση ανάμεσα στα δύο φύλα ώστε να πετύχει ο αγώνας τους για ανάπτυξη στον οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό τομέα της κοινωνίας.

Ορισμοί Όρων

ΑΝΔΡΑΣ: “Το πρόσωπο αρσενικού φύλου σε αντιδιαστολή προς το αγόρι και τον έφηβο, αυτός που εναρμονίζεται με τα κοινωνικά στερεότυπα για την αρσενική συμπεριφορά και στάση ζωής”. (Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 79)

ΓΥΝΑΙΚΑ: “Το ενήλικο πρόσωπο θηλυκού φύλου σε αντιδιαστολή προς τον άνδρα που με τη συμπεριφορά και τις επιλογές του ανταποκρίνεται στον ρόλο ή στο στερεότυπο που η κάθε κοινωνία αναγνωρίζει ως κατεξοχήν γυναικείο” (Γ. Μπουμπινιώτης “Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 79)

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ: “Η διαφοροποίηση ανάμεσα σε ανώτερους και κατώτερους, η ευνοϊκή αντιμετώπιση και μεταχείριση εις βάρος άλλων. Η πολιτική προκαταλήψεων εις βάρος ορισμένων ανθρώπων ή κοινοτικών ομάδων που αποκλίνουν από την πλειοψηφία (ως προς το χρώμα του δέρματος, την καταγωγή, την κοινωνική θέση, τη θρησκεία, τις πολιτικές πεποιθήσεις)” (Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 206)

“Ο όρος διακρίσεις έχει τρεις βασικές έννοιες:

1. Στη γενικότερη έννοια του ο όρος υποδηλώνει ότι γίνονται αντιληπτές ή σημειώνονται οι διάφορές μεταξύ πραγμάτων ή γίνεται η αντιδιαστολή τους.
2. Ο όρος χρησιμοποιείται μερικές φορές για να καταδείξει τη διαφορετική μεταχείριση κατηγοριών προσώπων - είτε ευνοϊκή είτε δυσμενή - για λόγους που έχουν λίγη ή και καθόλου σχέση με την

πραγματική συμπεριφορά των προσώπων, που αντιμετωπίζονται με τον διαφορετικό τρόπο.

3. Στη συνηθέστερη χρήση του όρου, οι διακρίσεις σημαίνουν την δυσμενή μεταχείριση κατηγορίας προσώπων για λόγους αυθαίρετους. Με αυτή τη χρήση ο όρος αναφέρεται σε μια διαδικασία ή μορφή κοινωνικού ελέγχου ο οποίος υπηρετεί την διατήρηση της κοινωνικής αποστάσεως μεταξύ δύο ή περισσότερων κατηγοριών που έχουν λίγο έως πολύ θεσμοποιηθεί και λογικός συστηματοποιηθεί. Τα πρακτικά μέτρα που εφαρμόζονται περιέχουν τον αυθαίρετο υποβιβασμό (το γεγονός δηλαδή ότι αποδίδεται αυθαίρετα κατωτερότητα σε μια ή περισσότερες κατηγορίες προσώπων) για λόγους που δεν σχετίζονται άμεσα με την πραγματική συμπεριφορά των προσώπων εις βάρος των οποίων γίνεται η διάκριση".

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, τόμος Ιος, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1972, σελ. 103)

ΔΙΚΑΙΩΜΑ: "Φυσικό δικαίωμα, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι οι ελευθερίες ή οι ευχέρειες που θα έπρεπε να προστατεύονται ή οι υπηρεσίες ή ικανότητες που θα έπρεπε να παρέχονται σε όλους τους ανθρώπους, σε όλες τις εποχές και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες" (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Τόμος Ιος, Εκδόσεις Ελληνική Παιδείας, 1972, σελ. 1061)

"Δικαίωμα είναι η ελευθερία που αναγνωρίζεται από τον νόμο σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο να ενεργεί για την ικανοποίηση των συμφερόντων του", (Γ. Μπαμπινιώτης "Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας", Κέντρα Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 190)

ΙΣΟΤΗΤΑ: "Η ίση μεταχείριση, η αντιμετώπιση κάποιου με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται και οι άλλοι, βασική αρχή του

δημοκρατικού πολιτεύματος, καθιερωμένη συνταγματικά, που θεσπίζει την ίση και χωρίς διακρίσεις μεταχείριση των πολιτών σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής. Η ισότιμη αντιμετώπιση των δύο φύλων, η ουσιαστική και τυπική αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων στις γυναίκες σε σχέση με αυτή των ανδρών και η δημιουργία ίσων ευκαιριών για ανάπτυξη και στα δύο φύλα” (Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 398)

ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟ: “Η επικρατούσα κατάσταση πραγμάτων στην κοινωνία, το σύστημα που παραδοσιακά ισχύει σε κάθε τομέα της ζωής. Η κοινωνική ομάδα ή τάξη ανθρώπων με πολιτική, κοινωνική, οικονομική ή άλλη ισχύ, η οποία ασκεί έλεγχο στις κοινωνικές εξελίξεις, υποστηρίζοντας με σθένος το παραδοσιακά αποδεκτό και αποθαρρύνοντας οποιαδήποτε αλλαγή”. (Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας Ελληνικής Γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 405)

ΚΟΙΝΩΝΙΑ: “Ως σήμερα δεν έχει ακόμη δοθεί ένας μοναδικός, γενικά παραδεκτός ορισμός της κοινωνίας γιατί καθεμιά από τις τρεις κυριότερες χρήσεις του όρου αναφέρεται σε σημαντικές πλευρές της κοινωνικής ζωής”

1. Στην ευρύτατη έννοια του ο όρος κοινωνία αναφέρεται στην ολότητα των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ ανθρώπων.
2. Κάθε άθροισμα ανθρώπων αμφοτέρων των φύλων και όλων των ηλικιών, που συνδέονται μεταξύ τους και συναπαρτίζουν μια αυτοδιαιωνιζόμενη ομάδα με τους δικούς της, λίγο - ως πολύ ευδιάκριτους θεσμούς και τη δική της κουλτούρα μπορεί να θεωρηθεί κοινωνία.
3. Έχει επίσης θεωρηθεί ότι κοινωνία είναι οι θεσμοί και η κουλτούρα μιας περιεκτικής και λίγο - ως πολύ ευδιάκριτης και αυτοδιαιωνιζόμενης ομάδας με μέλη αμφότερων των φύλων και κάθε ηλικίας. Μεταξύ του δεύτερου και τρίτου ορισμού είναι έκδηλη η συνάφεια, αφού και οι δύο

αναφέρονται στις δύο θεμελιώδεις και αλληλένδετες προϋποθέσεις της κοινωνιολογικής διερευνήσεως - ότι δηλαδή οι άνθρωποι διαβιούν παντού σε ομάδες και ότι η συμπεριφορά τους επηρεάζεται ουσιαστικά από τους κανόνες και αξίες που συμμερίζονται.»

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Τόμος 2ος, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1972, σελ. 406)

“Η κοινωνία είναι οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που συνδέονται με θρησκευτικούς, πολιτικούς, εθνικούς κ.τ.λ. θεσμούς και συμβιώνουν σε ορισμένο τόπο και χρόνο”

(Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας” Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1994, σελ. 420)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: “Ομάδα ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς αίματος, γάμου ή νιοθεσίας και διαμένουν κάτω από την ίδια στέγη”

(Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 610)

“Η ανθρώπινη οικογένεια μπορεί να ορισθεί ως εξής: μια θεσμοποιημένη βιο-κοινωνική ομάδα, που απαρτίζεται από ενηλίκους - από τους οποίους δύο τουλάχιστον μη συγγενείς εξ αίματος και ετερόφυλοι έχουν συζευχθεί - και τέκνα, κατιόντες των έγγαμων ανηλίκων και που οι ελάχιστες λειτουργίες της είναι να παρέχει ικανοποιήσεις και έλεγχο των αναγκών του θυμικού - συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών σχέσεων - καθώς και μια κοινωνικοπολιτιστική κατάσταση για τη δημιουργία, ανατροφή και κοινωνικοποίηση των κατιόντων”.

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Τόμος 2ος, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1972, σελ. 618)

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: “Ο όρος πολιτική σημαίνει τις διαδικασίες εκείνες της ανθρώπινης δράσεως, με τις οποίες συντελείται ή ρυθμίζεται η διαμάχη (ανταγωνισμός, σύγκρουση), που αφορά από το ένα μέρος στο κοινό αγαθό και από το άλλο στα συμφέροντα των ομάδων - διαδικασίες που συνεπάγονται πάντοτε τη χρήση ή τη διακίνηση της εξουσίας”

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Τόμος 2ος, Εκδόσεις Ελληνική Παιδεία, 1972, σελ. 732)

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟ: “Ο συμβολικός χαρακτηρισμός που αποδίδεται στα μέλη ομάδας ανθρώπων (εθνικής κοινωνικής κ.τ.λ.) και βασίζεται σε γενικεύσεις”.

(Γ. Μπαμπινιώτης, “Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας” Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 540)

“Ο όρος στερεότυπο αναφέρεται σε πεποιθήσεις για τάξεις ατόμων, ομάδων ή αντικειμένων, οι οποίες είναι “προκατασκευασμένες” - δηλαδή δεν προκύπτουν από μια νωπή εκτίμηση του κάθε φαινομένου, αλλά από τις μηχανικές συνήθειες κρίσεως και προσδοκίας. Δεν είναι δυνατόν να διατυπωθεί γενικά ποιος είναι ο βαθμός ή το είδος της διαστρέβλωσης, της υπερβολής ή της απλουστεύσεως που εκδηλώνεται σε αυτές τις πεποιθήσεις”.

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Τόμος 3ος, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1972 σελ. 869)

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ: “Η οργάνωση ατόμων που απασχολούνται στον ίδιο τομέα παραγωγής για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση και διασφάλιση των δικαιωμάτων τους και η συλλογική δράση που αναπτύσσουν, για να πετύχουν τον σκοπό αυτό. Το σύνολο των οργανώσεων στις οποίες ενώνονται οι εργαζόμενοι για να διεκδικήσουν και διασφαλίσουν τα συμφέροντα τους”

(Γ. Μπαμπινιώτης “Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας”, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ. 860)

ΦΥΛΟ: “Το σύνολο των χαρακτηριστικών μέσων των οποίων τα μέλη ενός είδους μπορούν να διακριθούν σε δύο ομάδες - αρσενικά και θηλυκά - οι οποίες συμπληρώνουν αναπαραγωγικά η μία την άλλη” (Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς, Μπριτανικά, Τόμος 60, εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 1994, σελ. 204)

“Στην πολιτιστική ανθρωπολογία το φύλο είναι θεωρητικός τύπος της ανθρώπινης κοινωνικής οργάνωσης που βασίζεται σε μικρές ομάδες, οι οποίες ορίζονται από παραδόσεις κοινής καταγωγής και έχουν πρόσκαιρη ή μόνιμη πολιτική ενότητα, ευρύτερη αυτής του επιπέδου της οικογένειας και της πατριάς, κοινή γλώσσα, πολιτισμό και ιδεολογία. Στο ιδεώδες πρότυπο φύλου, τα μέλη τυπικά έχουν ένα κοινό φυλετικό όνομα και ζουν σε μια συνεχιζόμενη εδαφική περιοχή, συμμετέχουν από κοινού σε συλλογικές προσπάθειες, όπως το εμπόριο η γεωργία, η κατασκευή οικημάτων, ο πόλεμος και οι εορταστικές δραστηριότητες. Τα φύλα αποτελούνται συνήθως από ένα αριθμό μικρότερων τοπικών κοινοτήτων (π.χ. ομάδες, χωριά ή γειτονιές) και μπορεί να συνασπίζονται σε ομάδες μεγαλύτερης τάξης που ονομάζονται έθνη ή λαοί” (εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτανικά, Τόμος 60, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 1994, σελ. 204).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1. Αρχαία Ελλάδα

Στα Ομηρικά χρόνια η θέση της γυναίκας ήταν υποτιμημένη όπως αναφέρει η Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμία της γυναίκας, 1995, σελ. 27-29). Ο μοναδικός πρωταγωνιστής είναι ο άνδρας ο οποίος ασχολείται με τους κατακτητικούς πολέμους και στις σπάνιες ειρηνικές εποχές με την πολιτική και ενδιαφέρεται να αποκτήσει γιους κληρονόμους που θα διαφυλάζουν την περιουσία του και θα τους έχει στηρίγματα στα γεράματα του. Η γυναίκα σαν φύλακας πιστός της εστίας δραστηριοποιείται κυρίως στα πλαίσια της οικογένειας. Καθήκον της είναι τα οικιακά και να μεγαλώνει παιδιά.

Κατά την κλασσική εποχή η γυναίκα εξακολουθεί να μην έχει πολιτικές και ασπικές ελευθερίες. Η σύζυγος αφοσιωμένη στις δουλειές του σπιτιού, στο μεγάλωμα των παιδιών γρήγορα γερνούσε και καταντούσε μια σχεδόν αφανής παρουσία, χωρίς μόρφωση, χωρίς προσωπικότητα, χωρίς ανεξαρτησία κάτω από την ίδια στέγη με παλλακίδες και νόθα παιδιά. Ο άνδρας ασχολούταν με εξωτερικές δουλειές: με την καλλιέργεια της γης, το κυνήγι, είχε τις γυμναστικές των ασκήσεις, έπαιρνε μέρος στις δικαστικές και πολιτικές υποθέσεις της πόλης, οργάνωνε συμπόσια και συντηρούσε εταίρες (οπ. π σελ. 30-34).

Στην αρχαία Σπάρτη η ζωή της γυναίκας ήταν απολύτως προσαρμοσμένη στο στρατιωτικό καθεστώς. Η εκπαίδευση της ήταν το ίδιο σκληρή με αυτή του άνδρα και είχε την ευθύνη της γέννησης γερών και καλών μελλοντικών

πολεμιστών. Η γυναικα είχε το δικαίωμα να παίρνει ελεύθερα μέρος σε ιερές γιορτές, πομπές, χορούς και αθλήματα (οπ. π σελ 45).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η γυναικα στην αρχαία Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ ισότιμη με τον άνδρα με εξαίρεση την αρχαία Σπάρτη και μοναδική της έννοια έπρεπε να ήταν η ενασχόλησή της με την οικογένεια και το νοικοκυριό. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν γυναίκες που με άμεσο ή έμμεσο τρόπο ασκούσαν επιρροή στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα. Οι Αμαζόνες για παράδειγμα, ήταν ένας μυθικός λαός πολεμοχαρών γυναικών, που κατοικούσαν στην περιοχή του Πόντου, ζούσαν μόνες τους στην χώρα απαγορεύοντας στους άνδρες να πλησιάσουν και ασχολούνταν με την πολεμική τέχνη. Δύο μήνες τον χρόνο συναναστρέφονταν με το γειτονικό λαό των Γαργαρέων για να αποκτήσουν παιδιά. Τα θηλυκά που γενιούνταν τα κρατούσαν στην κοινωνία, ενώ τα αρσενικά τα παράδιδαν στους Γαργαρέους. Άλλα παραδείγματα ήταν: η πιο γνωστή εταίρα της αρχαιότητας η Ασπασία από τη Μίλητο της Μικράς Ασίας την οποία ερωτεύτηκε ο Περικλής και χώρισε τη νόμιμη σύζυγο του. Η μεγάλη γνώση της Ασπασίας και η επιδεξιότητα της στην πολιτική έκανε τον Περικλή και τον Σωκράτη να την θεωρούν σοφό σύμβουλο τους. Η Αρτεμισία από την Αλικαρνασσό ήταν από την Καριά και κέρδισε φήμη στην ιστορία ως μεγάλος ναύαρχος στους Περσικούς Πολέμους.

2. Ρωμαϊκή εποχή

Η θέση της γυναικας στην αρχαία Ρώμη ήταν μέσα στο σπίτι, όπου ασκούσε εξουσία και απολάμβανε μεγάλη υπόληψη σ' αυτό, χωρίς ο άνδρας να πάνει να είναι ο κύριος της κατάστασης, αφού τα πάντα ανήκουν σ' αυτόν και τα πάντα εξαρτώνται από αυτόν σύμφωνα με την Ν. Τάκαρη (Η γυναικα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, 1984, σελ. 50). Η γυναικα δεν είχε πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και με την παρακμή της Ρωμαϊκής

Αυτοκρατορίας από σύντροφος του άνδρα, θεωρείται σκλάβος του και αποκαλείται *res* (πράγμα).

Παρόμοια η Π. Δοράκη (Το όραμα της ιστοτομίας της γυναίκας, 1995, σελ. 48) αναφέρει ότι ο άνδρας είχε δικαιώμα ζωής και θανάτου στα μέλη της οικογένειας. Συμπεριφερόταν στη σύζυγο, η οποία δεν είχε δικαιώματα, όπως σε μια υπηρέτρια σαν αποτέλεσμα του ότι η γυναίκα θεωρούνταν *res* (πράγμα) που ήταν στην ιδιόκτητη διάθεση του Pater Familias. Ο άνδρας είχε δικαιώμα να θανατώσει τη γυναίκα του σε περίπτωση που αυτή έκανε μεγάλα σφάλματα.

Συμπερασματικά, η θέση της γυναίκας στην Αρχαία Ρώμη ήταν παρόμοια με αυτή στην Αρχαία Ελλάδα. Η γυναίκα αντιμετωπίζόταν σαν πράγμα και ο άνδρας είχε την απόλυτη κυριαρχία στην οικογένεια και την κοινωνία.

3. Χριστιανισμός

Η διδασκαλία του Χριστού σύμφωνα με την Ν. Τάκαρη (Η γυναίκα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, 1984, σελ. 52-53) προσπάθησε να φέρει την ειρήνη, την αρμονία, την αγάπη και κυρίως την ισότητα ανάμεσα στους ανθρώπους. Παρόλα αυτά υπάρχουν πολλά χωρία στην Καινή Διαθήκη που έχουν αντιφενιστικό πνεύμα. Η θέση της γυναίκας δεν βελτιώνεται και με την πάροδο του χρόνου περιορίστηκαν ακόμα περισσότερο τα δικαιώματά της. Η γυναίκα αντιμετωπίζόταν με ιδιαίτερη βαναυσότητα, με προλήψεις και προκαταλήψεις, σαν πειρασμός, σαν αμαρτία, σαν ένα κατώτερο όν, πλασμένη από το Δημιουργό για την συνέχιση της ζωής και την επιβίωση του ανθρώπου (άνδρα).

Παρόμοια η Π. Δαράκη (Το όραμα, της ισοτίμησης της γυναίκας, 1995, σελ. 63-65) αναφέρει ότι αν και ο Χριστός κήρυξε: “Δεν υπάρχει ελεύθερος ή δούλος, άνδρας ή γυναίκα. Όλοι είναι ίσοι”, διατηρούσε έναν όμιλο εκλεκτών μαθητριών και οι γυναίκες έφεραν πρώτες το μήνυμα της Ανάστασης του στους Αποστόλους, δεν υπήρχε αποδοχή της γυναίκας από την τότε κοινωνία. Η

γυναίκα θεωρούνταν κατάλληλη για να ασχολείται με τα οικιακά, να υπηρετεί τον άνδρα, να γεννάει τα παιδιά του και να τα μεγαλώνει. Ήταν σαφώς κατώτερη από τον άνδρα και υπήρχαν αμφιβολίες αν άνηκε στο ανθρώπινο γένος. Ήταν πλάσμα αμαρτωλό, βέβηλο και της απαγόρευαν την είσοδό στον ιερό χώρο του ιερού και το άγγιγμα της Αγίας Τράπεζας.

Έτσι, η Χριστιανική διακήρυξη της ισότητας της γυναικας προς τον άνδρα δεν κατάργησε τις μέχρι τότε διακρίσεις. Αντίθετα, παρερμηνεύτηκε από τους Πατέρες της Εκκλησίας και εξευτέλισε, υποτίμησε, υποδούλωσε τη γυναικα ακόμη περισσότερο.

4. Βυζαντιο

Στους Βυζαντινούς χρόνους η θέση της γυναικας σύμφωνα με την N. Τάκαρη (Η γυναίκα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, 1984, σελ. 54-56) ήταν αυτή που επέβαλαν οι Πατέρες της Εκκλησίας με τα κηρύγματα τους, τα οποία παραμερίζουν την διδασκαλία του Χριστού για την ισότητα των δυο φύλων. Οι γυναίκες ήταν διαιρεμένες στις πολλές του λαού και στις λίγες της αριστοκρατίας.

Οι γυναίκες των αριστοκρατικών οικογενειών κατείχαν σημαντικές θέσεις και είχαν αναπτύξει μεγάλες δραστηριότητες στον οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Μορφώνονταν, είχαν συμμετοχή σε πολιτικές και εμπορικές δραστηριότητες, κατείχαν ιδιωτική περιουσία και διατηρούσαν ή μοιράζονταν τις οικογενειακές του περιουσίες. Αντίθετα, για τις πολλές γυναίκες του λαού η μόρφωση τους ήταν πολύ χαμηλότερη από αυτή των ανδρών ή και ανύπαρκτη, ήταν κλεισμένες στον γυναικωνίτη ή σε μοναστήρια και αποκλείονταν από όλες τις πολιτικές και δημόσιες θέσεις (οπ. π, σελ. 54-56).

Οι πολιτικές δραστηριότητες των γυναικών των αυτοκρατόρων πολλές φορές έκρυβαν κάποια σκοπιμότητα, όπως να γίνουν συμπαθείς στους πολίτες για να μπορούν να επηρεάζουν περισσότερο τις διάφορες καταστάσεις. Γι' αυτό

βοηθούν στην δημιουργία κοινοφελών έργων, παρά τις αντιρρήσεις για άσκοπη σπατάλη του δημόσιου χρήματος. Πολλές αυτοκρατόρισσες άσκησαν σπουδαίο πολιτικό ρόλο, επηρεάζοντας τις αποφάσεις των αυτοκρατόρων. Ανάμεσα σε αυτές συγκαταλέγονται: η Θεοδώρα, γυναίκα του Ιουστινιανού Α', η οποία του ενέπνευσε την ιδέα των Πανθεκτών έσωσε έργα τέχνης και πολλά βιβλία από τη φωτιά και την καταστροφή και συντέλεσε στο χτίσιμο του περίφημου ναού της Αγίας Σοφίας. Προικισμένη με πολιτικό μυαλό εισχωρεί στη διοίκηση, τη διπλωματία και τη θρησκεία. Η Ευδοκία γυναίκα του Αρκαδίου και κόρη του Αθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, έξυπνη και δραστήρια, συμμετέχει σε όλες τις πολιτιστικές εκδηλώσεις κι ακόμα τις κατευθύνει. Με δική της πρωτοβουλία οργανώθηκε το Πανεπιστήμιο της Πόλης, γράφτηκε ο Θεοδοσιακός Κώδικας και επισκευάστηκαν τα τείχη της Πόλης που για αιώνες μετά την έκαναν απόρθητη. Ο Αλέξιος Α' Κομνηνός έγινε αυτοκράτορας από τις μηχανορραφίες της μητέρας του Άννας Δαλασσηνής, η οποία είχε τέτοια ικανότητα στα θέματα της οικονομικής διαχείρισης, ώστε ο γιος της της ανέθεσε για ένα διάστημα την κρατική οικονομία. Δύο γυναίκες ανέβηκαν στον θρόνο χωρίς σύζυγο: Η Ειρήνη η Αθηναία σύζυγος του Λέοντος Δ (797) και η Θεοδώρα κόρη του Κωνσταντίνου Η' (1055). Αξιόλογη θέση στα γράμματα είχαν η Σαβαστοκρατόρισσα Ειρήνη, η ποιήτρια Θεοσέβεια και η Κασσιανή. Η Κασσιανή, βυζαντινή αρχόντισσα έχασε το θρόνο του Βυζαντίου για να υπερασπισθεί το φύλο της, όταν ο Θεόφιλος, δίνοντας της ένα μήλο για να της δείξει την προτίμησή του της είπε: "Έκ γυναικός ερρύη τα φαύλα" κι εκείνη με ετοιμότητα του απάντησε: "και εκ γυναικός πηγάζει τα κρείττω". Υστερα από αυτό αφιερώθηκε στο μοναχικό βίο. Έχτισε δικό της μοναστήρι στα Ψωμαθιά της Πόλης και ανάπτυξε το εξαιρετικό ποιητικό της ταλέντο. Επειδή γνώριζε και μουσική έγραψε και μελοποίησε πολλούς ύμνους που περιλήφθηκαν στις ακολουθίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας (οπ., π., σελ. 55-60).

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι η κοινωνική τάξη στην οποία άνηκε η γυναίκα ορίζε την συμμετοχή της στα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα.

5. Μεσαίωνας

Η Π. Δαράκη στο βιβλίο της το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας (1995, σελ. 69-70, 72) αναφέρει ότι άνδρες και γυναίκες καταπιεζόταν από την αριστοκρατία που κατείχε τη γη και δούλευαν τόσο για την ικανοποίηση των αναγκών τους όσο και για την κατασκευή προϊόντων που μπορούσαν να ανταλλαχθούν ή να πουληθούν στην αγορά. Οι γυναίκες δουλεύουν σκληρά για να συντηρούν την οικογένεια και να φτιάχνουν είδη για το εμπόριο. Στα τέλη του Μεσαίωνα οι γυναίκες καίγονταν ζωντανές ως "μάγισσες" επειδή αντιμίλησαν σε ένα παπά, για κλοπή, για πορνεία, για λεσβιασμό, για την παραμέληση των παιδιών τους ή γιατί ο γιος τους έμοιαζε σε έναν ξάδερφο αντί να είναι: "φτωχός" ο πατέρας του, παρ" όλο που δεν είχαν διαπράξει τίποτα από τα παραπάνω. Η "μανία των μαγισσών" προσέφερε έναν τρόπο επίλυσης των συγκρούσεων μέσα στην κοινότητα με την εξεύρεση θυμάτων αφορίζοντας ως κακούς ορισμένους από τους φτωχούς κι εξαρτημένους, κατεύναζε τις θρησκευτικές ενοχές απέναντι στη φτώχια.

Παρόμοια η Ν. Τάκαρη (Η γυναίκα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, 1984, σελ. 65-67) αναφέρει ότι με το καθεστώς της φεουδαρχίας πληθαίνουν τα κοινωνικά προβλήματα και έγινε μεγαλύτερος ο περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας και η καταπίεση των ανθρώπων που ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές βαθμίδες. Η γυναίκα κρατά το νοικοκυριό και εργάζεται κάτω από απαράδεκτες συνθήκες στους αγρούς, γνέθει, υφαίνει και φτιάχνει λύχνους. Δεν ασκεί ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, αλλά δουλεύει σε πολλές εργασίες χωρίς καμία αμοιβή. Δεν έχει κανένα δικαίωμα συμμετοχής στα "κοινά" και απαγορεύεται να μορφωθεί. Εξαίρεση αποτελούν τον 11ο αιώνα η Τρόκτα ή Τροτούλα ντε Ρουγκιέρο και άλλες γυναικείες παρουσίες ανάμεσα στους δασκάλους και στους μαθητές της περίφημης Ιατρικής Σχολής της πλούσιας εμπορικής πόλης Σαλέρνο. Τότε, η Σχολή γνώρισε, τη μεγαλύτερη

δόξα, προωθεί την ιατρική επιστήμη, την πρακτική και την έρευνα, χορηγεί διπλώματα. Οι απόψεις των εκπροσώπων του χριστιανισμού εδραιώνουν στο Μεσαίωνα την εντύπωση ότι η γυναίκα είναι από τη φύση της πιο αμαρτωλή από τον άνδρα και οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων είναι σχέσεις ιδιοκτησίας, ενώ η αγάπη δεν έχει θέση ανάμεσα τους.

Κατά συνέπεια η θέση της γυναίκας στο Μεσαίωνα ήταν ίδια με τη θέση του δούλου. Η συμπεριφορά του άνδρα απέναντι της ήταν καταπιεστική και αυταρχική και η γυναίκα έφτασε στο έσχατο σημείο της κοινωνικής της κατωτερότητας και ανελευθερίας.

6. Γαλλική Επανάσταση

Σύμφωνα με την Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, 1995, σελ. 76-77) στην εποχή της Γαλλικής επανάστασης κυκλοφόρησε η πρώτη διακήρυξη για τα κοινωνικά δικαιώματα της γυναίκας. Για πρώτη φορά στην ιστορία οι γυναίκες εισβάλουν στον κοινωνικό στίβο ως μαζική κοινωνική και πολιτική κατηγορία που διεκδικεί το δικαίωμα της στην ελευθερία και διαμορφώνει μια άλλη αντίληψη των οικουμενικών αξιών της ελευθερίας - ισότητας - αδελφότητας. Οι γυναίκες που διεκδικούσαν δικαιώματα ήταν στην πλειοψηφία τους εύπορες αστές που προβάλλουν διεκδικήσεις στα δικαιώματα του γάμου, στο διαζύγια, στην προστασία των παιδιών, δικαίωμα στην ιδιοκτησία.

Σημαντικό ρόλο στη Γαλλική Επανάσταση έπαιξε η Καρλότα Κορντέ, η οποία δολοφόνησε τον Ιούλιο του 1783 τον ηγέτη της Μαρά, και τιμωρήθηκε με την ποινή του θανάτου, η Γαλλίδα Τερουάν Ντε Μερικιούρ που δημιούργησε ένα σώμα από αμαζόνες και συμμετείχε στους λαϊκούς αγώνες στους δρόμους, η Ρόζα Λακόμπ, η οποία ίδρυσε το κλαμπ των Επαναστατριών Πολιτισσών, η μαντάμ Μουάτ, αντιπρόσωπος των γυναικών καλλιτεχνών, πρωτοστατούσε στις λαϊκές κινητοποιήσεις. Η Ολυμπία Ντε Κούζ με την έναρξη της Γαλλικής

Επανάστασης (5 Μαΐου 1789) ακολούθησε την Εθνική Συνέλευση στα Παρίσι. Σύχναζε συχνά στα καφενεία και συμμετείχε στις συζητήσεις. Αιτήματά της ήταν να συμπεριληφθεί η γυναίκα στην έννοια “άνθρωπος”, να απασχολούνται οι γυναίκες στις δημόσιες υπηρεσίες να καθιερωθεί ο θεσμός της αναζήτησης της πατρότητας. Η Ολυμπία Ντε Κουζ συγχρόνως διακήρυξε την ειρήνη και τη συμφιλίωση. Με τις διακηρύξεις της αυτές προκαλούσε την Εθνοσυνέλευση και τον Βασιλιά και γι' αυτό στις 3 Νοεμβρίου του 1793 οδηγήθηκε στη λαιμητόμο. Με το κλείσιμο του κύκλου των δραστηριοτήτων της Γαλλικής Επανάστασης, οι πολιτικοί αρχηγοί απομάκρυναν τις γυναίκες από κάθε πολιτική δράση και παρουσία με διάταγμα της Εθνοσυνέλευσης στις 24 Μαΐου 1795 (οπ. π. σελ. 77-82).

Η Ν. Τάκαρη στο βιβλίο της η γυναίκα από την αρχαιότητα ως προς την τεχνολογική επανάσταση (1984, σελ. 72-74) αναφέρει ότι η Γαλλική Επανάσταση διακήρυξε τις αρχές της ελευθερίας, που αναφέρονταν στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ισότητα των πολιτών, στην υπακοή στο νόμο που είναι η έκφραση της γενικής θέλησης, στο σεβασμό της ελευθερίας του τύπου και της σκέψης και στην ανεξιθρησκία. Γυναίκες που αγωνίστηκαν για την ιδέα της ελευθερίας ήταν η μαντάμ Ρολάν, η Πουσίλ Ντιμουλέν, η Καρλότα Κορντέ που δολοφόνησε το Μαρά. Η Ολυμπία ντε Κουζ τυπώνει το 1789 μια “Διακήρυξη της Γυναικας” σχετική με τη “Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου”. Αρχίζει έναν αγώνα για την κοινωνική και πολιτική υπόσταση της γυναικας και ζητά την κατάργηση των ανδρικών προνομίων. Όμως ο αγώνας της απέτυχε και τιμωρήθηκε με απαγχονισμό.

Συμπερασματικά, η Γαλλική Επανάσταση δεν παραχώρησε δικαιοσύνη και ισότητα στις γυναίκες παρ’ όλο που αγωνίστηκαν ηρωικά και πολλές πρόσφεραν και την ίδια την ζωή τους για τα ιδανικά της και την επικράτηση της.

7. Τουρκοκρατία

Στη χώρα μας η θέση της γυναίκας στην οικογένεια και στην κοινωνία όπως αναφέρει η Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, 1995, σελ. 85, 87, 90) είχε άμεση σχέση και εξάρτηση από τα εθνικά πεπρωμένα. Η ανισότητα των δύο φύλων εξαφανίζοταν μπροστά στο κοινό αγώνα για επιβίωση. Η γυναίκα δούλευε και αυτή δίπλα στον άνδρα στην καλλιέργεια της γης κάτω από πρωτόγονες και απάνθρωπες συνθήκες. Συμμετείχε ακόμα και στις πιο βαριές χειρονακτικές δουλειές και στις μικρές τοπικές βιοτεχνίες. Όμως η Ελληνίδα δεν παρουσιάζει καμιά κοινωνική εξέλιξη. Συνεχίζει να μένει κλεισμένη πάντα στο σπίτι, ασχολείται με το νοικοκυριό, την υφαντική, το πλέξιμο, το πλύσιμο, το μεγάλωμα των παιδιών, χωρίς να έχει λόγο και γνώμη, ελευθερία κυκλοφορίας και προσωπικότητας, δικαίωμα να μάθει γράμματα, να μορφωθεί. Η θέση της γυναίκας ήταν αφόρητα δύσκολη κάτω από τον διπλό ζυγό και κάτω από δύο δυνάστες, ντόπιους και ξένους.

Οι γυναίκες της Ελλάδας παρά την υποτίμηση και τον κοινωνικό παραγκωνισμό έδωσαν ηρωικό παρόν σε όλες τις δύσκολες στιγμές της πατρίδας. Πήραν μέρος σε όλους τους μικρούς και τους μεγάλους αγώνες του λαού για λευτεριά και ανεξαρτησία. Οι πράξεις τους σημάδεψαν την ελληνική ιστορία στο μεγάλο ξεσηκωμό του 1821. Οι πιο γνωστές ήταν η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα που προσέφερε για τον αγώνα όλη την περιουσία της και με το πλοίο της Αγαμέμνων πήρε μέρος σε πολλές ναυμαχίες, η Μαντώ Μαυρογένους βοήθησε στον αγώνα διαθέτοντας την περιουσία της και την προσωπική της δράση, η Τζαβέλαινα η μάνα του Κολοκοτρώνη, η Μαργαρίτα Βασδέκη από τη Μακρυνίτσα Πηλίου που σε δύσκολες μάχες με τους Τούρκους το 1878 οδηγεί ένα λόχο γυναίκες και νικάει. Η Μαρία Αθανασοπούλου ηρωίδα της Ελληνικής Επανάστασης από την Πελοπόννησο, πιάστηκε τον Ιούνιο του 1821 από άνδρες του Ομέρ Βρυώνη στη Βοιωτία και την έκαψαν ζωντανή. Οι Σουλιώτισσες υπερασπίστηκαν με την ίδια του την ζωή, την ελευθερία της πατρίδας τους,

έσυραν το χορό του θανάτου και ρίχτηκαν στην άβυσσο μαζί με τα παιδιά τους, από την ψηλότερη κορυφή του Ζαλόγγου, το Στεφάνι. Οι Μανιάτισσες ανάμεσα τους η Παρασκευή Βεκζασέ και η Πανωραία Βαζίκη, στη μάχη του Δυρού τον Ιούνιο του 1826 μόνες αντιμετώπισαν με δρεπάνια τους Αιγύπτιους του Ιμπραήμ, καθώς θερίζανε κι εκείνοι έκαναν απόβαση. Οι άνδρες τους πολεμούσαν αλλού κι αυτές δεν δείλιασαν κυνήγησαν τον εχθρό μέχρι τη θάλασσα και λίγοι ήταν αυτοί που κατόρθωσαν να φτάσουν στα καράβια τους (οπ. π. σελ. 95-97).

Με την ίδρυση του Ελληνικού κράτους το 1832, η γυναίκα βρέθηκε πιο ώριμη και απελευθερωμένη, αλλά διόλου ισότιμη με τον άνδρα. Με το πέρασμα αρκετών αιώνων σκλαβιάς και κοινωνικής υποτίμησης της γυναικας αναμενόμενο ήταν να διαφοροποιηθούν και να αλλοιωθούν πολλά φυσικά χαρακτηριστικά της ύπαρξης της για να εξελιχθεί σε ένα πλάσμα εξαρτημένο, μειονεκτικό, υποταγμένο.

8. Βιομηχανική Επανάσταση

Η Ν. Τάκαρη (Η γυναίκα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, 1984, σελ. 75-76) αναφέρει ότι η βιομηχανική επανάσταση έφερε μεγάλες και σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Η πιο σημαντική αλλαγή είναι αυτή της μετατροπής του γεωργού σε εργάτη. Αγρότες, άνδρες και γυναίκες άφησαν την ύπαιθρο και μετανάστευσαν στα μεγάλα βιομηχανικά ή αστικά κέντρα για να γίνουν προλετάριοι. Έχτισαν τεράστιες μεγαλουπόλεις, κατοίκησαν σε τσιμεντένια σπίτια, αλλά τη ζωή τους κάλυπτε πλήρης απομόνωση και μοναξιά.

Η Βιομηχανική Επανάσταση αφύπνισε τις γυναίκες από τη δουλεία πολλών αιώνων και δημιούργησε τη γυναίκα - εργάτρια, ανοίγοντας το δρόμο για την χειραφέτησή της. Η Βιομηχανική Επανάσταση εκμεταλλεύτηκε την εργασία της γυναικας, βάζοντας την κυρίως στους κλάδους της υφαντουργίας

και του κλωστηρίου που το μεροκάματα είναι μικρότερα και τα γυναικεία χέρια αποδίδουν καλύτερα. Όμως το κέρδος της γυναίκας ήταν αλλού, αφού αρχίζουν να την υπολογίζουν ως άνθρωπο. Στη βιομηχανική εποχή ή αστική κοινωνία διαχώρισε τον τόπο εργασίας από την οικογενειακή εστία. Ο διαχωρισμός των κοινών εργασιών οδήγησε σε μια νέα κατανομή ρόλων, η οποία δημιούργησε νέες αξίες. Ο άνδρας αν και συντηρούσε την οικογένεια, περιορίστηκε στο ρόλο του θεατή μέσα σ' αυτή αφού απομακρύνθηκε από την άμεση επίβλεψη και επιρροή των παιδιών, αναπτύσσοντας μεγάλη συμμετοχή στα κοινά. Ο ρόλος της γυναίκας ήταν να ασχολείται με το σπίτι και να εργάζεται στο εργοστάσιο. Έτσι, η γυναίκα επειδή δεν είχε ελεύθερο χρόνο έχασε κάθε συμμετοχή και επιρροή στα κοινωνικά θέματα και στις κοινωνικές εξελίξεις. Και όπως λέει η Lieselette Funcke δημιουργήθηκε η “οικογένεια χωρίς πατέρα και η κοινωνία χωρίς μητέρα”. (τέως αντιπρόεδρος του γερμανικού ομοσπονδιακού κοινοβουλίου) (οπ. π.)

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι η Βιομηχανική Επανάσταση ώθησε την γυναίκα να εργαστεί και την βοήθησε να συμβάλλει στον οικογενειακό προϋπολογισμό, ενώ ο άνδρας ασχολούταν με τις κοινωνικές υποθέσεις, απομονωμένος από το οικογενειακό περιβάλλον.

9. Νεότερα Χρόνια

Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι είχαν αρνητικές επιδράσεις για την Ελλάδα σύμφωνα με την Ν. Τάκαρη (Η γυναίκα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, 1984, σελ. 96-101). Κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο οι άνδρες ήταν στο μέτωπο και οι γυναίκες έμεναν πίσω για να κάνουν τις δουλειές που άφησαν οι άνδρες. Πρόσφυγες, στρατιώτες και ορφανά δέχτηκαν την φροντίδα των γυναικών. Πολλές γυναίκες αγωνίστηκαν έναντι στον εισβολέα. Οι γυναίκες μετά τον πόλεμο άρχισαν να ζητούν ίσα πολιτικά δικαιώματα με τους άνδρες. Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πολλοί άνδρες που αγωνίστηκαν πέθαναν και έτσι

οι γυναίκες τους αντικατάστησαν στις επιχειρήσεις και στις υπηρεσίες. Στην διάρκεια αυτής της περιόδου σταματά κάθε ενέργεια διεκδίκησης δικαιωμάτων και για τα δύο φύλα.

Το θέμα των ίσων δικαιωμάτων γυναικών και ανδρών τέθηκε στον ΟΗΕ το 1945. Μέχρι τότε τα δικαιώματα του ανθρώπου αναφερόταν στα δικαιώματα του άνδρα, αφού η γυναίκα δεν είχε το δικαίωμα ψήφου το να εκλέγει και να εκλέξει και να συμμετέχει σε κοινωνικές δραστηριότητες. Οι γυναίκες απομακρύνονταν από τους άνδρες από τις συζητήσεις σχετικά με τα κοινωνικά προβλήματα και επιτρεπόταν να συζητούν θέματα σχετικά με το νοικοκυριό και το μεγάλωμα των παιδιών. Μόνο προς τα μέλη της δεκαετίας του 1970 οι γυναίκες άρχισαν δειλά να εντάσσονται σε πολιτικά κόμματα, οργανώσεις και να διεκδικούν τα δικαιώματα τους. Όμως η ανοδική πορεία του γυναικείου κινήματος σταμάτησε το 1967 με την εδραίωσης της χούντας. Την δικτατορία οι γυναίκες αγωνίζονται πλάι στους άνδρες παιζόντας σπουδαίο ρόλο στην αντίσταση και στην απελευθέρωση. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από την χούντα ακολούθησε μια τεράστια εξέλιξη στην τεχνολογία, η οποία δημιούργησε νέες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας (οπ. π. σελ. 106-115)

Σημαντικές αλλαγές συναντάμε στην οικογένεια στην εργασία, στην κοινωνία. Εξειδίκευση και εκπαίδευση απατούνται από τους ανθρώπους στους νέους τεχνολογικούς τομείς για να μην βρεθούν εκτός τεχνολογικής περιόδου. Έτσι αυξήθηκε με ελάχιστα οικονομικά μέσα η παραγωγικότητα ως αποτέλεσμα αυτής της νέας επίτευξης του ανθρώπου. Δυστυχώς όμως αυτό συντέλεσε στην αύξηση του αριθμού των ανέργων που στην πλειοψηφία τους ήταν γυναίκες και νέοι (οπ. π. σελ. 116).

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι και τα δύο φύλα κατά την διάρκεια της τεχνολογικής επανάστασης διεκδικούν το δικαίωμα της ελευθερίας τους και αγωνίζονται για βαθιές κοινωνικές αλλαγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΨΥΧΟΣΥΝΘΕΣΗΣ

1. Ο ρόλος της γυναίκας και του άνδρα στην παραδοσιακή οικογένεια

Η παραδοσιακή γυναίκα προσπαθούσε να συνδυάσει αποτελεσματικά τον οικογενειακό με τον κοινωνικό ρόλο για την επιβίωση της οικογένειας της, όπως αναφέρει η Χ. Κατάκη (Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, 1984, σελ. 124-131, 231). Όταν ο ρόλος της γυναίκας εναρμονίζόταν τόσο με τις δικές τις ανάγκες, όσο και με τις ανάγκες της κοινωνίας και της οικογένειας, ο ρόλος της αναγνωρίζόταν από την κοινωνία και απολάμβανε εκτίμηση και σεβασμό. Για να το κατορθώσει αυτό η γυναίκα έπρεπε να στερεί από τον εαυτό της τις υλικές απολαύσεις. Όμως με το δόσιμο αυτό δεν έχανε δύναμη, αλλά αύξανε τις ψυχολογικές και κοινωνικές της απολαβές.

Η γέννηση ενός κοριτσιού ήταν δυσάρεστο γεγονός για τους γονείς, γιατί η οικογένεια επιβαρυνόταν οικονομικά. Η διαπαιδαγώγηση του κοριτσιού ήταν πολύ διαφορετική από του αγοριού και γεμάτη απαγορεύσεις. Όταν το κορίτσι παντρευόταν, ως νύφη έκανε τις πιο κοπιαστικές δουλειές. Μόνο όταν αποκτούσε παιδιά κατόρθωνε να εδραιώσει τη θέση της μέσα στην οικογένεια και στην κοινότητα. Οι συνθήκες που επικρατούσαν στον ελλαδικό χώρο δυσκόλευναν την επιβίωση της οικογένειας, όπως και το ρόλο της γυναίκας μέσα σε αυτή. Η γυναίκα έπρεπε με τα λιγότερα χρήματα να καλύπτει όσο τον δυνατόν περισσότερες ανάγκες της οικογένειας. Τα οικονομικά προβλήματα, την απουσία του άνδρα της λόγω ξενιτιάς του και άλλα προβλήματα μπορούσε να τ' αντέξει αφού ο σκοπός της ήταν η επιβίωση της οικογένειας (οπ. π.).

Σύμφωνα με την έρευνα της Μ. Χρηστέα - Δουμάνη (Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα, 1989, σελ. 71-72) που έγινε σε είκοσι αγρότισσες μητέρες της Ηπείρου διαπιστώνεται ότι το κορίτσι βρισκόταν πάντα υπό την εξουσία κάποιων προσώπων. Στο πατρικό της σπίτι εξουσιαζόταν από τον άνδρα της και την οικογένεια του. Η γυναίκα αναλάμβανε τις πιο δύσκολες και σκληρές δουλειές δεχόταν τις διαταγές της πεθεράς και ήταν υποχρεωμένη να ικανοποιεί τις επιθυμίες όλων των ανδρών. Όταν ήταν παρούσα τα άλλα μέλη της οικογένειας η συζήτηση με τον άνδρα της ήταν τυπική και η σεξουαλική επαφή ήταν σπάνια.

Μόνο όταν η γυναίκα γεννούσε άλλαζε η στάση της οικογένειας απέναντι της. Χάρη στην μητρότητα έπαινε να είναι πρόσωπο ασήμαντο αφού είχε φέρει στον κόσμο απόγονο της οικογένειας. Με την πάροδο των ετών η θέση της γυναίκας βελτιωνόταν στιγά-στιγά. Στο πέμπτο ή έκτο έτος του γάμου της έφευγε από το σπίτι των πεθερικών της. Ζούσε μόνο με τον άνδρα της και τα παιδιά της και δεν δεχόταν εντολές από κανένα. Το μεγαλύτερο κύρος το αποκτούσε τη στιγμή που πάντρευε τα παιδιά της, επειδή έπαινε να έχει περιορισμούς λόγω του φύλου της και ήταν το επίκεντρο της οικογένειας (οπ. π. σελ. 73-76).

Όσον αφορά την θέση του άνδρα στην παραδοσιακή οικογένεια η Μ. Χρηστέα - Δουμάνη (Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα, 1989, σελ. 77-78) αναφέρει ότι ο άνδρας ήταν ο εκπρόσωπος της οικογένειας στον έξω κόσμο. Από πολύ μικρή ηλικία οι ενήλικες άνδρες τον εκπαιδεύουν στις αγροτικές εργασίες, στο πως να εμποδίζει οποιονδήποτε προσβάλλει τις γυναίκες της οικογένειας και γενικότερα εκπαιδεύουν στον κατάλληλο τρόπο συμπεριφοράς του στην οικογένεια και στην κοινωνία.

Η Χ. Κατάκη στο βιβλίο της “Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας” (1984, σελ. 107-161) αναφέρει ότι ο άνδρας ήταν αυτός που προστάτευε την οικογένεια από εξωτερικές επιθέσεις και την εκπροσωπούσε στην κοινότητα. Τα επιτεύγματα του στον κοινωνικό χώρο ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την καλή ψυχολογική του κατάσταση. Είχε μεγάλο κύρος στην

οικογένεια, στην δουλειά, στην κοινότητα και κανείς δεν μπορούσε να το αμφισβητήσει, όπως και ο ίδιος δεν αμφισβήτησε το γεγονός ότι η οικογένεια και η κοινότητα ιεραρχικά είχαν τοποθετηθεί υψηλότερα από αυτόν. Σημαντικό γεγονός για όλη την οικογένεια ήταν η γέννηση αγοριού, το οποίο θα εκπλήρωνε τα όνειρα και των δύο γονιών. Για τον πατέρα ο γιος θα συνέχιζε το όνομα του, θα το βιοθίουσε στις δουλειές και θα έμενε δίπλα του. Για την μητέρα θα αύξανε τον σεβασμό της κοινότητας προς αυτή.

Συμπερασματικά, η παραδοσιακή οικογένεια ήταν ανδροκρατούμενη και ο ρόλος που αναλάμβανε το κάθε μέλος προσδιοριζόταν από το φύλο του. Η γυναίκα από την γέννηση της μέχρι τα γηρατειά βρισκόταν κάτω από την εξουσία των ανδρών της οικογένειας της, απομονωμένη στον ιδιωτικό χώρο να ασχολείται με το σπίτι και να φροντίζει τα παιδιά. Ήταν εξαρτημένη από το σύζυγό της και η ζωή της ήταν πολύ δύσκολη, αλλά ο αγώνας της για την επιβίωση της οικογένειας της, αναγνωριζόταν τόσο από την οικογένεια, όσο και από την κοινότητα. Ο άνδρας σαν αρχηγός της οικογένειας, διαχειρίζονταν τα οικονομικά, αποφάσιζε για τα σημαντικά θέματα που αφορούσαν την οικογένεια και συμμετείχε στις δραστηριότητες της κοινότητας. Τις περισσότερες φορές εργαζόταν σκληρά κάτω από αντίξοες συνθήκες για να μπορέσει να συντηρήσει την οικογένεια του.

2. Η σχέση της γυναίκας και του άνδρα στην παραδοσιακή οικογένεια.

Η Μ. Χρηστέα - Δουμάνη στο βιβλίο της « Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα» (1989, σελ. 69, 78-80) αναφέρει ότι η γυναίκα ήταν υποχρεωμένη να φροντίζει το σπίτι και να ανατρέφει τα παιδιά, ενώ ο άνδρας έπρεπε να εξασφαλίζει τα απαραίτητα για την επιβίωση της οικογένειας υλικά αγαθά και να την εκπροσωπεί στην κοινότητα. Αν και οι ρόλοι της γυναίκας και του άνδρα ήταν διαφορετικοί οι σχέσεις τους ήταν αρμονικές, αλλά δεν χαρακτηριζόταν από μεγάλη αμοιβαιότητα και οικειότητα. Η περιορισμένη συναισθηματική και

σεξουαλική επαφή που είχαν τους εμπόδιζε να εκφράσουν τα συναισθήματα τους. Όμως ο ένας βασιζόταν στον άλλο. Ο άνδρας στηριζόταν στη γυναίκα για να μεγαλώσει τα παιδιά που θα έδιναν νόημα στη ζωή του και θα τον προστατεύαν στα γηρατειά και η γυναίκα στηριζόταν στον άνδρα για το φαῖ, την προστασία και την θέση της οικογένειας στην κοινωνία. Η στάση της γυναίκας απέναντι στον άνδρα έξω από το σπίτι ήταν διαφορετική απ' όταν βρισκόντουσαν μέσα σ' αυτό. Η γυναίκα δημόσια φαινόταν υποταγμένη στον άνδρα, με σκοπό να ενισχύει το γόητρο του στην κοινωνία δείχνοντας μ' αυτόν τον τρόπο ότι αυτός κρατάει τα ηνία της οικογένειας. Μέσα στο σπίτι η σχέση του ζευγαριού βασιζόταν στην υποστήριξη και στη στενή συνεργασία.

Η γυναίκα φρόντιζε για το φαγητό, τα ρούχα και την ψυχολογική κατάσταση του άνδρα. Μάθαινε στα παιδιά της να σέβονται τον πατέρα τους και συζητούσε μαζί του για τα προβλήματα της οικογενείας (οπ.π)

Συνεπώς ης σχέση της γυναίκας και του άνδρα δεν ήταν ισότιμη και οι οικογενειακοί ρόλοι διακρίνονταν σε “άνδρας - προμηθευτής - πατέρας” και “γυναίκα - νοικοκυρά - μητέρα”. Ωστόσο υπήρχε κατανόηση, συνεργασία, αλληλεξάρτηση και συλλογικότητα για να μπορεί η οικογένεια να λειτουργεί ως πλήρη, οικονομική μονάδα. Κάθε προσπάθεια για επιβίωση της οικογένειας αναγνωριζόταν απ' όλους, έτσι η γυναίκα δεν αισθανόταν ότι με την προσφορά στην οικογένεια στέρούσε από τον εαυτό της πολλά και ο άνδρας ότι ήταν ο μόνος που θυσιαζόταν γι' αυτήν.

3. Ο ρόλος τη γυναίκας και του άνδρα στη σύγχρονη οικογένεια.

Η εξέλιξη της οικογένειας συμβαδίζει με την εξέλιξη της κοινωνίας. Οι ραγδαίες κοινωνικές εξελίξεις τα τελευταία χρόνια αλλάζουν την δομή της οικογένειας η οποία παύει να είναι εκτεταμένη και γίνεται πυρηνική. Κατά συνέπεια αλλάζει και ο ρόλος της γυναίκας και του άνδρα μέσα στην οικογένεια.

Η Μ. Χουρδακη (Οικογενειακή Ψυχολογία, 1982, σελ. 284-285, 295-296) αναφέρει ότι η σημερινή γυναίκα διαφέρει από την παραδοσιακή. Η παραδοσιακή γυναίκα έχοντας παραδεχτεί την μοίρα της δεν είχε αξιώσεις. Η σημερινή γυναίκα όμως είναι οικονομικά ενεργή έξω από το σπίτι για να βελτιώσει το οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και να καλύψει τις προσωπικές της ανάγκες. Όταν δεν εργάζεται ασχολείται συνεχώς με την καθαριότητα του σπιτιού, την συμπεριφορά των παιδιών, αλλά και του συζύγου της.

Σύμφωνα με την Χ. Κατάκη (Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής οικογένειας, 1984, σελ. 132-140) η σημερινή γυναίκα νιώθει έρημη, αποξενωμένη και έχει ανάγκη από κοινωνική αναγνώριση. Όταν εργάζεται μόνο ο άνδρας, η γυναίκα ως νοικοκυρά απομονωμένη μέσα στο διαμέρισμα δίνει όλη της την προσοχή στο παιδί. Αισθάνεται ότι είναι ο μόνος άνθρωπος που την έχει ανάγκη και προσπαθεί να του προσφέρει τα πάντα και να το διαπαιδαγωγήσει σωστά έτσι ώστε να το απομακρύνει από τους κινδύνους της σημερινής κοινωνίας. Τις περισσότερες φορές αυτή της η στάση την κάνει υπερπροστατευτική απέναντι στο παιδί της. Όσες γυναίκες αποφασίζουν να εργαστούν είναι είτε για να βοηθήσουν στην επιβίωση της οικογένειας, είτε για να είναι ανεξάρτητες. Οι συγκρούσεις που έχει η κάθε γυναίκα με τον άνδρα της είναι έντονες, γιατί εκείνη βοηθάει οικονομικά την οικογένεια, ενώ ο σύζυγος της δεν προθυμοποιείται να την βοηθήσει στις δουλειές του σπιτιού. Πολλές φορές αισθάνεται ότι όταν αφοσιώνεται στην οικογένεια στερεί από τον εαυτό της την ανεξαρτησία και την κοινωνική αναγνώριση, αλλά και όταν δουλεύει στερεί από τους δικούς της την παρουσία της. Σαν γιαγιά νιώθει χρήσιμη που προσφέρει την βοήθεια της, όμως οι αντιλήψεις της στον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών δημιουργούν συγκρούσεις αφού θεωρούνται ξεπερασμένες.

Η Μ. Χρηστέα - Δουμάνη (Η Ελληνίδα, μητέρα άλλοτε και σήμερα, 1989, σελ. 106-108) μέσα από την έρευνα της με δείγμα Αθηναίες μητέρες διαπίστωσε

ότι ο τρόπος ζωής και η νοοτροπία τους ήταν ένας συνδυασμός μοντέρνων και παραδοσιακών στοιχείων. Κάθε δραστηριότητα τους εναρμονίζονταν με τους ρόλους τους ως μητέρες, σύζυγοι, και νοικοκυρές. Όσες γυναίκες εργάζονταν το έκαναν για να ενισχύσουν οικονομικά την οικογένεια. Αυτές που είχαν την δυνατότητα να σταματήσουν την εργασία τους όταν αποκτούσαν παιδί το έκαναν ακόμα και αν τις δυσαρεστούσε και δεν ικανοποιούσε τις ανάγκες τους για κοινωνική επαφή και ανεξαρτησία. Οι μη εργαζόμενες μητέρες ασχολούνταν κυρίως με την ανατροφή των παιδιών και αναλαμβάνανε εξ'ολοκλήρου το νοικοκυριό, χωρίς η στάση τους προς τους συζύγους στην κοινωνία και στην οικογένεια να είναι υποτακτική. Συχνά οι γυναίκες έρχονταν σε σύγκρουση με τα πεθερικά τους ή με τις μητέρες τους επειδή είχαν διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με την φροντίδα των παιδιών και τις δουλειές του σπιτιού με αποτέλεσμα να αποχενώνονται από την προηγούμενη γενιά.

Όσον αφορά τις λειτουργίες του άνδρα στη σύγχρονη - πυρηνική οικογένεια η Αν. Λορέ φον Κανιτς στο βιβλίο της «Πατέρας» (1980, σελ. 28-59) αναφέρεται σ' αυτές και διαπιστώνει ότι μερικές από αυτές μπορεί να τις αναλάβει και η μητέρα. Η πρώτη λειτουργία είναι ο πατέρας σαν δημιουργός του παιδιού. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτή η λειτουργία αφορά μόνο τον άνδρα. Για να κυριοφορήσει μια γυναίκα είναι απαραίτητη η συμμετοχή του άνδρα. Η δεύτερη λειτουργία είναι ο πατέρας σαν διατροφέας. Στις περισσότερες οικογένειες εκτός από τον πατέρα, φέρνει και η μητέρα χρήματα και τα παιδιά πλέον δεν αισθάνονται ανασφάλεια στις περιπτώσεις που ο πατέρας εγκαταλείπει τον ρόλο του διατροφέα. Η τρίτη λειτουργία του πατέρα είναι σαν προστάτης. Στη σημερινή εποχή σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους η λειτουργία αυτή περιορίζεται σε αυτό που αποκαλούν “κοινωνική αναβάθμιση”. Το επάγγελμα του άνδρα και η κοινωνική θέση της οικογένειας έχουν μεγάλη επίδραση στη μελλοντική ζωή των παιδιών. Για να διατηρήσει ο πατέρας την λειτουργία του προστάτη θα πρέπει να αναπτύξει την προσωπικότητά του, να εμπλουτίσει τις γνώσεις του και να ενισχύσει τις κοινωνικές του επαφές. Έτσι

θα βοηθήσει τα παιδιά του να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους μέσα στην κοινωνία και να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση. Αυτόν τον ρόλο μπορούν ν' αναλάβουν και οι γυναίκες οι οποίες αναπτύσσουν έντονες δραστηριότητες έξω από το σπίτι.

Η τέταρτη λειτουργία του πατέρα είναι του παιδαγωγού. Ο πατέρας λόγω της εργασίας του απουσιάζει πολλές ώρες από το σπίτι και δεν έχει χρόνο ν' ασχοληθεί με τα παιδιά του. Έτσι αυτόν τον ρόλο τον αναλαμβάνει η μητέρα. Η πέμπτη λειτουργία είναι του πατέρα σαν αντικείμενο ταύτισης. Το παιδί χρειάζεται και τους δύο γονείς, γιατί και οι δύο συμβάλλουν στην διαμόρφωση και αποδοχή των ρόλων του φύλου για τα παιδιά. Τα παιδιά μέσα από τους τρόπους συμπεριφοράς των γονέων τους μαθαίνουν ποιος είναι ο ρόλος του άνδρα και της γυναίκας. Η έλλειψη του πατέρα έχει αρνητικές συνέπειες για την ανάπτυξη των παιδιών. Συνήθως τα αγόρια δυσκολεύονται να εντοπίσουν τον ανδρικό τους εαυτό και τα κορίτσια δεν ωριμάζουν γρηγορότερα, δεν έχουν αυτοπεποίθηση και είναι εξαρτημένα από τις μητέρες τους. Η τελευταία λειτουργία του πατέρα είναι σαν σύντροφος στις ελεύθερες ώρες του παιδιού. Πατέρας και παιδί βλέπουν μαζί τηλεόραση, πάνε εκδρομή, παίζουν χωρίς όμως να υπάρχει ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ τους (οπ.π.)

Η Χ. Κατάκη (Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, 1984, σελ. 163-165) υποστηρίζει ότι η ψυχολογική ισορροπία του άνδρα εξαρτάται και από την επιτυχημένη του παρουσία στην κοινωνία. Ο ανταγωνισμός που υπάρχει στην σημερινή κοινωνία στερεί από τα άτομα την δημιουργικότητα, την αυτοεκτίμηση και την ζεστασία στις ανθρώπινες επαφές. Όσο περισσότερο εργάζεται ο άνδρας τόσο λιγότερη επαφή έχει με τα μέλη της οικογένειας αφού έχει περιορισμένο χρόνο και διάθεση για συζήτηση και συντροφιά. Ο ρόλος του ως προμηθευτή στερεί την παρουσία του στην οικογένεια, η οποία δεν τα συγχωρεί και σιγά-σιγά τον απομονώνει. Η σχέση πατέρα με τα παιδιά γίνεται επιφανειακή. Η μόνη διέξοδος τον άνδρα είναι η φυγή. Απουσιάζει πολλές ώρες από το σπίτι και προσπαθεί να αποκτήσει δύναμη και αυτοεκτίμηση μέσα από

την επιτυχία. Όσο περνάει ο καιρός η επιρροή του στην κοινωνία και την οικογένεια μειώνεται.

Η απομάκρυνση του άνδρα - πατέρα από το σπίτι επισημαίνεται και από την Μ. Χουρδάκη (Οικογενειακή ψυχολογία, 1982, σελ. 312-313) η οποία αναφέρει δύο λόγους που τον οδηγούν σ' αυτή την συμπεριφορά. Ο πρώτος λόγος είναι οικονομικός. Η καταναλωτική κοινωνία είναι αυτή που κατά κύριο λόγο οδηγεί τον άνδρα να εργάζεται όλη μέρα, να μην έχει ελεύθερο χρόνο και να μην απολαμβάνει τις οικογενειακές χαρές, μια και αυτός κυρίως έχει αναλάβει να φροντίσει για την επιβίωση της οικογένειας. Ο δεύτερος λόγος είναι η προσωπικότητα της γυναίκας. Παλαιότερα, ο άνδρας γυρνώντας από το σπίτι έβρισκε την γυναίκα του να τον περιμένει με αφοσίωση και να συμφωνεί με ότι της λέει. Σήμερα η γυναίκα διαθέτει γνώσεις, λέει ελεύθερα την γνώμη της, διαχειρίζεται τα οικονομικά και έχει αρκετές δραστηριότητες στην κοινωνία. Έτσι ο άνδρας αισθάνεται ότι δεν έχει κύρος και εξουσία στην οικογένεια και σιγά σιγά απομακρύνεται από αυτήν.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν τα όσα αναφέραμε είναι σαφές ότι η σημερινή γυναίκα βγαίνει από το σπίτι, μορφώνεται και εργάζεται για να βοηθήσει τα οικονομικά της οικογένειας και να καλύψει τις ανάγκες της για ανεξαρτησία και κοινωνική αναγνώριση. Οι πολυπληθείς ρόλοι που έχει αναλάβει (μητέρα - σύζυγος - νοικοκυρά - εργαζόμενη) την εξαντλούν και της προκαλούν σύγχυση αφού πολλές φορές δεν ξέρει ποιος ρόλος την ικανοποιεί περισσότερο και ποιους ρόλους πρέπει να θυσιάσει. Ο σημερινός άνδρας εργάζεται πολλές ώρες για να βελτιώσει την οικονομική και κοινωνική θέση της οικογένειας. Η εργασία του όμως τον απομακρύνει από το σπίτι χάνει την επαφή με την σύζυγο και τα παιδιά του και δεν συμμετέχει στην ανατροφή τους. Η οικογένεια του απογοητεύεται από αυτή την κατάσταση ενώ εκείνος θεωρεί ότι προσφέρει τα πάντα και νοιάζεται για αυτήν. Έτσι μπερδεύεται, διχάζεται και τον χαρακτηρίζει η σύγχυση.

4. Η σχέση της γυναίκας και του άνδρα στην σύγχρονη οικογένεια.

Ο Α. Ζαφειρης, η Ε. Ζαφείρη και ο Χ. Μουζακίτης (Οικογενειακή θεραπεία, 1999 σελ. 47) υποστηρίζουν ότι ένα από τα προβλήματα της ελληνικής οικογένειας είναι αυτό των διαπροσωπικό σχέσεων μεταξύ των συζύγων. Η αμφισβήτηση των αξιών σχετικά με τους ρόλους, τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις του κάθε φύλου, η ανεργία προκαλούν ένταση και διατάραξη στη συζυγική σχέση. Οι διαταραγμένες σχέσεις του ζευγαριού οδηγούν πολλές φορές στη διάσπαση της οικογένειας.

Η Χ. Κατάκη (Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, 1984, σελ. 136, 170-171) αναφέρει ότι υπάρχει έλλειψη επικοινωνίας και χάσμα ανάμεσα στους συζύγους. Η γυναίκα παραπονιέται ότι δεν την αγαπά, δεν την προσέχει ο άνδρας, θυμώνει μαζί του και αρχίζει να απομακρύνεται. Ο άνδρας της λέει ότι δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, απογοητεύεται από την στάση της και νοιώθει προδομένος. Χαρακτηριστικό των σημερινών ζευγαριών είναι η ελλιπή κατανόηση των συναισθηματικών τους αναγκών. Όταν ο άνδρας νιώθει ότι δεν ικανοποιεί την συναισθηματική του ασφάλεια από την εργασία του και την κοινωνία στρέφονται προς την σύζυγο του. Η γυναίκα δεν τον εμπιστεύεται, φοβάται μήπως την εγκαταλείψει. Αυτή η στάση της γυναίκας απογοητεύει τον άνδρα και πολλές φορές αναζητάει καταφύγιο σε άλλη γυναίκα.

Σύμφωνα με την Μ. Χρηστέα - Δουμάνη (Η Ελλάδα μητέρα άλλοτε και σήμερα, 1989, σελ. 160-170) αναφέρει ότι οι σημερινοί ρόλοι του άνδρα και της γυναίκας διαφέρουν τόσο πολύ που υπάρχει μεγάλη δυσκολία στο να κατανοήσει και να αναγνωρίσει ο ένας τον καθημερινό αγώνα του άλλου. Η πολύωρη εργασία του άνδρα και η απομόνωση της γυναίκας στο διαμέρισμα είναι η κύρια αιτία, διαφοροποίησης των αναγκών μεταξύ του ζευγαριού. Οι διαφορετικές ανάγκες του άνδρα και της γυναίκας δημιουργούν απόσταση μεταξύ τους, αφού δεν υπάρχει κοινή προσπάθεια για την κάλυψη των αναγκών τους. Ο τρόπος ζωής των πόλεων αποξενώνει τους ανθρώπους. Η ρουτίνα και οι

υλιστικές αξίες την κοινωνίας δεν τονίζουν την αυτοεκτίμηση και δεν επιτρέπουν στον σύγχρονο άνθρωπο να πιστέψει ότι η συνεισφορά του έχει κοινωνικό κύρος. Έτσι στρέφεται προς τον ή την σύζυγο του για να βρει την αναγνώριση που του λείπει. Δεν μπορεί όμως να βρει ούτε κι εκεί αναγνώριση αφού ο άνδρας και η γυναίκα ζουν σε δυο διαφορετικούς κόσμους.

Συμπερασματικά, χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σχέσης του σύγχρονου ζευγαριού είναι η έλλειψη επικοινωνίας, κατανόησης και συναισθηματικής επαφής, η δυσαρέσκεια, οι συγκρούσεις, η αστάθεια, η αποξένωση. Όλα αυτά κάνουν την επιβίωση της οικογένειας να είναι πολύ δύσκολη.

5. Πως προβάλλεται το πρότυπο της γυναίκας μέσα από τα Μ.Μ.Ε.

Σύμφωνα με τον Σ.Ι. Καργάκο (Προβληματισμοί - ένας διάλογος με τους νέους, 1989, σελ. 110-125) δύο είναι τα βασικά πρότυπα γυναίκας που προβάλλει η διαφήμιση: της εξευγενισμένης εταίρας και της άμισθης παραδουλεύτρας του σπιτιού. Η πρώτη είναι μια όμορφη, καλλίγραμμη, αισθησιακή γυναίκα που επιδεικνύεται σαν σώμα: υποβιβασμένη στο επίπεδο ενός φτηνού ερωτικού αντικειμένου. Το δεύτερο πρότυπο είναι η μοντέρνα νοικοκυρά, άψογα ντυμένη και μακιγιαρισμένη μέσα σε μια πανάκριβη και πεντακάθαρη κουζίνα, δείχνει σαν να κατάκτησε τον κόσμο και την ευτυχία σαν έμαθε το μυστικό να γυαλίζει το πάτωμα ή να κάνει πιο λευκά τα λευκά ρούχα. Ο τρόπος που η διαφήμιση προβάλλει τη γυναίκα δεν προσβάλλει μόνο την ίδια αλλά και τον άνδρα που τη δέχεται. Άν εκείνη προβάλλεται σαν αφελής και κενή πνευματικά, ο άνδρας είναι πιο ανόητος γι' αυτήν την μεταχείριση. Παράλληλα, υποβαθμίζεται ο ρόλος της γυναίκας στη συνείδηση των παιδιών. Η διαφήμιση αναπαράγει μέσα τους τα ίδια πρότυπα. Το κορίτσι “διδάσκεται” να μαθαίνει πως αποστολή της γυναίκας είναι να υπηρετεί και το αγόρι να πιστεύει πως πρέπει να υπηρετείται. Σκοπός των διαφημιστών είναι να αυξήσουν τον όγκο των πωλήσεων ενός προϊόντος και γι' αυτό χρησιμοποιούν

κάθε μέσο ακόμη και αν αυτό αποδεικνύεται μειωτικό για τη γυναίκα. Αυτό που εκμεταλλεύεται η διαφήμιση είναι οι αιώνες αδικίας και καταπίεσης των γυναικών και η αντίληψη ότι “να είσαι άνδρας σημαίνει να δρας να είσαι γυναίκα σημαίνει να φαίνεσαι”. Αυτό ο ρόλος της γυναίκας του διακοσμητικού αντικειμένου την κάνει κατ’ εξοχήν καταναλωτικό όν και πρώτο στόχο των διαφημιστικών βελών.

Ο Κ. Μαυρίδης, ο Γ. Δημητρόπουλος και ο Γ. Πασχαλίδης (Τηλεόραση και Επί-κοινωνία, 1988, σελ. 88-90) υποστηρίζουν ότι η τηλεόραση συντελεί στην παραγωγή και αναπαραγωγή παραδοσιακών ρόλων των φύλων. Στις τηλεοπτικές διαφημίσεις οι γυναίκες παρουσιάζονται πολλές φορές εξαρτημένες, μέτριας ή χαμηλής διανοητικής ικανότητας με ενδιαφέρονται στο σπίτι και τα παιδιά, ενώ οι άνδρες απεικονίζονται ως ανεξάρτητοι, έξυπνοι ως ενεργά μέλη της οικονομικής ζωής με δραστηριότητες σχεδόν αποκλειστικά έξω από το σπίτι π.χ. στη δουλειά τους, στο γήπεδο, στο μπαρ. Χαρακτηριστικό επίσης των διαφημίσεων είναι το ότι οι γυναίκες κυρίως απεικονίζονται σε αυτές ως σεξουαλικά αντικείμενα συσχετιζόμενες με κάποιο προϊόν για να επηρεάσουν τις επιλογές των ανδρών καταναλωτών. Με αυτόν τον τρόπο όμως η γυναίκα δεν απεικονίζεται ως άτομο, αλλά ως τέλειο σώμα κατάλληλο για την ικανοποίηση των ερωτικών επιθυμιών των ανδρών και αυτό φαίνεται από το ότι πολλές φορές, το επίκεντρο είναι ένα μέρος του σώματος της π.χ. τα χείλια ή τα πόδια ή το στήθος - σύμβολα σεξουαλικότητας. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες να περιοριστούν τα στερεότυπα σχετικά με τους ρόλους των φύλων στην τηλεόραση, έτσι για παράδειγμα βλέπουμε ότι όλο και περισσότερες γυναίκες παρουσιάζουν τις ειδήσεις (ρόλος που ήταν κάποτε αποκλειστικά ανδρικός), χωρίς βέβαια να λείπει από πλάι τους ένας ώριμος άνδρας. Ο τελευταίος μας παρέχει ασφάλεια και εμπιστοσύνη, η πρώτη μια γοητευτική παρουσία.

Παρόμοια, η Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμία της γυναίκας, 1995, σελ. 445-448, 458-464) αναφέρει ότι τα Μ.Μ.Ε αντί να βοηθούν την γυναίκα να

αξιοποιήσει τα συναισθηματικά και τα πνευματικά της χαρίσματα προς όφελος του πολιτισμού, αλλά και της ίδιας, την υποτιμούν, την εξευτελίζουν και κάνουν ότι μπορούν για να έχει αιώνια ρόλο υποταγής στον άνδρα. Η γυναίκα εμφανίζεται παντού ως αντικείμενο στη μόδα, στη διαφήμιση, στα περιοδικά, στα σήριαλ της τηλεόρασης, στον κινηματογράφο, παρουσιάζοντας την εικόνα της γυναίκας που μοναδικό προορισμό έχει να ικανοποιεί όλες τις επιθυμίες του άνδρα. Ο βαθμός προσκόλλησης των γυναικών στα υλικά αγαθά είναι τόσο μεγάλος που δίνει ερεθίσματα στην παγκόσμια αγορά για παραγωγή νέων ολοένα και πιο ελκυστικών προϊόντων. Για να μπορέσει ο σύγχρονος άνθρωπος να αγοράσει όλα αυτά τα προϊόντα δουλεύει περισσότερες ώρες για να κερδίσει περισσότερα χρήματα. Έτσι θυσιάζει τον ελεύθερο του χρόνο, με αποτέλεσμα να μην καλλιεργεί τη σκέψη και την ευαισθησία του, αφού χάνει την επαφή του με τα Γράμματα, τις Τέχνες και γενικότερα με τον πολιτισμό.

Συμπερασματικά, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η Τηλεόραση, το ραδιόφωνο, ο Τύπος όχι μόνο επηρεάζουν αλλά και διαμορφώνουν την κοινή ανδρική και γυναικεία γνώμη πάνω στο καθετί. Έχουν τη δύναμη να αναπαράγουν μοντέλα να στηρίζουν ιδεολογίες και να διαμορφώνουν νέες αξίες.

6. Γυναίκες και εκπαίδευση

➤ Η διαχρονική πορεία της γυναίκας στον τομέα της εκπαίδευσης

Οι γυναίκες στη χώρα μας αναφέρει η Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, 1995, σελ. 115-116) ότι δέχτηκαν παθητικά για πολλούς αιώνες τις διακρίσεις που γίνονταν σε βάρος τους και το ρόλο που τους δόθηκε μέσα στις πατριαρχικές κοινωνίες. Ο πατέρας, ο αδερφός, ο σύζυγος εξουσίαζαν πάντα την γυναίκα και την κρατούσαν μακριά από τη δημόσια οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα του τόπου παραγκωνίζοντας το γεγονός ότι συμμετείχε δυναμικά στους Εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες της πατρίδας και

με την παραγωγική της προσφορά στην πρόοδο του τόπου. Η αμάθεια και ο πρωτογονισμός έκαναν τους άνδρες της εποχής να θεωρούν ότι είναι περιττή η μόρφωση των κοριτσιών και πιο εξυπηρετικό για όλη την οικογένεια ήταν να μένουν στο σπίτι και να βοηθούν στις δουλειές του νοικοκυριού. Έτσι, στη νέα κοινωνία που άρχισε να δημιουργείται διατηρούνται ακέραιες οι παραδοσιακές αξίες για την γυναίκα και τον άνδρα.

Οι πρώτες δεκαετίες της ελεύθερης και ανεξάρτητης Ελλάδας άφησαν ένα μεγάλο κενό στην εκπαίδευση των γυναικών. Χαρακτηριστικό της εκπαίδευσης των κοριτσιών ήταν ο δεσποτισμός, ο οποίος πρόβαλε ως γυναικείο ιδεώδες τα οικιακά και τα μητρικά καθήκοντα, εξουδετερώνοντας κάθε άλλη επιθυμία της γυναίκας για δημιουργική αξιοποίηση κάποιων προσόντων της. Αυτή η αναγκαστική διαπαιδαγώγηση της λειτουργούσε δυναστικά επάνω στη βούληση και στη συνείδηση της με αποτέλεσμα να ατροφήσουν με το πέρασμα του χρόνου οι πνευματικές λειτουργίες και η αληθινή γυναικεία φύση να πέφτει σε νάρκη. Στην χώρα μας τη δεκαετία του 1870-1880 η εκπαίδευση των γυναικών υπομονεύοταν από διανοούμενους και παιδαγωγούς οι οποίοι εφεύρισκαν συνεχώς επιχειρήματα για να τις απομακρύνουν από την σωστή παιδεία. Ανάμεσα σε πολλά άλλα ισχυρίζόταν ότι με τη φοίτηση των κοριτσιών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κινδυνεύει η ηθική τους και έτσι ο θεσμός του γάμου και της οικογένειας δεν μπορούν να συμβιβαστούν με τις επαγγελματικές δραστηριότητες της γυναίκας (οπ.π.)

Η Β. Δεληγιάννη-Ζιώγου (Εκπαίδευση και Φύλο, 1993, σελ. 72-76) αναφέρει ότι το δικαίωμα της Ελληνίδας για συμμετοχή της στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση κατοχυρώθηκε νομοθετικά το 1834. Στην απογραφή του 1879 το ποσοστό των αναλφάβητων γυναικών ήταν στο 93% και σε πολλούς δήμους υπήρχε μεγάλος αριθμός γυναικών που δεν ήξεραν ούτε ανάγνωση. Στις αγροτικές περιοχές τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην στοιχειώδη εκπαίδευση ήταν μικρότερα, γιατί τα μικρά κορίτσια βοηθούσαν στις αγροτικές δουλειές ή γίνονταν υπηρέτριες σε πλούσιες οικογένειες. Στα αστικά κέντρα, ο

αριθμός φοίτησης των κοριτσιών ήταν εξίσου μικρός γιατί δούλευαν ή αντικαθιστούσαν τη μητέρα που εργαζόταν.

Σύμφωνα με την Ε. Μαραγκουδάκη (Εκπαίδευση και Διάκριση των φύλων, 1993, σελ. 46-47) οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την υποχρεωτική φοίτηση στο δημοτικό χρονολογούνται από το 1834, όμως στις αρχές της δεκαετίας του 1970 το ποσοστό των αναλφάβητων των γυναικών είναι πιο υψηλό από των ανδρών. Η μεγάλη αυτή διαφοροποίηση στα ποσοστά οφείλεται στην τάση που επικρατούσε μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα να μορφώνονται μόνο τα αγόρια όταν τα οικονομικά της οικογένειας ή του κράτους δεν μπορούσαν να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες και των δυο φύλων. Παράλληλα, εξίσου σημαντικός λόγος ήταν και η τακτική των γονέων να διακόπτουν τη φοίτησή των κοριτσιών τους στο δημοτικό για να βοηθήσουν στις δουλειές του σπιτιού, αλλά και για να εργαστούν βελτιώνοντας τα οικονομικό επίπεδο τις οικογένειας.

Η Σ. Ζιώγου (Εκπαίδευση και φύλο, 1993, σελ. 194) αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα υπάρχει πλήρης διαφοροποίηση στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση των δυο φύλων. Τα σχολεία των αγοριών ήταν δημόσια, όπου γίνονταν η προετοιμασία τους για το πανεπιστήμιο και την μελλοντική τους επαγγελματική αποκατάσταση. Αντίθετα τα παρθεναγωγεία είχαν ιδιωτικό χαρακτήρα, ακριβά δίδακτρα και προετοίμαζαν τα κορίτσια για την οικογενειακή ζωή. Οι πλούσιες κοπέλες την εποχή εκείνη διδάσκονταν Αρχαία Ελληνικά, ξένες γλώσσες και μάθαιναν οικιακή παιδαγωγική, οικιακή οικονομία και εργόχειρα. Οι κοπέλες των χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων που είχαν επαγγελματικές, κοινωνικές και οικονομικές φιλοδοξίες φοιτούσαν στα διδασκαλεία της Φιλεκπαιδευτικής εταιρίας αφού το επάγγελμα της δασκάλας ήταν το μόνο κοινωνικά αποδεκτό επάγγελμα για τη γυναίκα.

Όσον φορά την ανώτερη εκπαίδευση οι λόγοι που οδήγησαν τις γυναίκες να προσπαθήσουν να εισαχθούν στις πανεπιστημιακές σχολές ήταν η έλλειψη επαγγελματικών ευκαιριών και ο υποβαθμισμένος χαρακτήρας της

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε συνδυασμό με τις εκπαιδευτικές αλλαγές των άλλων χωρών. Το μοναδικό επάγγελμα που μπορούσε να ασκήσει η γυναίκα ήταν της δασκάλας. Από την άλλη μεριά οι πλούσιες δεν ήθελαν να το εξασκήσουν γιατί το θεωρούσαν υποδεέστερο. Η μόνη λύση ήταν η εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο. Το 1890 ήταν η χρονιά που η φιλοσοφική σχολή του πανεπιστημίου της Αθήνας δέχτηκε την πρώτη φοιτήτρια και στις χρονιές που ακολούθησαν υπάρχει σταδιακή αύξηση του αριθμού εισαγωγής των γυναικών. Η είσοδος των γυναικών στις πανεπιστημιακές σχολές απαιτούσε ιδιαίτερη προσοχή από τη μεριά των φοιτητριών. Έπρεπε να είναι μετρημένες, ευπρεπείς, αξιοπρεπείς, και να αποδεικνύουν τη θηλυκότητα τους μέσα από τη μη θηλυκή τους συμπεριφορά. Σταδιακά όμως τα δεδομένα για τις φοιτήτριες άλλαξαν. Σήμερα συμμετέχουν σε πανεπιστημιακές ομάδες εκλέγονται σε πανεπιστημιακά σωματεία και αναπτύσσουν έντονη κοινωνική δραστηριότητα (οπ. π., σελ. 332-354).

Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι ο εκπαιδευτικός χώρος μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα ήταν ανδροκρατούμενος. Οι γνώσεις που έδινε το σχολείο εμπέδωνε στα κορίτσια την ιδέα ότι ο ρόλος της γυναίκας αρχίζει και τελειώνει μέσα στην οικογένεια. Η θέση των κοριτσιών ήταν υποβαθμισμένη σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Με την πάροδο του χρόνου και την καθιέρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης, την δωρεάν παιδεία και την συνεκπαίδευση η θέση των κοριτσιών βελτιώθηκε πολύ. Οι γυναίκες προσπαθούν και πετυχαίνουν την συμμετοχή τους ακόμη και στην ανώτατη εκπαίδευση.

➤ Ο ρόλος της εκπαίδευσης και η καταξίωση της γυναίκας μέσα στην ισοτιμία της τάξης

Ο Γ. Στ. Δοδοντσάκης (Η προσωπογραφία του Ε.Π. Παπανούτσου, 1994, σελ. 42) καθορίζει το ρόλο του σχολείου που είναι η παροχή γνώσεων

δεξιοτήτων, η ανάπτυξη των σωματικών και ψυχικών ικανοτήτων του νέου ανθρώπου με σκοπό να γίνει παραγωγικός, δημιουργικός, έντιμος, συγκροτημένη προσωπικότητα και όχι παρασιτικός για τα κοινωνικό σύνολο.

Ο Π. Πολυχρονόπουλος (Παιδεία και πολιτική στην Ελλάδα, Τόμος Α, 1980, σελ. 38-39) ανάφερε έναν αριθμό λειτουργιών που επιτελούν τα σχολεία σύμφωνα με τον K.A. Anderson. Αυτές είναι: ο εξοπλισμός του ανθρώπου με γενική μόρφωση και η προετοιμασία για διάφορα επαγγέλματα, η προετοιμασία για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, η διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας και η διαφοροποίηση του τρόπου στέψης του ατόμου από την σκέψη των πιο πολλών συμπολιτών του.

Το εκπαιδευτικό σύστημα αλληλοεπηρεάζεται και αλληλοϋποστηρίζεται από το πολιτικό, το οικονομικό το θρησκευτικό, το νομικό και το οικογενειακό σύστημα. Το οικονομικό σύστημα επηρεάζει το σχολικό σαν "απαιτήσεις", το οικογενειακό σύστημα επηρεάζει το σχολικό πιο αποφασιστικά και πιο μόνιμοι ίσως από οποιονδήποτε άλλο κοινωνικό θεσμό με βασική μορφή επηρεασμού την "προετοιμασία" των νέων πριν φοιτήσουν στα σχολεία και σαν κοινωνικό περιβάλλον των σχολείων. Ο επηρεασμός των άλλων συστημάτων, του νομικού και του θρησκευτικού είναι έμμεσος και σχετικός περιορισμένος. Το πολιτικό αλληλοσυνδέεται άμεσα με το εκπαιδευτικό σύστημα. Η πολιτική κατευθύνει και υποστηρίζει την εκπαίδευση και η εκπαίδευση εκφράζει την πολιτική. Η συγκεκριμένη επιλογή ενός εκπαιδευτικού συστήματος καθορίζεται από πολιτικούς, ιδεολογικούς, οικονομικούς και ψυχολογικούς παράγοντες. Το περιεχόμενο, η οργάνωση και η διανομή εκπαιδευτικών εμπειριών, πόρων και ευκαιριών, ορίζεται και ελέγχεται από διάφορες ομάδες και υπό-ομάδες οι οποίες μάχονται για την εξουσία σε μια κοινωνία. Ο καθαυτός λόγος του καθορισμού της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι οι προσδοκώμενες ανταμοιβές, δηλαδή ο σχηματισμός τέτοιων αξιών και η απόκτηση τέτοιων γνώσεων απ' τους μαθητές, σαν αποτέλεσμα της σχολικής εμπειρίας, ώστε να υπηρετήσουν τις ανάγκες του πολιτικού συστήματος και τα συμφέροντα των σχεδιαστών της

εκπαιδευτικής πολιτικής. Η εκπαίδευση παίζει ζωτικό ρόλο στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος με τη δημιουργία ενός σύμπαντος παραδοχών από μέρους των μαθητών - μελλοντικών πολιτών (οπ. π. σελ. 92-96)

Μέσα από την παιδευτική αγωγή και την όλη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος αναφέρει η Μ. Παπάζογλου (Σχέσεις σχολείου - οικογένειας, 1984, σελ. 11-12) το νέο άτομο διαπλάθεται ηθικά και μορφοποιείται ιδεολογικά. Η εκπαίδευση με την παρεχόμενη γνώση προετοιμάζει το νέο άτομο να ενταχθεί ως επαγγελματίας ή επιστήμονας στην παραγωγή και με τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ως "αυριανού πολίτη" να ενσωματωθεί ιδεολογικά στο κοινωνικό σύστημα. Οι δύο αυτοί βασικοί στόχοι καθορίζονται βασικά από ένα κέντρο λήψης αποφάσεων - το Υπουργείο Παιδείας - στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής του εκάστοτε κυβερνώντας κόμματος. Το Υπουργείο Παιδείας όμως απαγορεύει τη μεταφορά της κοινωνικής προπαγάνδας των κοινωνικών συγκρούσεων και αναμετρήσεων μέσα στο σχολείο, χωρίς ωστόσο να απαγορεύει τη διακίνηση των ιδεών και τις διαδικασίες πολιτικοποίησης των μαθητών.

Ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων καθορίζει και διευρύνει τα δικαιώματα των μαθητών γυμνασίου και λυκείου και τείνει να μεταβάλει το σχολείο σε δημοκρατική κυψέλη. Ο κανονισμός λειτουργίας των μαθητικών κοινοτήτων (της 31ης Μαρτίου 1982), που αντικατέστησε τον αντίστοιχο κανονισμό της 10ης Νοεμβρίου 1978 και άρχισε να εφαρμόζεται υποχρεωτικά σε όλα ανεξαιρέτως τα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το σχολικό έτος 1982-83 ορίζει ως εξής το σκοπό και το χαρακτήρα των μαθητικών κοινοτήτων:

1. Οι μαθητικές κοινότητες είναι κύπταρα δημοκρατικής ζωής στο σχολείο.

Αποτελούν χώρο πρωτοβουλίας, αναζήτησης και δημιουργίας. Συνδέονται άρρηκτα με την εκπαιδευτική διαδικασία και διαπνέονται, όπως η εκπαίδευση, από τα ιδανικά της εθνικής ανεξαρτησίας, της δημοκρατίας και της κοινωνικής και πνευματικής προόδου του λαού μας. Καλλιεργούν

ακόμα την πίστη στις ανθρώπινες αξίες, στον ίδιο τον άνθρωπο, το ξεπέρασμα των διακρίσεων, την ισότητα των δύο φύλων, καθώς και την πίστη στην ειρήνη και τη φιλία ανάμεσα στους λαούς.

2. Με τη λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων κατοχυρώνεται η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, χωρίς απαγόρευση κυρίαρχης ιδεολογίας, η ελευθερία της έκφρασης και η αβίαστη ανάπτυξη της προσωπικότητας κάθε μαθητή με την άσκηση στη δημοκρατική διαδικασία με τη δυνατότητα σχηματισμού απόψεων για όλα τα προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές. Επίσης, υποβοηθείται το έργο της μάθησης και της αγωγής, η απλή αυτή αποστολή του σχολείου της Μέσης Εκπαίδευσης.
3. Οι μαθητές συμμετέχοντας στη ζωή των μαθητικών κοινοτήτων, μέσα σε πνεύμα δημοκρατικού διαλόγου, συνεργασίας και συλλογικότητας, θα αναδεικνύονται σε υπεύθυνα άτομα, με ανεπτυγμένη δυνατότητα να κρίνουν και να εκτιμούν τη σημασία και το νόημα κάθε δραστηριότητας στα πλαίσια του σχολείου.
4. Οι μαθητικές κοινότητες εκφράζουν τη θέληση των μαθητών για τη ζωή και τη λειτουργία του σχολείου. Οι μαθητές διαμορφώνουν μέσα από τις λειτουργίες των μαθητικών κοινοτήτων τις απόψεις τους και προτείνουν λύσεις στο σύλλογο των καθηγητών και τη διεύθυνση για τα προβλήματα του σχολείου.
5. Οι μαθητικές κοινότητες συμβάλλουν, μαζί με τους άλλους φορείς του σχολείου, στην άνοδο του επιπέδου των σπουδών στην καλλιέργεια των δημιουργικών κλίσεων, της πρωτοβουλίας και της υπευθυνότητας των μαθητών, στη δημιουργία γενικά ενός σχολείου που θα ανταποκρίνεται

στις ανάγκες της νεολαίας, του λαού και του τόπου. Από κοινού με τη διεύθυνση και το σύλλογο των καθηγητών αντιμετωπίζουν και λύνουν προβλήματα του σχολείου τα προβλήματα των μαθητών".

"Η μαθητική κοινότητα αποτελείται από το σύνολο των μαθητών κάθε τάξης ή τμήματος, οι οποίοι μετέχουν σε αυτή υποχρεωτικά ως ισότιμα μέλη. Όργανα της μαθητικής κοινότητας είναι η γενική συνέλευση και το πενταμελές συμβούλιο που εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία από τη γενική συνέλευση. Δευτεροβάθμια όργανα είναι η γενική συνέλευση του σχολείου που εκλέγεται από αυτή, ως συντονιστικό όργανο για κάθε γυμνάσιο ή λύκειο. Οι μαθητικές κοινότητες οργανώνουν πολιτιστικές εκδηλώσεις και αθλητικούς αγώνες, ιδρύουν ομίλους ψυχαγωγικού και πολιτιστικού χαρακτήρα (κινηματογραφικό ομίλο, θεατρικό, φωτογραφικό, μουσικό, λογοτεχνικό κ.τ.λ.), εκδίδουν έντυπα (περιοδικό, εφημερίδα κ.τ.λ.), ελέγχουν σε συνεργασία με τους εκπροσώπους των καθηγητών και τη διεύθυνση, τις συνθήκες λειτουργίας των σχολικών χώρων, ενώ εκπρόσωποι τους μετέχουν με δικαίωμα λόγου στις συνεδριάσεις του συλλόγου καθηγητών, όταν συζητιούνται πολιτιστικές, αθλητικές, και γενικά μαθητικές δραστηριότητες ή θέματα που αφορούν τη συμπεριφορά ή την εμφάνιση των μαθητών κ.τ.λ." (οπ. π. σελ. 32-34).

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν τα όσα αναφέραμε οι κυρίαρχες ιδέες, οι αξίες και οι προσανατολισμοί της κοινωνίας βρίσκουν έκφραση στην πρακτική της σχολικής εκπαίδευσης. Η σχολική εκπαίδευση διαπλάθει τον νου και τον χαρακτήρα των μαθητών σύμφωνα με επιλεγμένα πρότυπα, διαμορφώνει την συνείδηση και την ταυτότητα τους και καθορίζει του τρόπους αντίληψης και συμπεριφοράς.

- Ο διαχωρισμός των μαθητών με βάση το φύλο τους από τους παιδαγωγούς

Η Ε. Τζιανίνι Μπελότι (Απ' την πλευρά των κοριτσιών, 1997, σελ. 140-141) υποστηρίζει ότι η διαφορετική συμπεριφορά των μαθητών και ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων με βάση το φύλο ενισχύεται από τη στάση των παιδαγωγών. Στο δημοτικό οι δάσκαλοι εκτός από το διαχωρισμό των δραστηριοτήτων σε ανδρικές και γυναικείες αναγνωρίζουν ποιες διαφορές υπάρχουν στα δύο φύλα. Συνήθως αναφέρουν ότι τα αγόρια είναι πιο θορυβώδη, πιο ζωηρά, πιο επιθετικά, πιο αυτόνομα και πιο αμελή. Είναι λιγότερο έξυπνα, γράφουν χειρότερα και έχουν λιγότερη ανάγκη από στοργή. Είναι πιο σίγουρα για τον εαυτό τους, έχουν μεγαλύτερη αίσθηση φιλίας και είναι πιο αλληλέγγυα με το φύλο τους. Αντίθετα τα κορίτσια είναι πιο έξυπνα, πιο υπάκουα, πιο εξαρτημένα από τη γνώμη της δασκάλας, πιο παραπονιάρικα, πιο συνωμοτικά και λιγότερο αλληλέγγυα με το φύλο τους. Αυτές οι αντιλήψεις δείχνουν την τάση των εκπαιδευτικών να ταξινομούν τους μαθητές με βάση το φύλο τους και να λειτουργούν σεξιστικά στο σχολικό περιβάλλον.

Η διαφορετική στάση των καθηγητών απέναντι τους μαθητές εντοπίζεται και από τον J. Button (Στενότερες σχέσεις, 1994, σελ. 73-74) μέσα από τα μαθήματα που ενθαρρύνεται να ακολουθήσει το κάθε φύλο. Συγκεκριμένα η φυσική, η χημεία και το τεχνικό σχέδιο θεωρούνται ανδρικά μαθήματα, ενώ οι γλώσσες η βιολογία και τα οικοκυρικά θεωρούνται γυναικεία. Λίγα είναι τα παιδιά που ενθαρρύνονται από τους καθηγητές και τους συμβούλους τους να ακολουθήσουν μαθήματα που δεν θεωρούνται κατάλληλα για το φύλο τους. Επικρατεί η αντίληψη ότι οι μαθητές δεν έχουν ελεύθερη επιλογή αφού σε διάστημα πέντε με έξι ετών τους λένε συνεχώς ποια μαθήματα ταιριάζουν με το φύλο τους και ποιά τους δίνουν την ευκαιρία για μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση.

Η κ. Τζίφα - Πανταζή σε μια εισήγησή της στο σεμινάριο Γυναίκα - Εκπαίδευση - Επαγγελματικός προσανατολισμός (1996, σελ. 1-3, 5-6) αναφέρει ότι η γυναικεία απασχόληση είναι δέσμια ενός συστήματος αξιών με ρόλους προδιαγραμμένους με συγκεκριμένα επαγγέλματα που είναι συμβατά με τον παραδοσιακό "προορισμό" της στην οικογένεια και την οικιακή της ενασχόληση και διαφοροποιείται σημαντικά από την αντίστοιχη ανδρική. Και παρά το γεγονός ότι σήμερα υπάρχει ισότητα στην εκπαίδευση, η ανισότητα προκαλείται με πλάγιους τρόπους. Έτσι, ενώ η εκπαίδευση παρέχεται ισότιμα σε αγόρια και κορίτσια, τα τελευταία μοιάζει πολλές φορές να μην κάνουν χρήση στο βαθμό που θα έπρεπε αυτής της ισότητας. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι γονείς και δάσκαλοι χωρίς πολλές φορές να το συνειδητοποιήσουν μεταδίδουν από τη μια γενιά στην άλλη ένα αμετάβλητο κώδικα συμπεριφοράς στα παιδιά τους και στους μαθητές τους, μέσα από τον οποίο τόσο τα κορίτσια, όσο και τα αγόρια διαβλέπουν τον ρόλο που περιμένει από αυτά η κοινωνία.

Σε μια έρευνα που έγινε πριν από μερικά χρόνια από το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, τα 2/3 των δασκάλων που ρωτήθηκαν για το μέλλον των μαθητών τους δήλωσαν ότι έτσι κι αλλιώς τα κορίτσια θα παντρευτούν μέσα σε πέντε το πολύ χρόνια αφού τελειώσουν το σχολείο και σε αυτό περιέλαβαν και τις πρώτες μαθήτριες. Σε ότι αφορά τις σχέσεις αγοριών-κοριτσιών στο σχολείο, προέκυψε ότι τα αγόρια βλέπουν συνήθως τα κορίτσια σαν αρνητική ομάδα αναφοράς και επομένως δεν θέλουν να τους μοιάσουν. Τα αγόρια θέλουν να μοιάσουν σε άλλα αγόρια και πολλά κορίτσια θέλουν να μοιάσουν σε αγόρια. Οι δάσκαλοι - άνδρες και γυναίκες - απορρίπτουν πολύ περισσότερο τα κορίτσια από τ' αγόρια όταν είναι κακοί μαθητές. Οι άνδρες δάσκαλοι έχουν την τάση να υποτιμούν τα κορίτσια σε ότι αφορά τις φιλοδοξίες τους ή το ενδιαφέρον τους για ορισμένες γνώσεις όπως είναι οι θετικές επιστήμες που τις θεωρούν παραδοσιακά κατεξοχήν ανδρικό φέουδο (οπ.π.)

Όλα αυτά έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην εικόνα που διαμορφώνει το κορίτσι για τον εαυτό του. Είναι το φαινόμενο που οι ψυχολόγοι ονομάζουν

"αυτοβεβαιούμενη προφητεία". Γίνεσαι αυτό που οι άλλοι λένε ότι είσαι, αφού στο τέλος πείθεσαι κι εσύ ο ίδιος ότι έτσι είσαι. Έτσι λοιπόν αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μέσα από φαινομενικά απλές καθημερινές λεκτικές εκφράσεις διαμορφώνει την εικόνα που φτιάχνει το παιδί, ο μαθητής για τον εαυτό του, για τις προσδοκίες του, για τις επαγγελματικές φιλοδοξίες και επιλογές του. Για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξει η ενίσχυση των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού με ευαισθητοποιημένους συμβούλους σε θέματα ισότητας των δύο φύλων, που να γνωρίζουν σε βάθος τα προβλήματα των γυναικών οι οποίες επανεντάσσονται στην αγορά εργασίας και κυρίως να ενθαρρύνουν την αυξημένη συμμετοχή των κοριτσιών στις νέες τεχνολογίες και στις θετικές επιστήμες (οπ. π.).

Σύμφωνα με την εισήγηση της Δ. Κογκίδου με τίτλο "Αποδόμηση του σεξιστικού πλέγματος αντιλήψεων, στάσεων και πρακτικών των εκπαιδευτικών" στο σεμινάριο Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών σε θέματα Ισότητας Ευκαιριών στην Εκπαίδευση του Ευρωπαϊκού Επιμορφωτικού Προγράμματος (1996, σελ. 2-4, μεγαλώνουμε σε μια κοινωνία που είναι σεξιστική και που περιμένει από εμάς να συμπεριφερθούμε όπως αρμόζει στο ρόλο του φύλου μας. Οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν μείνει ανεπηρέαστοι από τις σεξιστικές και ρατσιστικές τάσεις της κοινωνίας και πολλοί από αυτούς δυσκολεύονται ή αδυνατούν να δεκτούν ότι οι εκπαιδευτικοί θεσμοί με τους οποίους λειτουργούν δεν παρέχουν ισότητα ευκαιριών και ότι μέσα τους επιβιώνουν παραδοσιακές και αναπτύσσονται νέες άμεσες και έμμεσες διακρίσεις φύλου που διαφοροποιούν τις δυνατότητες μάθησης κοριτσιών και αγοριών. Για την άρση των ανισοτήτων στην εκπαίδευση απαραίτητη είναι η αύξηση της αυτογνωσίας, της πληροφόρησης και των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί, μεταξύ των άλλων, πρέπει να γνωρίζουν πως μέσα από την αλληλεπίδραση με τους μαθητές/τριες προκύπτουν οι στάσεις και οι συμπεριφορές που είναι χαρακτηριστικές για κάθε φύλο στο πλαίσιο του σχολείου, ποιες διαπλοκές

υπάρχουν μεταξύ φύλου, κοινωνικής τάξης και φυλής, πως δημιουργούνται, εντοπίζονται και καταπολεμούνται οι προκαταλήψεις κατά φύλο. Επιπλέον, καλό είναι οι εκπαιδευτικοί να κατέχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία, ώστε να παράγουν, να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν διδακτικό υλικό χωρίς σεξιστικά στοιχεία και να διαμορφώνουν εκείνο το κλίμα στην τάξη που αποτρέπει την εμφάνιση ανισοτήτων κατά φύλο.

Συνεπώς, οι διαφορετικές αντιδράσεις των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές μεταβιβάζουν ισχυρά μηνύματα για τον τρόπο εργασίας και τον τύπο συμπεριφοράς που είναι περισσότερο αποδεικτικοί για κάθε φύλο. Τα παιδιά υιοθετούν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που ταιριάζουν στο φύλο που ανήκουν με αποτέλεσμα η συμπεριφορά των αγοριών και των κοριτσιών να διαφέρει σημαντικά. Όμως η εκπαίδευση που θα παρέχει κάθε σχολείο στα παιδιά θα πρέπει να είναι ισότιμη για να μπορέσει το κάθε παιδί να αναπτύξει τις ψυχοσωματικές και πνευματικές του δυνάμεις. Για να έχει η εκπαίδευση μη σεξιστική κατεύθυνση χρειάζεται η αναδιοργάνωση του προγράμματος και η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ώστε να προωθηθούν δημοκρατικές μέθοδοι διδασκαλίας και δημοκρατικές αξίες στο σχολικό περιβάλλον.

7. Γυναικα και εργασία

Σύμφωνα με την Ι.Α. Κακλάκη (Φεμινισμός και εργασία στην Ελλάδα σήμερα, 1989, σελ. 63-65) στη χώρα μας οι άνδρες εργαζόμενοι αποτελούν σαν κυρίαρχο τύπο εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης. Η εργασιακή σχέση διαμορφώνεται πάνω στην εικόνα του εργαζόμενου άνδρα, ο οποίος αποτελεί το "σωστό" πρότυπο εργαζόμενου έχοντας καλύτερη απόδοση και επιφέροντας μεγαλύτερο κέρδος. Μόνο μέσα από τη δουλειά δικαιώνεται σαν προσωπικότητα και απ' αυτήν προσδιορίζεται κοινωνικά. Η εικόνα του οικογενειάρχη, που φέρει όλες τις οικονομικές ευθύνες του σπιτιού αποτελεί

κίνητρο για περισσότερη απόδοση στη δουλειά και ταυτίστηκε με την εικόνα του συνετού, του μυαλωμένου του υπάκουου και ανεκτικού εργαζόμενου. Επιπλέον έμαθε να αντέχει στις οποιεσδήποτε συνθήκες δουλειάς και να δίνει προτεραιότητα στο επάγγελμα του μπροστά σε κάθε εκδήλωση της ζωής ακόμη και την οικογενειακή. Αν δεν ανταποκρίνεται στην διαμορφωμένη εικόνα του "σωστού" εργαζόμενου, κινδυνεύει με απόλυση και έτσι προτιμάει να στερηθεί τις μικροχαρές της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

Ο άνδρας κατακτώντας την εικόνα του "σωστού" εργαζόμενου, ως το αποκλειστικό δικαίωμα στη δουλειά, η γυναίκα αισθάνεται ξένη και εφεδρική. Πιστεύει ότι ο βαθμός αποτυχίας ή επιτυχίας της εξαρτάται από το πως θ' ανταποκριθεί στο ρόλο της μέσα στην οικογένεια και όχι από την απόδοση της εργασίας της. Με διαφορετικές από τον άνδρα αντιλήψεις και με διαφορετικό τρόπο ζωής η γυναίκα απόκτησε διαφορετική σχέση με το επάγγελμα. Στην προσπάθεια της να ενταχθεί πλήρως στην παραγωγή, συνδυάζοντας τις εργασιακές με τις οικογενειακές της ευθύνες, αντιμετωπίζει ποικίλα εμπόδια και φτάνει σε πλήρη εξάντληση. Κατανοεί πως η ισότιμη με τον άνδρα ένταξη της στην παραγωγή έχει ως αντίκτυπο την παραίτηση της από πολλές ανθρώπινες αξίες της ιδιωτικής της ζωής. Αντιδρά παθητικά λοιπόν η εργαζόμενη γυναίκα μπροστά στην απορρόφηση της ιδιωτικής της ζωής. Αυτή η παθητική άρνηση των γυναικών δημιούργησε την έννοια της μειωμένης απόδοσης και ερμηνεύτηκε σαν αδυναμία προσαρμογής στο χώρο εργασίας (οπ. π. σελ. 68-79).

Η Λ. Μουσούρου (Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και άλλοι, 1985, σελ. 89) αναφέρει πως οι κοινωνικά ρόλοι των φύλων είναι συνάρτηση των βιολογικών τους ρόλων, μια αντίληψη που θεμελιώνει τους μύθους που επικρατούν γύρω από τη γυναικεία απασχόληση. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, οι επιθυμίες οι κλήσεις και οι ικανότητες του ατόμου δεν προσδιορίζονται από τη συμπεριφορά και τις δραστηριότητες του, αλλά από το φύλο, το οποίο καθορίζει τις κλίσεις, τις επιθυμίες και τις ικανότητες του

ατόμου, όπως διαμορφώνονται μέσα από τους κοινωνικοποιητικούς μηχανισμούς.

Οι κυριότεροι από τους μύθους που αναφέρονται στη γυναικεία απασχόληση είναι:

- Ο μύθος του "βιοπαλαιστή" πατέρα και της "νοικοκυράς" μητέρας.
- Ο μύθος ότι μόνο ο άνδρας καλύπτει τις οικονομικές ανάγκες της οικογένειας.
- Ο μύθος ότι τα οικιακά προσδιορίζουν τη φύση της γυναίκας και συνιστούν ικανοποιητική σταδιοδρομία
- Ο μύθος ότι οι γυναίκες δεν έχουν την επιθυμία και τις ικανότητες για επαγγελματική απασχόληση και ότι αυτό είναι αποκλειστικά ανδρική απόθεση.
- Ο μύθος ότι οι γυναίκες με επαγγελματικές φιλοδοξίες και επιτυχίες χάνουν την θηλυκότητα τους.
- Ο μύθος ότι η εργασιακή απασχόληση της γυναίκας και η παρέκκλιση από τον "προορισμό" της θα επιφέρει αναπόφευκτα σύγκρουση ρόλων (οπ. π. σελ. 90)

Στον Ελλαδικό χώρο, σύμφωνα με την επικρατούσα νοοτροπία η γυναίκα δεν χρειάζεται να συντηρεί την οικογένεια. Ο άνδρας είναι αυτός που καλύπτει πάντα τις στοιχειώδεις ανάγκες, δηλαδή ο προμηθευτής. Απαιτεί από την σύζυγο του να είναι καλή νοικοκυρά και μητέρα, ενώ αισθάνεται μειονεκτικά όταν αυτή εργάζεται. Η γυναίκα ταυτισμένη με το στερεότυπο του ρόλου της συζύγου ονειρεύεται να παντρευτεί και να διακόψει την εργασία της και εφόσον θα την συντηρεί ο σύζυγος (οπ. π. σελ. 113)

Παρόμοια η Μ. Νικολαϊδου (Η γυναίκα στην εργασία στην Ελλάδα, δουλειά και χειραφέτηση, 1981, σελ. 43-44) επισημαίνει την στερεότυπη αντίληψη της ολοκλήρωσης της γυναίκας μόνο μέσα από τον ρόλο της στην οικογένεια, ενώ η ανδρική ύπαρξη είναι συνυφασμένη με την δράση και τη δημιουργία. Κάθε προσπάθεια της γυναίκας ν' αναλάβει επαγγελματική και

κοινωνική δράση συναντά εμπόδια και οδηγεί σε "σύγκρουση ρόλων", αλλά και στο δίλημμα ανάμεσα στην οικογένεια και το επάγγελμα. Από την άλλη μεριά, οι διακρίσεις που γίνονται σε βάρος των γυναικών στον εργασιακό χώρο με το επιχείρημα ότι δεν δείχνουν τόσο ενδιαφέρον και υπευθυνότητα για τη δουλειά έχουν κάποια βάση αλήθειας. Με τι κουράγιο ν' ανταποκριθούν στια απαιτήσεις της εργασίας τους όταν έχουν αναλάβει εξ ολοκλήρου την ευθύνη όλων των αναγκών του σπιτιού και οι άνδρες αρνούνται κατηγορηματικά να συμμετέχουν σ' αυτές.

Η Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, 1995, σελ. 354) υποστηρίζει ότι ενώ άνδρες και γυναίκες έχουν ίση συμμετοχή στα οικονομικά της οικογένειας, εξακολουθούν να υπάρχουν ανισότητες μεταξύ τους. Η εργαζόμενη γυναίκα έχει την αποκλειστική ευθύνη για την ανατροφή των παιδιών, την καθαριότητα και τη συντήρηση του σπιτιού. Η συμμετοχή του άνδρα σε όλα αυτά είναι ανύπαρκτη, αφού εκείνος επικεντρώνεται στις επαγγελματικές του υποχρεώσεις και στην προσπάθεια για κοινωνική καταξίωση. Τα περισσότερα προβλήματα του σπιτιού και των παιδιών θεωρούνται δικά της προβλήματα.

Όσον αφορά τις διακρίσεις και τις ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα, αυτές εκφράζονται κυρίως στον εργασιακό χώρο, όπως αναφέρει η Ε. Μαραγκουδάκη (Εκπαίδευση και διάκριση των δυο φύλων, 1993, σελ. 24-26). Οι διακρίσεις αυτές οριοθετούνται από τις στερεότυπες κοινωνικές αντιλήψεις για τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας των δυο φύλων, καθώς επίσης και την ιδεολογία της ανωτερότητας των ανδρών και αναφέρονται στο διαχωρισμό των επαγγελμάτων και των θέσεων εργασίας με βάση το φύλο. Οι κλάδοι εργασίας που θεωρούνται τυπικά "ανδρικοί" ή "γυναικείοι" προϋποθέτουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που παραδοσιακά αποδίδονται στο κάθε φύλο, όπως τρόποι συμπεριφοράς, ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται για την αποτελεσματική άσκηση του επαγγέλματος. Έτσι στον τομέα των υπηρεσιών τα επαγγέλματα που απασχολούν κατ' εξοχήν γυναίκες προϋποθέτουν

χαρακτηριστικά που εμπειριέχονται στο γυναικείο στερεότυπο, όπως στοργικότητα, ευαισθησία και εξυπηρετικότητα. Τέτοια επαγγέλματα είναι της νοσοκόμας, της νηπιαγωγού, της κοινωνικού λειτουργού κ.τ.λ. Στον τομέα της βιομηχανίας οι γυναικείοι κλάδοι προϋποθέτουν επιδεξιότητα και ικανότητες που εμπύπτουν στο οικογενειακό στερεότυπο για τις γυναίκες, στο ρόλο της νοικοκυρά. Τέτοιοι κλάδοι είναι η υφαντουργία., η καθαριότητα χώρων και η βιομηχανία τροφίμων.

Ο Κ. Κοσκινάς στο βιβλίο του «Η πολιτική εργασίας» (1995, σελ. 83-84) υποστηρίζει ότι αν και αυξήθηκε η συμμετοχή των γυναικών στην εργασιακή και παραγωγική διαδικασία εξακολουθούν να υπάρχουν στοιχεία ανισότητας. Ανισότητα που πιστοποιείται με την ταύτιση των ανδρών με διευθυντικές θέσεις και των γυναικών με παραγωγικές θέσεις σε κάθε κλάδο και επάγγελμα. Το κοινωνικό στερεότυπο θέλει τον άνδρα ως ιδιοκτήτη, διευθυντή, ή επιστάτη και τη γυναίκα ως παραγωγικό εργάτη. Έτσι, η γυναίκα ως εργατική δύναμη χρησιμοποιείται σε φθηνές θέσεις ακόμη και όταν τα προσόντα και οι τίτλοι της είναι ισάξιοι με αυτά των ανδρών.

Παρόμοια η I.A. Κακλάκη (Φεμινισμός και εργασία στην Ελλάδα σήμερα, 1989, σελ. 110-111) σημειώνει ότι οι γυναίκες δεν προωθούνται στις διευθυντικές θέσεις των επιχειρήσεων λόγω των αντιλήψεων που επικρατούν για την γυναικεία εργασία. Οι γυναίκες θεωρούνται λιγότερο αποδοτικές από τους άνδρες, ακόμα και αν έχουν τα ίδια προσόντα με αυτά των αντρών, με αποτέλεσμα οι εργοδότες να διστάζουν να τις προωθήσουν στις επιχειρήσεις και προβάλουν σαν δικαιολογία ότι οι άνδρες εμπνέουν εμπιστοσύνη για την ικανότητα τους να επιβάλλονται ευκολότερα στο κατώτερο προσωπικό της επιχείρησης ή ότι δεν μπορούν και δεν θέλουν να αφοσιωθούν στη δουλειά στο βαθμό που αφοσιώνονται οι άνδρες συνάδελφοι τους.

Χαρακτηριστικό των διακρίσεων και ανισοτήτων στον εργασιακό χώρο είναι η διαφοροποίηση των αποδοχών ανάλογα με το φύλο. Η Λ. Μουσούρου (Γυναίκα και απασχόληση. Δέκα ζητήματα 1993, σελ. 102) αναφέρει ότι η

διαφοροποίηση των αμοιβών είναι διπλή. Από τη μια πλευρά οι γυναίκες αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες και από την άλλη η γυναικεία αμοιβή αυξάνεται λιγότερο από την ανδρική. Παράγοντες όπως η ηλικία, ο βαθμός εξειδίκευσης και τα έτη προϋπηρεσίας, ενώ επιδρούν θετικά στην διαμόρφωση των ανδρικών αποδοχών, αντίθετα επιδρούν αρνητικά στις γυναικείες αποδοχές. Οι γυναίκες έχουν υψηλές αμοιβές σε σχέση με τους άνδρες, μόνο στην αρχή της καριέρας τους.

Σύμφωνα με την Ι.Α. Κακλάκη (Φεμινισμός και εργασία στην Ελλάδα σήμερα, 1989, 119-121) Οι αμοιβές των ανδρών και των γυναικών εξαρτώνται από τις ώρες εργασίας και τις υπερωρίες. Η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας ρυθμίζει την αμοιβή των εργαζομένων και παρέχει τα κατώτερα όρια αμοιβών και για τα δύο φύλλα τα οποία αυξάνονται ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας. Αυτή η ρύθμιση του Εργατικού δικαίου δημιουργεί έμμεσα διακρίσεις κυρίως σε βάρος των γυναικών επειδή ο διαφορετικός, από των ανδρών, τρόπος ζωής τους δεν τους επιτρέπει να εργάζονται για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Για λόγους όπως η ανατροφή των παιδιών, η φροντίδα των ηλικιωμένων ή μια μετάθεση του συζύγου, διακόπτεται η εργασία τους. Η καθυστερημένη ένταξη τους στην παραγωγή για τους παραπάνω λόγους τις εμποδίζει να αποκτήσουν πολλά χρόνια υπηρεσίας με αποτέλεσμα να μένουν στα κατώτερα μεροκάματα. Άλλος παράγοντας που οδηγεί στην αύξηση της αμοιβής είναι η προϋπηρεσία. Για τον άνδρα είναι εύκολο και να έχει και να μπορεί να αποδείξει τα χρόνια προϋπηρεσίας του, ενώ για την γυναίκα όχι. Ένα μεγάλο μέρος των απασχολούμενων γυναικών δεν έχουν προϋπηρεσία σε άλλη ομοειδή εργασία και αυτό γιατί δουλεύουν ευκαιριακά σε όποιο επάγγελμα τους προσφέρεται και μπορούν να το ασκήσουν. Άλλα και όταν οι γυναίκες έχουν κάποιουν είδους προϋπηρεσία δύσκολα μπορούν να την αποδείξουν, είτε γιατί δεν έχουν πάρει απόδειξη από τον προηγούμενο εργοδότη, είτε γιατί δέχονται κάτω από πίεση να δουλέψουν χωρίς ασφάλιση ή και να προσληφθούν ως νεοαπασχολούμενες ακόμη και αν έχουν προϋπηρεσία.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που απασχολεί τις εργαζόμενες γυναίκες είναι η ανεργία. όπως επισημαίνεται από την Εθνική Έκθεση της Ελλάδας (Για την εφαρμογή του "Προγράμματος δράσης" της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις γυναίκες, 1999, σελ. 19-20) Ο γυναικείος πληθυσμός πλήττεται κυρίως από το φαινόμενο της ανεργίας. Το ποσοστό των ανέργων γυναικών φτάνει το 16,6% του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Ως προς την ανεργία μακράς διαρκείας οι γυναίκες πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες εφόσον το 68,4% των ανέργων μακράς διαρκείας της χώρας μας αποτελείται, από γυναίκες. Στην κατηγορία των νέων γυναικών έως 25 χρονών η ανεργία είναι πολύ υψηλή και φτάνει το 43% το 1996 με αντίστοιχο ποσοστό νέων ανδρών 22%.

Η Λ. Μουσούρου (Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια, 1985, σελ.171) αναφέρει ότι οι γυναίκες είναι φυσικό να πλήττονται περισσότερο από τους άνδρες από ανεργία, αφού αποτελούν εφεδρική και επικουρική κατηγορία εργατικού δυναμικού και είναι οι πρώτες που απολύονται σε οικονομική κρίση. Αντίθετα, οι άνδρες ως προστάτες οικογενειών δεν απολύονται με τόση ευκολία και θεωρούνται ικανότεροι και αποδοτικότεροι ως εργαζόμενοι. Οι γυναίκες όχι μόνο αντιμετωπίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους άνδρες, αλλά και η διάρκεια της ανεργίας είναι μεγαλύτερη.

Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Ε. Μαραγκουδάκη (Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων, 1993, σελ. 43-45), η οποία παρατηρεί ότι η ανεργία που σημειώνεται κυρίως στις γυναίκες αποτελεί σημαντικό δείκτη διάκρισης των φύλων στο χώρο της εργασίας. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται από τα στοιχεία που προσδιορίζουν τη γυναικεία συμμετοχή στους διάφορους τομείς εργασίας. Ένας μεγάλος αριθμός γυναικών απασχολείται κυρίως με το τριτογενή τομέα της οικονομίας, ενώ στον πρωτογενή τομέα η απασχόληση ενός σημαντικού αριθμού γυναικών φθίνει σταδιακά, λόγω της εκμηχάνισης των μέσων παραγωγής. Στο βιομηχανικό τομέα, απασχολείται ένας περιορισμένος αριθμός γυναικών και κυρίως στη μεταποίηση, αριθμός που τείνει ν μειωθεί λόγω της

μηχανοποίησης του τρόπου παραγωγής στον κλάδους αυτούς. Επομένως η συγκέντρωση των γυναικών σε παραδοσιακούς κλάδους και σε φθηνά επαγγέλματα, καθώς και η μειονεκτική υπηρεσιακή τους σχέση απέναντι στους άνδρες, εξηγούν την υψηλή ανεργία των γυναικών. Οι ειδικές διευκρινίσεις που παρέχονται από το νόμο στις εργαζόμενες μητέρες συντελούν στο να μην προτιμούνται οι γυναίκες κατά τη διαδικασία της πρόσληψης ή να απολύονται πρώτες σε μια οικονομική κρίση. Αυτό σημαίνει ότι οι νομοθετικές ρυθμίσεις δεν εξασφαλίζουν την ισότητα των φυλών στο συγκεκριμένο χώρο.

Σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν, οι άκαμπτες και βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις και προκαταλήψεις για τους ρόλους των δύο φύλων και στον επαγγελματικό χώρο, διαμόρφωσαν την «γυναικεία» και «ανδρική» εικόνα των φύλων με βάση την βιολογική και κοινωνική τους υπόσταση. Έτσι, οι άνδρες έχουν κυρίαρχη θέση στον εργασιακό χώρο και απασχολούνται σε κλάδους που θεωρούνται παραδοσιακά «ανδρικού» δηλαδή θέσεις ανώτερες και υψηλόβαθμές που απαιτούν κατάρτιση και εξειδίκευση. Αντίθετα οι γυναίκες περιορίζονται σε επαγγέλματα που ανταποκρίνονται στη γυναικεία φύση της και στους ρόλους που τους έχει προσάψει η ελληνική κοινωνία. Τα εμπόδια που αντιμετωπίζει η γυναίκα στην προσπάθεια της να αναπτυχθεί και να διακριθεί ισότιμα με τον άνδρα στο χώρο της δουλειάς είναι τεράστια. Παρόλο που οι γυναίκες εργαζόμενες είναι του ίδιου μορφωτικού επιπέδου με τους άνδρες και έχουν τυπικά τα ίδια προσόντα, παρουσιάζονται λιγότερο αποδοτικές από τους άνδρες συναδέλφους τους και το παραγωγικό τους έργο θεωρείται μικρότερης αξίας. Αυτό το γεγονός οδηγεί στην ανισότητα των αποδοχών μεταξύ ανδρών και γυναικών, κυρίως σε βάρος των γυναικών. Διάκριση που συνδικάζεται με την συγκέντρωση των γυναικών σε ορισμένους γυναικείους κλάδους, με τον τρόπο ζωής τους που είναι ανάγκη να συνδυάσουν εργασία και μητρότητα και πολλές φορές με την αναγκαστική διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας για διάφορους άλλους λόγους. Επιπλέον η αυξημένη ανεργία των γυναικών είναι ένα ακόμη ενδεικτικό στοιχείο της αδικία τους στον τομέα της απασχόλησης και εμπόδιο

για την αύξηση της γυναικείας συμμετοχής και επαγγελματικής προόδου σε βαθμό ισάξιο με αυτό των ανδρών, που σε αντίθεση με την ανεργία των ανδρών δεν αντιμετωπίζεται ως οξύ κοινωνικό πρόβλημα, εφόσον οι άνεργες γυναίκες μπορούν να βρουν απασχόληση στο νοικοκυριό και στην ανατροφή των παιδιών.

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι παρόλο που η θέση των γυναικών, όλο και βελτιώνεται, συγκριτικά με παλιότερα όπου ρόλος τους περιοριζόταν σε αυτόν της νοικοκυράς και μητέρας χωρίς δυνατότητες ατομικής οικονομικής ανεξαρτησίας και κοινωνικής εξέλιξης, η προνομιακή και κυριαρχική θέση στον εργασιακό χώρο ανήκει στους άντρες. Το νομοθετικό πλαίσιο που θεμελιώνει το θέμα της ισότητας για τα φύλα στο εργασιακό χώρο δεν αρκεί για την εξάλειψη των διακρίσεων. Επιτακτική ανάγκη όλων είναι η μακρόχρονη εναισθητοποίηση στις επιπτώσεις των βαθιά ριζωμένων πεποιθήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Η ψήφος των γυναικών και οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την ισόρροπη συμμετοχή των δύο φύλων στην πολιτική και κοινωνική ζωή.

Τα παραπάνω στοιχεία βρίσκονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας στο διαδίκτυο:

(http://www.kethi.gr/greek/information/women_center/wom_hist_vote_k.htm)

«1987-88

Παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα το σύνθημα «Δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες» μέσα από τις σελίδες της «Εφημερίδος των Κυριών».

1921

Ο πρωθυπουργός Γούναρης υπόσχεται δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες και υποστηρίζει σχετική πρόταση στην Τρίτη Εθνοσυνέλευση, η οποία απορρίπτεται και προκαλεί βίαιες συζητήσεις.

1924

Η Εθνοσυνέλευση αποφασίζει να δώσει δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες μετά από μια πενταετία. Θα ψηφίζουν μόνο στις δημοτικές εκλογές, χωρίς να μπορούν να εκλέγονται και αυτό με την προϋπόθεση να έχουν συμπληρώσει το 30° έτος της ηλικίας τους και να γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση.

1928

Πρώτη δημόσια συγκέντρωση για το δικαίωμα ψήφου των γυναικών (Θέατρο Απόλλων, 18 Μαρτίου).

1934

Οι γυναίκες καλούνται να ψηφίσουν στις δημοτικές εκλογές,. Τελικά ψηφίζουν μόνο 240 γυναίκες, επειδή δεν έχει ληφθεί μέριμνα για να συμπεριληφθούν στους εκλογικούς καταλόγους εξαιτίας των αρνητικών κοινωνικών αντιλήψεων και του μεγάλου αριθμού αναλφάβητων γυναικών.

1945

Το ψήφισμα του Εθνικού Συμβουλίου της πρώτης λαϊκή εξουσία στην Ελλάδα (ΠΕΕΑ-Πανελλήνια Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης), που συνέρχεται στις Καρυσχάδες αναφέρει ρητά: «Όλοι οι Έλληνες, άνδρες και γυναίκες, έχουν τα ίδια πολιτικά και αστικά δικαιώματα», αναγνωρίζει δηλαδή για πρώτη φορά ίσα πολιτικά δικαιώματα για τα δύο φύλα. Το ψήφισμα έχει χαρακτήρα προσωρινού συνταγματικού χάρτη. Οι γυναίκες ψηφίζουν ισότιμα και εκλέγονται στο Εθνικό Συμβούλιο.

1952

Ο Νόμος 2159 κατοχυρώνει το δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι των γυναικών στις Δημοτικές, αλλά και στις Βουλευτικές εκλογές. Ωστόσο οι γυναίκες αποκλείονται από τις εκλογές του Νοεμβρίου, γιατί δεν έχουν ενημερωθεί ο εκλογικοί κατάλογοι.

Εκλέγεται η πρώτη γυναίκα βουλευτής. Είναι η Ελένη Σκούρα («Ελληνικός Συναγερμός»), που μαζί με την Βιργινία Ζάννα (Κόμμα Φιλελεύθερων) είναι οι δύο πρώτες γυναίκες υποψήφιες για τον βουλευτικό αξίωμα.

1956

Η πρώτη γυναίκα στην κυβέρνηση: η Λίνα Τσαλδάρη. Υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας (Ε.Π.Ε). Επίσης εκλέγεται η πρώτη δήμαρχος στην Κέρκυρα, η Μαρία Δεσσύλα.

1964

Εκλέγονται 135 γυναίκες δημοτικοί σύμβουλοι.

1975

Το πρώτο Ελληνικό Σύνταγμα που ορίζει ρητά ότι «όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου».

Σύμφωνα με στοιχεία που δόθηκαν από το παράρτημα της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας στην Πάτρα, οι γυναίκες χρειάστηκε να αγωνιστούν σκληρά για να κατοχυρωθεί η ισότητα των δυο φύλων μέσα από ουσιαστικές νομοθετικές αλλαγές, όπως οι ακόλουθες:

- Καθιερώθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα ο θεσμός του πολιτικού γάμου με το Ν. 1250/82.
- Με το νέο Ν. 1257/82 καταργήθηκε η απαγόρευση συμμετοχής των γυναικών στους αγροβιομηχανικούς συνεταιρισμούς.
- Καταργήθηκε η μοιχεία σαν ποινικό αδίκημα με το Ν. 1272/82.
- Ψηφίστηκε ο Ν. 1286/83 με τον οποίο καταργήθηκαν κατάλοιπα διακρίσεων σε επίπεδο διδακτικού προσωπικού όσο και σε επίπεδο σπουδαστικού πληθυσμού, όπως η εισαγωγή μόνο γυναικών στις σχολές νηπιαγωγών, ορισμένων παιδαγωγικών ακαδημιών και στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας.
- Δόθηκε αυτοτελής και πλήρης σύνταξη στην Ελληνίδα αγρότισσα με το Ν. 1287/82.

- Επικυρώθηκε με το Ν. 1302/83 η Διεθνής Σύμβαση 103 για την προστασία της μητρότητας, που αποτελούσε από χρόνια πάγιο αίτημα των γυναικείων οργανώσεων.
- Προσαρμόστηκε στην αρχή της ισότητας των δυο φύλων και εκσυγχρονίστηκε το Οικογενειακό Δίκαιο της χώρα που περιείχε κραυγαλέες διακρίσεις σε βάρος της γυναικας, με τον καινούργιο Ν. 1329/83.
- Κυρώθηκε με το Ν. 1342/83 η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος της γυναικας.
- Ψηφίστηκε ο Ν. 1414/84 για την «Εφαρμογή της αρχής της ισότητας των δυο φύλων στον τομέα των εργασιακών σχέσεων».
- Ψηφίστηκε ο Ν. 1419/84, που προβλέπει την αυτεπάγγελτη δίωξη για εγκλήματα βιασμού.

Παράλληλα, επίσημες ρυθμίσεις που αναφέρονται στην ηλεκτρονική σελίδα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας στο διαδύκτιο είναι:

Η υπ' αριθμ. Υ 316/14-7-00 (ΦΕΚ 870/17/7/00 τευχ. Β') απόφαση του Πρωθυπουργού για τη σύσταση Διυπουργικής Επιτροπής για της Ισότητα.

Νόμος 2839/2000, Άρθρο 6 (Εισαγωγή των ποσοστώσεων σε όλα τα όργανα λήψης αποφάσεων του Δημοσίου, καθώς και τις επιχειρήσεις και οργανισμούς που εποπτεύονται από αυτό και την Τοπική και Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση).

Νόμος 2839/2000. Άρθρο 6, παρ. 2 (Οργανωτική αναβάθμιση με τη θεσμοθέτηση των 13 Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας).

Νόμος 2910/01, Άρθρο 75 (Το Μάρτιο του 2001 η Ελληνική Βουλή ψήφισε τον νόμο, με τον οποίο εισάγεται ποσόστωση 1/3 σε όλα τα ψηφοδέλτια των δημοτικών και Νομαρχιακών εκλογών. Η ρύθμιση θα ισχύσει για πρώτη φορά στις δημοτικές εκλογές του 2002).

2. Αντιλήψεις για την πολική διαδικασία και το ρόλο των γυναικών

Η Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, 1995, σελ. 410-411) αναφέρει ότι για αρκετά χρόνια οι γυναίκες έμεναν κλεισμένες στα σπίτια τους για να φροντίζουν τα παιδιά και το νοικοκυριό αφήνοντας ανεκμετάλλευτα τα πιο παραγωγικά χρόνια της ζωής τους και ανέγγιχτες τις τόσες ευκαιρίες για δημιουργική και υπεύθυνη συμμετοχή στις κοινωνικές δραστηριότητες. Έτσι μέχρι και λίγες δεκαετίες πριν ο χώρος της πολιτικής ήταν απροσπέλαστο κοινωνικό πεδίο για τη μεγαλύτερη μάζα των γυναικών και χρειάστηκε να δοθούν μακροχρόνιοι αγώνες για να καταρριφθούν τα εμπόδια που κρατούσαν τις γυναίκες έξω από το κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι. Οι ανδροκρατούμενες κοινωνίες με την μακραίωνη υποτίμηση, καταπίεση και κοινωνική περιθωριοποίηση των γυναικών τις στέρησαν τα απαραίτητα εφόδια για μόρφωση και εκπαίδευση, για επαγγελματική ειδίκευση, για απαλλαγή από τα οικιακά καθήκοντα και για συστηματική άσκηση και έκφραση των γυναικείων αξιών.

Παρόλο που η δημοκρατία ως θεσμός απαιτεί σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο ισόβαθμη και ισότιμη συμμετοχή αντιτροσώπων ανδρών και γυναικών σε όλους τους καίριους τομείς της διοίκησης, της πολιτικής, της οικονομικής δραστηριότητας και ανάπτυξης κανείς δεν παραξενεύεται που οι άνδρες εξακολουθούν να πλειοψηφούν συντριπτικά παντού και σε όλα τη στιγμή που η ισονομία έχει εδραιωθεί. Το ανδρικό γένος και το κοινωνικό τους κατεστημένο ελάχιστα φαίνεται να προβληματίζονται από το γεγονός ότι αποτελούν την προνομιούχα θέση μέσα στην κοινωνία, κυριαρχία που

την κατακτήσανε και τη στεριώσανε γεννώντας πληθώρα προκαταλήψεων για την κατωτερότητα της γυναίκας (οπ. Π. σελ. 320-322).

Μ' αυτήν λοιπόν την κατάσταση δεν είναι τυχαίο τα χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα που παίρνονται οι αποφάσεις. Η μόρφωση και η ειδική εκπαίδευση είναι απαραίτητες για κάθε είδους πολιτική δραστηριότητα, γιατί είναι πνευματικά προσόντα που δημιουργούν κύρος. Τέτοια προσόντα λίγες γυναίκες διαθέτουν και είναι αυτές που εκλέγονται στη Βουλή και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Ελπιδοφόρο είναι το γεγονός ότι στη χώρα μας η πολιτική ισονομία έχει αρχίσει να παίρνει σάρκα και οστά αφού όλο και αυξάνεται τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των γυναικών που αναλαμβάνουν κοινωνικές και πολιτικές ευθύνες και που τα καταφέρνουν σε όλα τα αξιώματα, καταρρύπτοντας τις πατριαρχικές αντιλήψεις που ταυτίζουν τη γυναικεία φύση με το βοηθητικό και υπηρετικό ρόλο μέσα στο σπίτι και την αδυναμία των γυναικών για σημαντική προσφορά και εργασία στον δημόσιο και πολιτικό τομέα. Έτσι, για παράδειγμα συναντάμε γυναίκες δικαστές δάσκαλοι, πανεπιστημιακοί, μηχανολόγοι, βουλευτές, νομάρχες, υπουργοί, πρωθυπουργοί, αρχηγοί κρατών σε όλο τον κόσμο (οπ. π. σελ. 320-322, 410-411).

Η Μ. Παντελίδου-Μαλούτα (Γυναίκες και πολιτική, 1992, σελ. 38) επισημαίνει ότι ο τρόπος που το κάθε άτομο αντιλαμβάνεται την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις δυνατότητες παρέμβασης τους στις κοινωνικοπολιτικές διεργασίες. Επομένως είναι αναμενόμενο τα άτομα χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης λόγω της αδυναμίας τους να αποκωδικογραφήσουν τις πολιτικές εξελίξεις να μην αναπτύσσουν συμμετοχική συμπεριφορά, θεωρώντας την παρέμβαση του στην πολιτική διαδικασία αναποτελεσματική. Αντιλαμβάνοντος λοιπόν την πολιτική σαν μια διαδικασία ζένη και απόμακρη στο μέτρο που στερούνται των προϋποθέσεων ανάπτυξης πολιτικού ενδιαφέροντος.

Ακολούθως η έλλειψη ενδιαφέροντας, η αίσθηση αποξένωσης από το πολιτικό σύστημα και αναποτελεσματικότητας στην πολιτική παρέμβαση, καθώς και το χαμηλό γνωστικό επίπεδο πολιτικής επικοινωνίας, χαρακτηρίζουν τη γυναικεία πολιτική κουλτούρα, η οποία πολιτική κουλτούρα συνδέεται άμεσα με το προφίλ της αιώνιας γυναικας η οποία εξαιτίας της «φύσης» της απέχει από την πολιτική διαδικασία και αποδέχεται τον ανδροκεντρικό χαρακτήρα της πολιτικής, έχοντας την αντίληψη ότι ο πολιτικός χώρος είναι προνόμια των ανδρών. Αντίθετα στους άνδρες ποτέ δεν αμφισβητήθηκε η παρουσία τους, στο δημόσιο χώρο και το ανδρικό φύλο δεν θεωρήθηκε ποτέ εμπόδιο για την συμμετοχή τους στην πολιτική διαδικασία (ο.π.σελ. 62-63, 1994).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η βαρύτητα των πολιτικών αποφάσεων

«Γενικά θα λέγατε ότι οι πολιτικές αποφάσεις επηρεάζουν τη ζωή σας;»

	Γυναίκες		Άνδρες	
	%		%	
Πολύ	28,5	59	42,4	73,0
Αρκετά	31,4	9	30,6	
Λίγο	19,5	40,	13,8	27,0
Καθόλου	20,6	1	13,2	
Σύνολο	100,0		100,0	

(ΔΓ/ΔΑ: γυναίκες 7,3%, άνδρες 2,1%)

Σύμφωνα με την συγγραφέα η βαρύτητα της πολιτικής διαδικασίας στην καθημερινή ζωή του ατόμου είναι σημαντικό στοιχείο της συνολικής πολιτικής του πρόσληψης, επειδή η αντίληψη αυτή επηρεάζει το ενδιαφέρον

του για την πολιτική και τον βαθμό της συμμετοχής του σ' αυτή. Στον πίνακα I φαίνεται ότι το φύλο των πολιτών επιδρά στην αντίληψη τους για τη σημασία των πολιτικών αποφάσεων στη ζωή τους. Έτσι, οι γυναίκες σε μεγάλο βαθμό δεν διακατέχονται από την αντίληψη ότι οι πολιτικές αποφάσεις επηρεάζουν τη ζωή τους, ενώ οι άνδρες συμφωνούν με αυτή την αντίληψη. Παράλληλα, οι γυναίκες αποδίδουν μικρότερη βαρύτητα από τους άνδρες στην ψήφο τους ως μέσο ουσιαστικής επιφροής για την λύση των καθημερινών προβλημάτων (ποσοστό γυναικών 52,6% έναντι ανδρών 64,3%). Βέβαια η ηλικία του ατόμου διαφοροποιεί τις απόψεις τους. Οι νέοι και οι νέες έχουν αρκετές ομοιότητες ως προς την επίδραση των πολιτικών στη ζωή τους, αντίθετα οι ηλικιωμένοι και οι ηλικιωμένες διαφοροποιούνται αρκετά μεταξύ τους. Στις γυναίκες από 18-29 έως μετά τα 60 τα ποσοστά ανέρχονται σε 51,6%, 55,8%, 55,9% και 48,6% ενώ στους άνδρες αντίστοιχων ηλικιών έχουμε 53,8%, 68,3%, 65,9% έως 70,0% (οπ. π. σελ. 93-97).

Το επίπεδο εκπαίδευσης όπως και η ηλικία επιδρά στην αντίληψη του βαθμού επίδρασης των πολιτικών αποφάσεων. Οι αναλφάβητες γυναίκες και όσες έχουν βγάλει κάποιες τάξεις του δημοτικού συμφωνούν με την αντίληψη σε ποσοστό 21,9% και διαφωνούν σε ποσοστό 30,9%. Οι γυναίκες κάτοχοι πτυχίου έχουν ανάλογη αντίληψη κατά 47,9% και κατά 53%. Οι άνδρες με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης πιστεύουν στην επίδραση των πολιτικών αποφάσεων στη ζωή σε ποσοστό 31,9% και διαφωνούν σε 22,0%. Για όσους έχουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 54% για όσους άνδρες συμφωνούν και 5,8% για όσους διαφωνούν. Δηλαδή όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο μόρφωσης τόσο μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται από τους άνδρες όσο και από τις γυναίκες στην επίδραση των πολιτικών αποφάσεων στη ζωή τους (οπ. π. σελ. 97-98).

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Αίσθηση πολιτικής αναρμοδιότητας

«Η πολιτική είναι τόσο μπερδεμένη που άνθρωποι σαν κι εμάς δεν μπορούν να την καταλάβουν»

	Γυναίκες	Άνδρες
	%	%
Συμφωνώ απόλυτα	54,0 <75,	41,1 <58,
Μάλλον συμφωνώ	21,7 7	17,8 9
Μάλλον διαφωνώ	12,4	16,9
Διαφωνώ απόλυτα	11,9	24,2
Σύνολο	100,0	100,0
(ΔΓ/ΔΑ: γυναίκες 2,4%, άνδρες 1,3%)		

Οι στερεότυπες αντιλήψεις των δύο φύλων που αναφέρονται αφενός στο ότι η πολιτικής αφορά τους ειδικούς, ενώ ο καθημερινός πολίτης την θεωρεί δυσνόητη έχοντας αίσθηση αναρμοδιότητας και αφετέρου ότι αποτελεί αντικείμενο των ανδρών τόσο στην πράξη, όσο και δεοντολογικά, διαφοροποιούνται. Από τα στοιχεία του πίνακα II τα ποσοστά διαφοροποίησης των φύλων είναι εντυπωσιακά όσο αφορά την αίσθηση πολιτικής αρμοδιότητας που απορρέει από την έλλειψη κατανόησης των ατόμων σχετικά με την πολιτική διαδικασία η οποία αντιμετωπίζεται ως χώρος «ειδικών». Στην αντίληψη αυτή οι άνδρες ηλικία 30-44 διαφωνούν με την άποψη ότι η πολιτική είναι δυσνόητη σε ποσοστό 37,6% ενώ η ίδια κατηγορία γυναικών εμφανίζει ποσοστό 15%. Ως προς το γνωστικό επίπεδο,

οι κάτοχοι πτυχίου άνδρες και γυναίκες συμφωνούν με την αντίληψη σε ποσοστά 11,5% και 17,5% αντίστοιχα, ενώ οι γυναίκες χαμηλού γνωστικού επιπέδου παρουσιάζουν το μεγάλο ποσοστό του 71,9% (οπ. π. σελ. 102-106)

ΠΙΝΑΚΑΣ III

Αποδοχή ή απόρριψη του ανδροκεντρικού χαρακτήρα της πολιτικής

«Η πολιτική πρέπει να είναι υπόθεση κυρίως των ανδρών»
(Κατά ομάδες ηλικιών)

	Γυναίκες		Άνδρες	
	%		%	
	Συμφωνούν απόλυτα	Διαφωνούν απόλυτα	Συμφωνούν απόλυτα	Διαφωνούν απόλυτα
18-29 ετών	3,7	87,2	5,2	78,7
30-44 ετών	8,5	75,6	5,7	79,1
45-49 ετών	19,3	56,9	13,3	65,0
60 ετών και άνω	28,2	43,4	15,3	58,6
Σύνολο	15,0	65,7	10,0	70,1

Η αντίληψη ότι η πολιτική είναι κυρίως υπόθεση των ανδρών βρίσκει σύμφωνες τις γυναίκες σε ποσοστό 15% και τους άνδρες σε ποσοστό 10% όπως φαίνεται στον πίνακα III. Ως προς την αντίληψη ότι οι γυναίκες είναι φυσικό να βρίσκονται σε κατώτερη θέση από τους άνδρες οι γυναίκες συμφωνούν σε ποσοστό 14,1% και οι άνδρες σε 10,8%. Οι γυναίκες και οι άνδρες του δείγματος συμφωνούν μαζικά ότι “τους πολιτικούς δεν τους απασχολούν αρκετά τα προβλήματα που αφορούν τις γυναίκες” σε ποσοστά 68,3% και 58,6 αντίστοιχα. Το ότι γίνεται αντιληπτός ο ανδροκεντρικός χαρακτήρας της

πολιτικής διαδικασίας και στο επίπεδο του πολιτικού προσωπικού, τόσο από τις γυναίκες όσο και από τους άνδρες φαίνεται και από την αιτιολόγηση του γιατί συμμετέχουν λίγες γυναίκες στη Βουλή και την Κυβέρνηση. Το 65% των γυναικών και 57,4% των ανδρών αποδίδουν τη μικρή γυναικεία παρουσία στο ότι “οι γυναίκες δεν έχουν ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες για να αναδειχθούν”. Το επίπεδο εκπαίδευσης του κάθε φύλου, άνδρες και γυναίκες κάτοχοι πανεπιστημιακού πτυχίου αποδέχονται τον ανδροκεντρικό χαρακτήρα της πολιτικής σε ποσοστό 2,9% και 2,1 αντίστοιχα. Για άτομα που είναι αναλφάβητα ή απόφοιτοι δημοτικού, οι γυναίκες δέχονται την αντίληψη αυτή σε ποσοστό 35,8% και διαφωνούν κατά 32,2% ενώ οι άνδρες συμφωνούν σε ποσοστό 26,6% και διαφωνούν κατά 55,3% (οπ. π. σελίδα 107-111).

ΠΙΝΑΚΑΣ IV

“Η γυναίκα πρέπει να ψηφίζει το ίδιο κόμμα που ψηφίζει ο άνδρας της”
(Κατά ομάδες ηλικιών)

	Γυναίκες		Άνδρες	
	% Συμφωνούν απόλυτα		% Συμφωνούν απόλυτα	
	Διαφωνούν απόλυτα	Διαφωνούν απόλυτα	Διαφωνούν απόλυτα	Διαφωνούν απόλυτα
18-29 ετών	2,3	90,3	4,0	79,8
30-44 ετών	8,5	77,9	7,0	81,7
45-49 ετών	19,0	62,2	14,3	68,0
60 ετών και άνω	31,7	45,3	16,2	59,5
Σύνολο	15,5	68,8	10,6	72,0

Στον πίνακα IV οι γυναίκες εμφανίζουν ποσοστά απόλυτης συμφωνίας με την παραδοσιακή άποψη ότι “η γυναίκα πρέπει να ψηφίζει το ίδιο κόμμα που ψηφίζει και ο άνδρας της” για άποψη που φαίνεται να εκφράζει σχεδόν μια στις τρεις γυναίκες τρίτης ηλικίας. Σύμφωνα με τη δήλωση των εργαζομένων, ομοιογένεια της ψήφου των δυο συζύγων, όπου φαίνεται ότι χωρίς αξιολόγηση του ποιος επηρεάζει ποιόν, 77,7% των γυναικών δηλώνουν ότι πάντοτε ή τις περισσότερες φορές ψηφίζουν υπέρ του ίδιου κόμματος με τον σύζυγό τους, έναντι 73% των ανδρών. Οι γυναίκες με το χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης συμφωνούν απόλυτα με την άποψη ότι “οι διαφορετικές πολιτικές απόψεις αποτελούν εμπόδιο για ορμονικές οικογενειακές σχέσεις”. Οι πτυχιούχοι πανεπιστημιακού, γυναίκες και άνδρες παρουσιάζουν εντελώς ασήμαντα ποσοστά συμφωνίας με τον ανδρικό καθορισμό της ψήφου (2,1% και 1,0%), ενώ διαφωνούν απόλυτα κατά 95,9% οι γυναίκες και κατά 87,4% οι άνδρες (οπ. π. σελ. 111-114).

Γενικότερα, οι αντίληψεις οι οποίες εμφανίζουν μεγάλη διάδοση στις γυναίκες είναι: α) Η αντίληψη ότι η μειωμένη παρουσία των γυναικών στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων οφείλεται στο ότι αυτές δεν έχουν ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες για να αναδειχθούν (65%). β) Η αντίληψη που αφορά το ότι η θέση των Ελληνίδων στη σημερινή κοινωνία δεν είναι ικανοποιητική (49,5%). γ) Η αντίληψη ότι οι γυναίκες βρίσκονται σε κατώτερη θέση από τους άνδρες και αυτό αποτελεί πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί (49,9%). δ) Η άποψη ότι οι γυναίκες είναι καλύτερα να εργάζονται συνεχώς μέχρι τη σύνταξη (χωρίς διακοπές λόγω γάμου ή παιδιών) (57,7%). ε) Η άποψη ότι η φροντίδα των παιδιών και του νοικοκυριού πρέπει να είναι υπόθεση τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών (49%). στ) η δήλωση συμπάθειας προς φεμινιστικές ομάδες και οργανώσεις (54,6%) (οπ.π. σελ. 133-134).

Στην Ελλάδα τα διαφοροποιημένα πρότυπα για το ρόλο των δύο φύλων, καθώς και το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών, οδηγούν στο γεγονός ότι η ανταλλαγή πολιτικών απόψεων και η παρακολούθηση πολιτικής

ειδησεογραφίας είναι δραστηριότητες για άνδρες, αφού στις γυναίκες τα επίπεδα πολιτικής ενημέρωσης και επικοινωνίας είναι πολύ χαμηλά. Έχει διαπιστωθεί ότι ένας στους δύο άνδρες διαβάζει καθημερινά εφημερίδα, ενώ λιγότερο από μια στις τρεις γυναίκες βρίσκεται σε αυτή την κατηγορία. Η πολιτική ενημέρωση από την τηλεόραση και το ραδιόφωνο δεν παρουσιάζει μεγάλες διάφορες σε άνδρες και γυναίκες μάλιστα οι γυναίκες υπερέχουν στην καθημερινή πολιτική ενημέρωση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λόγω της πολύωρης παρουσίας τους μέσα στο σπίτι. Παράλληλα, υπάρχει διαφοροποίηση ως προς το φύλο και στη συχνότητα διαπροσωπικής πολιτικής επικοινωνίας. Οι άνδρες δηλώνουν υπερδιπλάσιο ποσοστό από τις γυναίκες ότι συμμετέχουν σε πολιτικές συζητήσεις (25% έναντι 12,1%). Αντίθετα οι γυναίκες απέχουν με μεγάλο ποσοστό από πολιτικές συζητήσεις σε σχέση με τους άνδρες (30,3% γυναίκες, έναντι 16,2% άνδρες) (οπ. π. σελ. 174-177, 183).

Συμπερασματικά, η πολιτική συμμετοχή δεν είναι απλά ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, αλλά μπορεί να διδαχθεί μεσ' από την κοινωνικοποίηση του ατόμου. Οπότε ο κοινωνικός αποκλεισμός των γυναικών οδήγησε σταδιακά και στον πολιτικό αποκλεισμό τους. Αυτό είναι αποτέλεσμα των πολιτικών του πολιτισμού μας που ακόμη και σήμερα εμποδίζει την ανάδειξη γυναικείων ηγετικών προσωπικοτήτων και οδηγεί στην διαμόρφωση του “δημοσίου” άνδρα και της “ιδιωτικής” γυναίκας. Η διεκδίκηση μεγαλύτερης γυναικείας παρουσίας στον πολιτικό χώρο θα πρέπει να συνοδεύεται από παράλληλη προσπάθεια εναπαπροσδιορισμού της πολιτικής διαδικασίας και κατάλυσης του συστήματος εξουσιαστικών σχέσεων των δυο φύλων.

3. Γυναίκες πολιτικοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γυναίκες στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων, 2001 σελ. 2-5) αναφέρει ότι το 52% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι γυναίκες οι οποίες σε σχέση με το παρελθόν είναι

καλύτερα μορφωμένες και περισσότερο εργαζόμενες. Παρά το γεγονός αυτό, η ίση συμμετοχή τους σε ανώτερες θέσεις στην κοινωνία, στην βιομηχανία και στην πολιτική αποτελεί ακόμα εξαιρεστή. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ένας μόνο στα πέντε μέλη των κοινοβουλίων ή των κυβερνήσεων είναι γυναίκα, αλλά και σε εθνικό επίπεδο οι διαφορές είναι σημαντικές παρά την ύπαρξη πολιτικών για την ίση μεταχείριση των γυναικών. Η αρχή της ένταξης της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές θεσπίστηκε στην πλατφόρμα δράσης της Παγκόσμιας Διάσκεψης Γυναικών του Πεκίνου το 1995, χάρη στις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με το “mainstreaming” η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύεται να ακολουθήσει μια πολιτική ίσων ευκαιριών που να περιλαμβάνει όλους τους τομείς. Το 1999 με την Συνθήκη του Άμστερνταμ η στρατηγική αναπτύχθηκε παραπέρα με τον όρο “Gender mainstreaming” που σημαίνει ότι όλες οι πλευρές της πολιτικής καθώς και οι θετικές δράσεις θα περιλαμβάνουν ίσες ευκαιρίες και για τα δύο φύλα μέχρι η ισότητα να γίνει πραγματικότητα. Έτσι, όλες οι προτάσεις, τα σχέδια, τα μέτρα και τα προγράμματα που υιοθετούνται θα εξετάζονται ως προς τις συνέπειες τους για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ιδρύθηκε το 1957, αλλά πάνω από τρεις δεκαετίες πέρασαν πριν διοριστούν γυναίκες Επίτροποι. Το 1989 οι πρώτες γυναίκες επίτροποι που πήγαν στις Βρυξέλλες ήταν η Βάσω Παπανδρέου από την Ελλάδα και η Christiane Scrivener από την Γαλλία. Το διάστημα 1995-1999 οι γυναίκες επίτροποι αυξήθηκαν σε πέντε, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 25% και που παραμένει το ίδιο κατά το διάστημα 1999-2003. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που εκπροσωπεί τους επικεφαλείς κρατών και κυβερνήσεων των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχουν σήμερα δύο γυναίκες - μέλη, επικεφαλής κρατών και τρεις υπουργοί εξωτερικών όχι όμως γυναίκα επικεφαλής κυβέρνησης (οπ. π. σελ. 6).

Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο οι γυναίκες αποτελούν το 31% των μελών. Στις τελευταίες Ευρωπαϊκές εκλογές το 1999 πρόεδρος του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου βγήκε η Γαλλίδα Nicole Fontaine και από τους 14 αντιπροέδρους του Κοινοβουλίου, γυναίκα είναι μόνο μια. Από τις 17 κοινοβουλευτικές επιτροπές, σε 5 προεδρεύουν γυναίκες. Σε επιτροπές όπως περιβάλλοντος, πολιτισμού, εξωτερικού εμπορίου και αιτήσεων φθάνουν το 30% και κατά κανόνα αποτελούν το ένα στα πέντε μέλη κάθε επιτροπής. Στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή εκπροσωπούνται ομάδες συμφερόντων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο αριθμός των γυναικών σε κάθε μια από τις τρεις κοινωνικές ομάδες - εργοδοτών, εργαζόμενων και διαφόρων συμφερόντων, είναι ο ίδιος και φτάνει σε ποσοστό 17,1%. Στην Επιτροπή των Περιφερειών 222 αντιπρόσωποι από την τοπική και περιφερειακή πολιτική των Κρατών - Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης φροντίζουν για τα συμφέροντα των περιφερειών τους στις Βρυξέλλες. Και εδώ η εκπροσώπηση των γυναικών είναι χαμηλή με ένα μερίδιο 14% (οπ. π. σελ. 7-8).

Στα Εθνικά Κοινοβούλια υπάρχουν εθνικές διαφορές στο βαθμό συμμετοχής των γυναικών. Στη Σουηδία για παράδειγμα η αναλογία των γυναικών 43,6% πλησιάζει περισσότερο σε μια εκπροσώπηση που στηρίζεται στην ισοτιμία, ενώ στα κοινοβούλια των περιοχών της Μεσογείου (Γαλλία, Βέλγιο, Ιρλανδία) οι γυναίκες είναι πολύ λιγότερες. Σε πέντε κράτη-μέλη πρόεδροι κοινοβουλίων είναι γυναίκες (Φιλανδία, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία και Βρετανία) και σε όλα σχεδόν τα κοινοβούλια οι γυναίκες προεδρεύουν σε μια ή περισσότερες κοινοβουλευτικές επιτροπές (μ' εξαίρεση την Ιρλανδία). Οι γυναίκες αυτές εκτός από τα "μαλακά" πεδία της πολιτικής, όπως οι κοινωνικές υποθέσεις ο πολιτισμός, η νεολαία, ασχολούνται και με τον προϋπολογισμό, τα οικονομικά σε μικρότερο όμως βαθμό απ' ότι η παρουσία τους στο κοινοβούλιο (οπ. π. σελ. 9)

Στις εθνικές κυβερνήσεις η παρουσία των γυναικών είναι σημαντική, υπάρχουν 77 γυναίκες υπουργοί και 62 γυναίκες υφυπουργοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και η οικογενειακή πολιτική θεωρείται ο κατ' εξοχήν γυναικείος χώρος, οι γυναίκες έχουν αρχίσει να αποκτούν ολοένα και περισσότερες

ευθύνες. Στα περιφερειακά και τοπικά κοινοβούλια η παρουσία των γυναικών είναι πολύ λιγότερη απ' ότι σε εθνικό επίπεδο. Στα 11 εκλεγμένα κοινοβούλια των 15 Κρατών – Μελών το ποσοστό των γυναικών είναι μικρότερο του 30% (οπ. π. σελ. 14-15).

4. Ανασταλτικοί παράγοντες για την συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική

Ο K. Chater και η R. Gaster στο βιβλίο τους «Ο μύθος της ισότητας» (1997, σελ. 273-274) υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες αποδέχονται τον κόσμο που κυριαρχείται από τις πατριαρχικές αξίες λόγω μιας σειράς γενετικών και ορμονικών χαρακτηριστικών σε συνδυασμό με την ανατροφή τους. Οι γυναίκες που βρίσκονται σε ηγετικές θέσεις προκαλούν και “ενοχλούν” το σύστημα και είναι ανεπιθύμητες σε όλους αυτούς που υποστηρίζουν τις αξίες της πατριαρχίας. Οι γυναίκες που κατέχουν ανώτατες θέσεις και ασκούν επιρροή δεν “ενοχλούν” μόνο ανδρικό πληθυσμό, αλλά και γυναικείο. Υπάρχουν ακόμη πολλές γυναίκες που πιστεύουν ότι η θέση τους είναι στο σπίτι να φροντίζουν το νοικοκυρίο και τα παιδιά και ότι οι αγώνες για τα γυναικεία δικαιώματα ή για μια καριέρα είναι δευτερεύουσες υποθέσεις. Η εργασία είναι θετική σαν βοήθεια στα οικονομικά της οικογένειας και όχι σαν σταδιοδρομία διαφορετικά οι γυναίκες κλονίζουν τις υπάρχουσες δομές και διαταράσσουν την ισορροπία του συστήματος.

Παρόμοια, η Μ. Δαμανάκη (Το θηλυκό πρόσωπο της εξουσίας, 1995, σελ. 78, 105-109) αναφέρει ότι οι γυναίκες βίωναν την οδύνη και την καταπίεση από τους άνδρες που βρισκόταν σε σημαντικές θέσεις του κρατικού μηχανισμού γεγονός που τις έκανε να αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο συμμετοχής τους στους μηχανισμούς αυτούς με αποστροφή. Παρά την εξέλιξη στη θέση της γυναικας, παρά το γεγονός ότι σήμερα χιλιάδες γυναίκες δουλεύουν κι έξω από το σπίτι η διάκριση ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο έχει υποστεί ελάχιστες αλλαγές. Ο ρόλος της στον ιδιωτικό χώρο θεωρείται δεδομένος και η καταπίεση

της σε αυτόν οφείλεται στα διαφορετικά πρότυπα σεξουαλικής συμπεριφοράς και στην καλλιέργεια του μύθου της μητρότητας, ο οποίος χρησιμοποιείται ως άλλοθι για τον αποκλεισμό της γυναίκας από το δημόσιο χώρο. Έτσι, η γυναικεία ανθρώπινη υπόσταση αναιρείται, αλλοτριώνεται αφού υπάρχει πλήρης ανισοτιμία ηθικής κρίσης για τα δύο φύλα, η οποία και καθορίζει τη θέση της γυναίκας στη δημόσια ζωή, δηλαδή στη γυναικα συνήθως ανατίθεται ο δεύτερος, ο περιθωριακός ρόλος στο πλαίσιο της πολιτικής δραστηριότητας.

Η Μ. Παντελίδου-Μαλούτα (Γυναίκες και Πολιτική, 1992, σελ. 14-26, 107, 194) αναφέρει ότι οι γυναίκες ως κοινωνική κατηγορία, συγκεντρώνουν πολλαπλούς παράγοντες που συσχετίζονται αρνητικά με το πολιτικό ενδιαφέρον. Μερικοί από αυτούς είναι οι εξής:

α) Η σαραντάχρονη κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών δεν εξαλείφει ένα μεγάλο πλέγμα αντιλήψεων που δημιούργησε ο μακροχρόνιος αποκλεισμός τους από το χώρο της πολιτικής, των οποίων η παρουσία ακόμη και σήμερα θεωρείται κατά παραχώρηση ανεκτή.

β) Τα στερεότυπα ότι οι γυναίκες είναι λιγότερο πολιτικά όντα, αφού στερούνται τις ιδιότητες που απαιτεί ο πολιτική ή ότι το πεδίο της πολιτικής είναι τόσο ανήθικο που οι γυναίκες ως φορείς ιδιαίτερων αρετών πρέπει να προστατευθούν.

γ) Το γεγονός ότι οι άνδρες θεωρούν την πολιτικότητα ως δικό τους χαρακτηριστικό και την ορίζουν με δικά τους δεδομένα, έχει σαν αποτέλεσμα η έννοια του πολιτικού και της πολιτικής να μην περιλάμβανε τις γυναίκες ως κανονική κατηγορία και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ως κατηγορία φύλου. Η κάθε πολιτική για τις γυναίκες παρεμβαίνει μόνο στη διευκόλυνση των γυναικών στην άσκηση των παραδοσιακών τους ρόλων, τους οποίους και δεν αμφισβητεί.

δ) Η δυσκολία της αποδοχής της συσχέτισης γυναίκες-πολιτική, ακόμα και όταν για κάποιες γυναίκες γίνεται αποδεκτός ο πρωταγωνιστικός ρόλος στο πολιτικό προσκήνιο. Κι αυτό γιατί συνήθως, είτε αμφισβητείται η γυναικεία

τους υπόσταση είτε γίνεται αποδεκτή μέσω της ανάθεσης ειδικών αρμοδιοτήτων (δευτερεύουσας σημασίας) που θεωρείται ότι αρμόζουν στο φύλο τους (παιδεία, κοινωνική πρόνοια, πολιτισμός) ή λόγω του ότι λειτουργούν ως υποκατάστata κάποιου άνδρα.

ε) Για μερικές γυναίκες η σχέση γυναίκα-πολιτική φαίνεται αντιφατική ή και χωρίς νόημα και γίνεται αντιληπτή ως ξένη, που δεν αφορά την καθημερινή ζωή, όχι ικανή αλλά ούτε καν αρμόδια να συμβάλλει στην επίλυση προβλημάτων που θεωρούνται, σύμφωνα με τις κυρίαρχες αντιλήψεις “ιδιωτικά”. Ειδικά στην Ελλάδα, για πολλές από τις γυναίκες αυτής της κατηγορίας (τρίτης ηλικίας και χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου) το ασύμπτωτο της σχέσης γυναίκες-πολιτική αποτελεί βίωμα αφού, εκτός των άλλων, υπήρξαν ενήλικες χωρίς πολιτικά δικαιώματα (έως το 1952).

στ) Οι γυναίκες λόγω του φύλου τους, δηλαδή λόγω των κοινωνικών ρόλων με τους οποίους επιφορτίζονται, λόγω του γενικά χαμηλότερου επιπέδου των οικονομικών πόρων που διαθέτουν και τέλος, λόγω της μεγαλύτερης μακροβιότητας τους που συμβάλλει στην υπεραντιπροσώπευση των γυναικών στην τρίτη ηλικία, στην οποία γενικώς τα άτομα (αλλά όχι παντού, ούτε πάντα) εμφανίζουν μειωμένο πολιτικό ενδιαφέρον.

Συμπερασματικά, οι παραπάνω παράγοντες είναι καθοριστικοί και βοηθούν στο να κατανοήσουμε γιατί τόσο καιρό οι γυναίκες διστάζουν να αναρριχηθούν σε σημαντικές θέσεις στον κόσμο της πολιτικής.

5. Πλεονεκτήματα της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων

Η Μ. Δαμανάκη (Το θηλυκό πρόσωπο της εξουσίας, 1995, σελ. 119-122) υποστηρίζει ότι οι γυναίκες δεν ζητούν τις υψηλότερες θέσεις στην εξουσία, αλλά ισορροπία και η ισορροπία δεν στρέφεται εναντίον των δικαιωμάτων των ανδρών. Οι γυναίκες συνδέουν την πολιτική με την προσφορά στο κοινωνικό

σύνολο με οδηγό την ηθική και όχι τα προσωπικά συμφέροντα. Στέφονται εναντίον της κατάχρησης της εξουσίας και επιθυμούν την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων και την δίκαιη κατανομή των πόρων. Επιπλέον, ο γυναικείος πολιτικός λόγος βασιζόμενος στην ανοχή της διαφορετικότητας του άλλου και στο σεβασμό του διαφορετικού από την εξουσία, απαιτεί τον μετασχηματισμό της εξουσίας και της δημόσιας ζωής έτσι ώστε οι θεσμοί να εκφράζουν χαρακτηριστικά, βιολογικά και κοινωνικά και των δύο φύλων, καθώς και τις ανάγκες τους. Αυτό που διεκδικείται από το γυναικείο πληθυσμό σήμερα δεν είναι η καθολική απόκτηση ελέγχου της δημόσιας ζωής αλλά το πλαίσιο της αντοχής της διαφορετικότητας του άλλου, ώστε το φύλο να μην αποτελεί αφορμή διακρίσεων και αποκλεισμών. Σε μια τέτοια τοποθέτηση καίριας σημασίας είναι η ανάγκη κατανομής του ρόλου των φύλων στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο.

Η συμμετοχή των γυναικών στη λήψη αποφάσεων είναι απαραίτητη σύμφωνα με το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Στρατηγικές για την ισότητα των φύλων, 1996-2005, σελ. 95-96). Όταν οι γυναίκες συμμετέχουν στην πολιτική ζωή και σε ηγετικές θέσεις:

«α) Ενισχύεται η δημοκρατία. Σε κάθε κοινωνία, η δημοκρατία βασίζεται στη συμμετοχή του συνόλου των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι γυναίκες αποτελούν το ήμισυ του πληθυσμού και δικαιούνται ανάλογης πολιτικής εκπροσώπησης, προκειμένου η δημοκρατία να λειτουργεί σωστά.

β) Εφαρμόζεται η αρχή της ισότητας των δυο φύλων ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Η ισότητα αποτελεί οικουμενικό ανθρώπινο δικαίωμα. Η διάκριση σε ανδρική και γυναικεία εργασία και τα διπλά μέτρα και σταθμά θα πρέπει να εκλείψουν. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες δικαιούνται να συμμετέχουν επί ίσοις όροις και να μοιράζονται δίκαια όλες τις ευθύνες ώστε να ξεπεραστεί ο ιστορικός αποκλεισμός των γυναικών από την πολιτική.

γ) Αξιοποιούνται οι πολύτιμοι ανθρώπινοι πόροι. Οι γυναίκες αποτελούν το ήμισυ του παγκοσμίου ανθρώπινου δυναμικού ταλέντων και ικανοτήτων και

η εκπροσώπηση τους, στερεί την κοινωνία από την αποτελεσματική αξιοποίηση πολύτιμου ανθρωπίνου δυναμικού.

δ) Εμπλουτίζεται ο πολιτικός πολιτισμός με διαφορετικές εμπειρίες, ενδιαφέροντα και συστήματα αξιών. Ο ιστορικός αποκλεισμός των γυναικών από την πολιτική ζωή και ο περιορισμός τους στην ιδιωτική σφαίρα δημιούργησε διαφορές μεταξύ των δυο φύλων σε αξίες και ενδιαφέροντα. Σε κάθε δημοκρατική κοινωνία οι πολιτικές αποφάσεις θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν τα ενδιαφέροντα και τις αξίες όλων των πολιτών. Οι γυναίκες ως σύνολο δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη δικαίωση, το διάλογο, την ειρήνη, την ηθική διάσταση της πολιτικής ζωής και τη διαμόρφωση προτεραιοτήτων, είναι εναισθητοποιημένες πάνω στην αξία της συναίνεσης, διαθέτουν ευχέρεια στην επίτευξη συμφωνιών λόγω υψηλότερου αισθήματος κοινωνικής αλληλεγγύης και ενδιαφέρονται περισσότερο για τις επερχόμενες γενεές

ε) Ανανεώνεται η πολιτική και οι διαδικασία λήψης αποφάσεων. Το διαφορετικό σύστημα αρχών, αντιλήψεων και αξιών των γυναικών ανταποκρίνεται περισσότερο στις κοινωνικές ανάγκες και στο πολιτικό κλίμα της εποχής μας. Η γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική ζωή μπορεί να συμβάλει στον αναπροσδιορισμό των πολιτικών προτεραιοτήτων, θέτοντας νέα θέματα στην πολιτική ατζέντα και δίνοντας νέες προοπτικές σε βασικά πολιτικά θέματα. Οι γυναίκες δηλαδή αποτελούν δύναμη ανανέωσης και αλλαγής της πολιτικής και της κοινωνίας».

Γενικότερα, το σύστημα αξιών των γυναικών είναι συνδεδεμένο με το διάλογο, το συμβιβασμό, τη συμφιλίωση, τη συνεργασία και τη μεγάλη εναισθητοποίηση σε κοινωνικά θέματα. Αυτό το σύστημα αξιών μπορεί να προσφέρει μια εναλλακτική λύση στο σημερινό πολιτισμό της βίας, ενώ παράλληλα μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη ενός νέου πολιτικού πολιτισμού, του πολιτισμού της ειρήνης, της συνεργασίας και του σεβασμού των διαφορών.

6. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην πολιτική

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας, της δημοκρατίας, της κοινωνικής αλλαγής είναι θεμελιώδεις αξίες της Κοινωνικής Εργασίας, που στοχεύουν στην προώθηση της μοναδικότητας κάθε ανθρώπινης ύπαρξης, ανεξάρτητα φύλου, καταγωγής, θρησκείας, πεποιθήσεων, στο σεβασμό στην προσωπικότητα και τις ατομικές διαφορές, στην αρχή της προσωπικής και κοινωνικής ευθύνης ατόμων και ομάδων και στο δικαίωμα τους για αυτοπραγμάτωση και αυτοδιάθεση. Ο κοινωνικός λειτουργός ως μέλος της κοινωνίας είναι φυσικό να έχει εσωτερικεύσει προκαταλήψεις για τους ρόλους και τα χαρακτηριστικά των δύο φύλων, όμως πολύ σημαντική είναι η εκπαίδευση του που θα τον βοηθήσει να ενημερωθεί, να προβληματιστεί, να ευαισθητοποιηθεί γύρω από τέτοια θέματα, ώστε να μπορέσει ν' αναγνωρίσει και να αποβάλλει τις προκαταλήψεις τους. Παράλληλα, αποκτά αυτογνωσία, αυτοέλεγχο, ευέλικτο τρόπο σκέψης και είναι ευαίσθητος δείκτης των μηνυμάτων σχετικά με τις ανισότητες και τις διακρίσεις ανάμεσα στους ανθρώπους.

Για αυτούς τους λόγους ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι καθοριστικός για την προώθηση της ισότητας των δυο φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής. Όσον αφορά την προώθηση των ίσων ευκαιριών στο χώρο της πολιτικής και στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων, όπου η ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών είναι ανύπαρκτη αναγκαία είναι η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι τα κοινωνικά στερεότυπα για τον ρόλο του κάθε φύλου καθορίζουν την συμπεριφορά ανδρών και γυναικών. Έτσι, έργο του κοινωνικού λειτουργού είναι να προβληματιστεί και να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες πάνω σε θέματα διακρίσεων των φύλων και τις συνέπεις αυτών στη καθημερινή ζωή. Για να το επιτύχει όμως αυτό ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει

μεσ' από ατομικές και ομαδικές συζητήσεις να επιδιώκει την καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας των πολιτών ώστε αυτοί να εντοπίσουν τις στερεότυπες στάσεις τους και να τις αποβάλλουν, για να μπορούν να αποδέχονται τα μηνύματα της πολιτείας για ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Μέσα στις αρμοδιότητες του κοινωνικού λειτουργού είναι να ενθαρρυνεί τις γυναίκες να ενημερώνονται για θέματα πολιτικής, να συμμετέχουν σε πολιτικές συζητήσεις και γενικότερα να αποκτήσουν πολιτικό ενδιαφέρον, συνειδητοποιώντας με αυτόν τον τρόπο την δύναμη της ψήφου τους για τις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές. Επιπλέον, ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να παροτρύνει και να στηρίζει τις γυναίκες που έχουν προσόντα να ασκήσουν πολιτική και να συμμετέχουν στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων. Τέλος, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες πρέπει να κατανοήσουν την σπουδαιότητα της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική, σαν πιο αρμόδιες για την επίλυση των προβλημάτων και των αναγκών που αφορούν το φύλο τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

A. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια σημαντική περίοδο για την πραγματοποίηση της νομισματικής και οικονομικής ένωσης, αναλαμβάνει και τον σχεδιασμό μιας νέας κοινωνικής πολιτικής όπως αναφέρεται από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική (Ισότητα Ευκαιριών στην Απασχόληση, 1994, σελ. 43). Ο σχεδιασμός που ακολουθείται στους δύο παραπάνω τομείς, πρέπει στις εξωτερικές σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης να καταπολεμήσει τον ανταγωνισμό και στο εσωτερικό της, να εξαλείψει την ανεργία με την δημιουργία απαιτούμενων θέσεων εργασίας. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, γίνεται σαφές ότι η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής, συνδέεται με την οικονομική ανάπτυξη. Το θέμα αυτό της σύνδεσης οδήγησε σε μια σειρά συζητήσεων, οι οποίες κατέληξαν στη γνωστή στη χώρα μας “Πράσινη βίβλος”. Η κοινότητα δεσμεύεται να εξασφαλίσει ότι η κοινωνική και οικονομική πρόοδος θα συμβαδίζουν, καθώς και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των μελών της, ως εργαζομένων και ως πολιτών.

Στην Πράσινη Βίβλο τα θέματα που τίθενται για συζήτηση και οδηγούν σε προτάσεις για την Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, στηρίζονται σε αρχές και αξίες, που είναι αποδεκτές από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι σημαντικότερες αρχές είναι:

α) Η αρχή της ισότητας. Η ισότητα δηλαδή μεταξύ των κρατών - μελών, μεταξύ των πολιτών και μεταξύ των φύλων. β) Η αρχή της αλληλεγύης που

σημαίνει η κατανομή με τρόπο ομοιόμορφο, των πλεονεκτημάτων της ευημερίας στους πολιτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα κράτη-μέλη να ακολουθήσουν μια πολιτική που να εμπνέει εμπιστοσύνη στις οικονομικές συνθήκες και να εξασφαλίζει την σταθερότητα, για την ανάπτυξη της επιχειρησιακής δραστηριότητας και την ασφάλεια των θέσεων απασχόλησης (οπ.π. σελ. 45).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση του μέλλοντος, επιθυμεί μια “ενεργός κοινωνία” που θα εντοπίζει και θα προωθεί τις νέες ικανότητες της και θα επιδιώκει την κατανομή εισοδημάτων, όχι μόνο μέσω των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και με την ενεργό συμμετοχή κάθε ατόμου στην οικονομία και την κοινωνία. Επιπλέον, αυτή η κοινωνία μπορεί να προσφέρει στα μέλη της τα “συλλογικά αγαθά”, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και συστήματα κοινωνικής προστασίας. Ωστόσο φαίνομενα όπως η κοινωνική περιθωριοποίηση και εξαθλίωση μεγάλων κοινωνικών ομάδων και ο ρατσισμός, σε όλες τις μορφές του, που ακολουθούν την ανεργία και την φτώχεια, έχουν εμφανισθεί σε όλα τα κράτη-μέλη σε μικρό ή μεγάλο βαθμό (οπ.π., σελ. 11-12).

Χαρακτηριστική είναι η θέση της γυναικας στην οικονομική και κοινωνική ζωή της Ευρώπης, η οποία παρά την καταχώρηση της ισότητας των δικαιωμάτων δεν χαρακτηρίζεται από ισότητα ευκαιριών. Η Πράσινη Βίβλος θέτοντας τις κοινωνικές προκλήσεις της Ευρώπης για την δημιουργία της ενεργούς κοινωνίας πρόβαλλε με έμφαση και την ισότητα των ευκαιριών στην οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση. Έτσι εκτιμάται πως η αναβάθμιση της θέσης της γυναικας στην κοινωνία θα επιτευχθεί μέσα από μια σειρά μέτρων που θα προωθούν τη γυναικα στον τομέα της εργασίας (οπ. π. σελ. 12).

Με βάση τα ανωτέρω η Ευρωπαϊκή Ένωση εκτίμησε μια σειρά προτεραιοτήτων της κοινωνικής πολιτικής που στοχεύουν στην ισότητα ευκαιριών. Αυτές θα πρέπει να είναι οι ακόλουθες.

α) Η εξάλειψη των στερεότυπων ρόλων ανδρών και γυναικών μέσα από την αναμόρφωση κάθε είδους μορφής και βαθμίδας εκπαίδευσης

β) Η διαρκής πληροφόρηση του κοινωνικού συνόλου για την σπουδαιότητα της ισότιμης ένταξης των γυναικών στην κοινωνία και στην οικονομία για τους πολίτες και την κοινωνία. Με περισσότερη όμως έμφαση στη πληροφόρηση των εργοδοτών, για να σταματήσει η άρνηση για την γυναικεία έργασια και την ανάδειξη των γυναικών σε θέσεις ευθύνης ή εξουσίας

γ) Η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των γυναικών για την αποτελεσματικότητα τους και τις ικανότητες τους στο τομέας της εργασίας και στην κοινωνία. Η επίτευξη αυτού θα γίνει μέσα από ενημέρωση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και συντονισμένη δράση στους τομείς της παιδείας

δ) Η δημιουργία ενός νέου τρόπου, ώστε να οργανώνονται και να συντονίζονται τα προγράμματα, δίκτυα και παρατηρητήρια που αφορούν τις γυναίκες. Συγκεκριμένα, η ύπαρξη πλήρους συντονισμού και διασύνδεσης των υφιστάμενων μέτρων και όσων θα συστηθούν, για την πληρέστερη αξιοποίηση τους. Επίσης, τα αποτελέσματα των εργασιών και τα πορίσματα των δικτύων, παρατηρητηρίων και προγραμμάτων να γνωστοποιούνται σε ευρύ κύκλο

ε) Ο συνδυασμός κοινωνικής πολιτικής και πολιτικής αγοράς εργασίας για την επίτευξη της μετάβασης από τα ίσα δικαιώματα στην ισότητα ευκαιριών

στ) Η αναμόρφωση της νομικής προστασίας των γυναικών που αδυνατούν ν' αποδείξουν ότι οι διακρίσεις που συναντούν στο χώρο της εργασίας γίνονται εξαιτίας του φύλου τους. Σ' αυτή την αναμόρφωση μπορούν να συμβάλουν η αλλαγή των κανόνων για την κατανομή του βάρους απόδειξης, η έκδοση κωδικών συμπεριφοράς

ζ) Η εφαρμογή σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο κατάλληλων μέτρων για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην οικονομική ανάπτυξη και στα κέντρα λήψης αποφάσεων (οπ. π, σελ. 18-19)

Όσον αφορά θέματα προτεραιότητας κοινά για τα κράτη-μέλη η Πράσινη Βίβλος δίνει προτάσεις αναφερόμενη ξεχωριστά σε καθένα από τα εθνικότερα θέματα. Για τον επιμερισμό της εργασίας η νέα πολιτική έχει σαν στόχο την πρόσβαση σε θέσεις πλήρους απασχόλησης, με ίσες ευκαιρίες και την

προστασία των άτυπων μορφών εργασίας ισότιμα με την πλήρη απασχόληση. Η χάραξη αυτής της πολιτικής θα επιτευχθεί με μια σειρά μέτρων τα οποία είναι:

α) Η πραγματοποίηση έρευνας, καθώς και η εξεύρεση των τρόπων και μεθόδων που παραβιάζεται η ισότιμη πρόσβαση στις θέσεις εργασίας, β) Η έκδοση οδηγίας η οποία θα επιβάλει κυρώσεις σε όσους παραβιάζουν την αρχή των ίσων ευκαιριών, γ) Η έκδοση οδηγίας κατά την οποία θα εξασφαλίζονται τα δικαιώματα των εργαζομένων σε άτυπες μορφές απασχόλησης, καθώς και ίσης αμοιβής για ίσης αξίας προερχόμενη εργασία με παράλληλη ασφαλιστική κάλυψη (οπ. π. σελ. 20-21).

Για την εξάλειψη των οριζόντιων και κάθετα διακρίσεων στην αγορά εργασίας, τα μέτρα που θα ληφθούν θα πρέπει να καλύπτουν την κατοχύρωση που υπάρχει στην πράξη μέχρι τη δημιουργία δικτύου για την παρακολούθηση της στο μέλλον. Οι προτάσεις που προβάλλονται είναι οι εξής:

α) Η καταγραφή του τρόπου, των μεθόδων και των ενεργειών με τις οποίες εμφανίζονται οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, β) Ο περιορισμός των διακρίσεων αυτών με την καταγραφή κριτηρίων για το πως θα γίνεται η κάθετη και οριζόντια μετακίνηση στην αγορά εργασίας, γ) Η θεσμοθέτηση μέτρων που θα ακυρώνουν τις ενέργειες, πράξεις και διαδικασίες από τις οποίες προέρχονται τέτοιου είδους διακρίσεις και η συνεχής παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων αυτών, δ) Η αξιοποίηση των δεδομένων ώστε να αναθεωρούνται κατά περιόδους τα μέσα που εφαρμόζονται (οπ.π. σελ. 22).

Σχετικά με την πρόωθηση ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες σε μια μεταβαλλόμενη ευρωπαϊκή κοινωνία, η Πράσινη Βίβλος δίνει μια σειρά προτάσεων για τους τομείς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της έρευνας, της ανάπτυξης, της απασχόλησης, και της αγοράς εργασίας. Για τον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης οι προτάσεις είναι οι εξής: α) Να καταγραφούν οι άμεσες και έμμεσες διακρίσεις μεταξύ των δυο φύλων με κατάρτιση του σχετικού πίνακα, β) Να ενταχθούν τα πορίσματα που προκύπτουν από τα διάφορα δίκτυα, προγράμματα και παραπρητήρια, σε συστάσεις, γ) Να αυξηθεί

ο βαθμός ενημέρωσης στα παιδιά και τους νέους για τις ικανότητες επαγγελματικής εκπαίδευσης χωρίς να γίνεται διαχωρισμός των επαγγελμάτων ανάλογα με το φύλο, δ) Να καταπολεμηθούν οι κάθε είδους αναφορές σε στερεότυπους κοινωνικούς ρόλους των φύλων από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ε) Να ενταχθούν σε μια ενότητα όλοι οι εκπαιδευτικοί φορείς, προγράμματα κ.τ.λ. ώστε να γίνεται άμεσος συντονισμός και συνδυασμός τους με τις σύγχρονες ανάγκες της οικονομίας, καθώς και η προσαρμογή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σ' αυτές: στ) Να προωθηθεί η πολιτική για την συνεχή ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, ζ) Να δημιουργηθούν κοντά στο χώρο εργασίας ή κατοικίας, κέντρα επαγγελματικής επανακατάρτισης κυρίως για τις γυναίκες που είναι μητέρες παιδιών ή εφήβων (οπ. π., σελ. 23-24)

Για τον τομέα έρευνα και κατάρτιση δίνονται οι παρακάτω προτάσεις: α) Η εφαρμογή ειδικών μέτρων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για την ανάπτυξη, β) Ο καθαρισμός χρονοδιαγραμμάτων για την υλοποίηση των παραπάνω μέτρων. Στη συνέχεια για τον τομέα της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας η Πράσινη Βίβλος αναφέρεται σε προτάσεις που αφορούν κάποιες ενότητες. Στην αρχή γίνεται λόγος για την ανειδίκευτη εργασία, η οποία για να γίνει εξειδικευμένη, χρειάζονται δημιουργικές παρεμβάσεις μέσα από μια καινούργια πολιτική απασχόλησης για τις γυναίκες.

Οι τρόποι με τους οποίους θα γίνει αυτό είναι: α) Η εξεύρεση των ειδικοτήτων που δεν είναι διαθέσιμες στην αγορά εργασίας, αλλά είναι απαραίτητες, β) Η διαρκή παρακολούθηση των ειδικοτήτων που θα είναι χρήσιμες βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, γ) Η πρόβλεψη για τα γυναικεία επαγγέλματα και ειδικότητες που προβλέπεται η εξαφάνιση τους, δ) Με βάση τα δεδομένα που θα ανακύψουν από τα α,β,γ, θα γίνει οργάνωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και σταδιακή, προγραμματισμένη κατάρτιση των γυναικών σε καινούργιες ειδικότητες, ε) Η μελέτη και πραγματοποίηση ειδικών προγραμμάτων χαμηλού βαθμού εξειδικευμένης εργασίας για την αξιοποίηση

των ανειδίκευτων εργασιών με σκοπό να εξασφαλιστεί η οριζόντια εργασιακή κινητικότητα για τις ανειδίκευτες επαγγελματικά γυναίκες (οπ., π, σελ. 24-25)

Η “κατ’ οίκον” εργασία παρουσιάζει συνεχή αύξηση κυρίως λόγο της ανάπτυξης της πληροφορικής και διάδοσής της στους χώρους εργασίας. Γι’ αυτό είναι αναγκαίο να προστατευτεί νομικά η “κατ’ οίκον” εργασία και ισότιμα με την μη “κατ’ οίκον” εργασία, λαμβάνοντας υπόψη και τις ιδιαιτερότητες που έχει. Η ισότιμη νομική κάλυψη θα περιλαμβάνει και θέματα συλλογικών εργασιακών σχέσεων, όπως συνδικαλιστικά δικαιώματα, κατάρτιση συλλογικών συμβάσεων, κ.τ.λ. Όσον αφορά την εξάλειψη όλων των διακρίσεων στην πρόσβαση στην εργασία και την υπηρεσιακή εξέλιξη, λόγω του γεγονότος ότι η διάκριση αυτή εμφανίζεται με έμμεσους τρόπους απαραίτητη είναι η καταγραφή όλων των μορφών με τις οποίες εμφανίζεται. Θα πρέπει να γίνει απεικόνιση των μορφών αυτών σε πίνακες με τρόπο ομαδοποιημένο. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω:

α) Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, β) Η διαμόρφωση των ορών; Εργασίας, γ) Οι αποδοχές κάθε είδους, δ) Η επαγγελματική καριέρα, ε) Η καταγγελία των συμβάσεων εργασίας. Τα στοιχεία αυτά θα καταρτιστούν σε πίνακες και θα ενταχθούν σε οδηγίες που θα περιέχουν την ακυρότητα των ενεργειών με τις οποίες εμφανίζονται οι διακρίσεις στους προαναφερόμενους τομείς. (απ. π. σελ. 25 - 26)

Για την προώθηση των ίσων ευκαιριών είναι αναγκαία η στήριξη κλάδων με αυξημένη συμμετοχή γυναικών. Απαραίτητα μέτρα που πρέπει να ληφθούν είναι η εφαρμογή νέας τεχνολογίας, η πληροφόρηση για καινούργιες ειδικέυσεις που μπορούν ν’ αξιοποιηθούν στους συγκεκριμένους κλάδους, η επανεκπαίδευση μέσα από επιδοτούμενα προγράμματα και η μελέτη της αγοράς για την διεύρυνση των αγορών που απευθύνονται ενόψει των νέων πολιτικών σε κοινοτικό επίπεδο, απαιτείται η ανάπτυξη ιδιαιτερης πολιτικής για την σταδιακή μετάβαση των πολυάριθμων γυναικών, από το πρωτογενή τομές που απασχολούνται κυρίως, στον δευτερογενή και τριτογενή. Μέσα από τις

κοινοτικές πρωτοβουλίες αναπτύσσονται και χρηματοδοτούνται προγράμματα με τα οποία:

α) θα γίνεται στήριξη και προσαρμογής στις καινούργες οικονομικές ανάγκες των κλάδων που απασχολούνται γυναίκες, β) Οι ιδιαιτερότητες κάθε τόπου θα αξιοποιούνται, γ) θα στηρίζονται μονάδες συλλογικής μορφής που θ' αποτελούνται από γυναίκες, επιπλέον θα ληφθούν μέτρα για τη δημιουργία κατάλληλης οικονομικής και γενικότερης υποδομής στήριξης έτσι ώστε να δημιουργηθούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις για την αποκέντρωση τους και να ενισχυθεί η επάνοδος του πλυνθησμού στην περιφέρεια (οπ.π., σελ. 26-27).

Ιδιαίτερα σημαντική για την προώθηση των ίσων ευκαιριών είναι η συνεχή πληροφόρηση με στόχο τη δημιουργία κοινωνικής συνείδησης με κεντρικό άξονα τον μη προκαθορισμένο κοινωνικό ρόλο των φύλων και την ισότιμη οικονομικά εργασία γυναικών και ανδρών. Οι προτάσεις που δίνονται είναι οι εξής: α) Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, θα πρέπει να παροτρύνουν ώστε να προσβάλλουν θέματα σχετικά με την ισότητα των φύλων και την κοινωνική και οικονομική ισοτιμία τους. Ειδικότερα θέματα για την καταπολέμηση της νοοτροπίας που τονίζει τους στερεότυπους ρόλους των φύλων και υποτιμά την γυναίκα. Οι κώδικες συμπεριφοράς που θα δημιουργηθούν από τις πρωτοβουλίες αυτές, πρέπει να γεννούν ηθικές δεσμεύσεις, β) Μέσα από τη δημιουργία κοινοτικών πρωτοβουλιών οι κοινωνικοί εταίροι και φορείς, δημόσιοι και μη, να ενθαρρυνθούν για τη δημιουργία ευέλικτων σχηματων παροχής πληρφοριών και ενημέρωσης για την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και για τα δύο φύλα στην αγορά εργασίας (οπ. π.).

Ο συμβιβασμός των οικογενειακών και επαγγελματικών ευθυνών θα περιλαμβάνεται ως ειδικός στόχος της κοινωνικής πολιτικής με σημείο αναφοράς τις γυναίκες. Οι προτάσεις που προβάλλονται είναι οι εξής: α) Η συνεχής ενημέρωση για την σπουδαιότητα της κατανομής των οικογενειακών ευθυνών, σε όλα τα άτομα της οικογένειας. Η κατάρτιση και η αντίληψη αυτών

των ερευνητών προγραμμάτων θα γίνεται τόσο από τους κοινοτικούς φορείς σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη, όσο και από μη κρατικούς κοινωνικούς φορείς. Στο περιεχόμενο της ενημέρωσης γίνεται λόγος κυρίως: i) για την τόνωση του δεσμού που δημιουργείται ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, ii) για την ψυχολογική σημασία που έχει η ενασχόληση του πατέρα με τις ανάγκες των παιδιών, τόσο για τον ίδιο, όσο και για τα παιδιά iii) για την ενθάρρυνση των παιδιών να συμμετέχουν στις οικογενειακές ευθύνες, τόσο για την ωρίμανση τους, όσο και για την ομαλή ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο.

β) Η υποβάθμιση των γυναικών στις οικογενειακές τους ευθύνες (φύλαξη παιδιών, περιποίηση ασθενών κ.τ.λ.) μέσα από πρωτοβουλίες εθελοντικής παροχής υπηρεσιών γ) Η πραγματοποίηση κέντρων φύλαξης και δημιουργικής απασχόλησης, περιποίησης ηλικιωμένων, με οικονομική στήριξη και γενικότερα στήριξη υποδομής. Τα προαναφερόμενα κέντρα παροχής υπηρεσιών να προσαρμοστούν χρονικά με τις ώρες εργασίας και εκπαίδευσης των γυναικών, που έχουν ανάλογες ευθύνες, δ) Η οικονομική στήριξη υποδομής για την πραγματοποίηση κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης κοντά στο χώρο κατοικίας των γυναικών, ε) Η διαρκής πληροφόρηση για τις παραπάνω δυνατότητες των γυναικών, στ) Η ενίσχυση του θεσμού της "γονικής άδειας" και των διευκολύνσεων που δίνονται στους γονείς και στα τρίτα πρόσωπα, τα οποία αποδεδειγμένα ζουν στην ίδια οικία με τους γονείς, για να γίνει ευκολότερη η κατανομή των ευθυνών σε όλα τα άτομα που αποτελούν "οικογένεια" ανεξάρτητα από τους συγγενικούς θεσμούς (οπ. π. σελ. 28-30)

Η Πράσινη Βίβλος ήταν ένα από τα σπουδαιότερα βήματα για την χάραξη της πολιτικής της ισότητας και των προώθηση των ίσων ευκαιριών στην Ευρώπη. Επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις μετέπειτα πολιτικές που σχεδιαστηκαν και εφαρμόσθηκαν σχετικά με την ισότητα των δυο φύλων. Το έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεχίζεται μέχρι και σήμερα με την χάραξη νέων πολιτικών που θα οδηγήσουν σε σημαντικές αλλαγές για τα δύο φύλα και κυρίως για τις γυναίκες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναλάβει μακρόχρονη δέσμευση για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών όπως αναφέρεται από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Προς μια κοινοτική στρατηγική - πλαίσιο για την ισότητα των φύλλων, 2001-2005. σελ. 5). Σκοπός της είναι η καθιέρωση ενός πλαισίου δράσης, όπου όλες οι κοινοτικές δραστηριότητες θα συμβάλουν στην εξάλειψη των ανισοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα. Μελλοντικό της έργο είναι η εφαρμογή μιας στρατηγικής που θα περιλαμβάνει όλες τις κοινοτικές πολιτικές, στις προσπάθειες της για προαγωγή της ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η στρατηγική αυτή θα επιτευχθεί, είτε προσαρμόζοντας τις πολιτικές αυτές, είτε εφαρμόζοντας συγκεκριμένες ενέργειες που θα στοχεύουν στην βελτίωση της κατάστασης των γυναικών στην κοινωνία (οπ. π. σελ. 7)

Στόχος της στρατηγικής είναι τα διαφορετικά προγράμματα και πρωτοβουλίες να συντονιστούν σε ένα που θα στηρίζεται σε εργαλεία παρακολούθησης, σε συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης, σε καθορισμό σημείων αναφοράς και διαδικασίες εξέτασης του κατά πόσο έχει ενσωματωθεί η διάσταση του φύλου, καθώς και αξιολόγηση. Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την στρατηγική πλαίσιο εντόπισε και εφάρμοσε πέντε τομείς παρέμβασης. Ο καθένας απ' αυτούς τους τομείς θα έχει λειτουργικούς στόχους για την χάραξη της διαδρομής προς την ισότητα μεταξύ των δυο φύλων κατα την επόμενη πενταετία. Σύμφωνα με την στρατηγική πλαίσιο όλες οι ενέργειες που γίνονται και κοινοτικό επίπεδο και σχετίζονται με το φύλο, θα συνδέονται με έναν ή περισότερους από τους εξής τομείς παρέμβασης: οικονομική ζωή, ίση συμμετοχή και εκπροσώπηση, κοινωνικά δικαιώματα, καθημερινή ζωή και ρόλοι φύλων και στερεότυπα (οπ. π. σελ. 7-8).

Ο πρώτος τομέας παρέμβασης αναφέρεται στην προαγωγή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην οικονομική ζωή. Η Επιτροπή και τα Κράτη-Μέλη κλίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Λισσαβόνα 23 και 24 Μαρτίου 2000) να εφαρμόσουν πολιτικές για τον τομέα της απασχόλησης που θα

προωθούν τις ίσες ευκαιρίες. Μεταξύ άλλων θα περιλαμβάνουν τη μείωση της διαφοροποίησης ανδρικών και γυναικείων επαγγελμάτων και την ανάγκη συνδυασμού επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής κυρίως με την βελτίωση των προβλεπόμενων υποδομών για την φροντίδα του παιδιού. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο όρισε στόχους για την επίτευξη ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην οικονομική ζωή. Ένας από αυτούς αναφέρεται στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών από το 59% που είναι σήμερα σε περισσότερο από 60% ως το 2010. Επιτακτική ανάγκη αποτελεί η εξεύρεση τρόπων για την πλήρη πρόσβαση και ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην οικονομία, που βασίζεται στη γνώση, δεδομένου ότι οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επίκοινων επηρεάζουν όλους τους τομείς απασχόλησης. Ο τομέας αυτός της παρέμβασης επιδιώκει τους παρακάτω λειτουργίας στόχους: “α) Ενίσχυση της διάστασης του φύλου στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση. β) Βελτίωση της χρήσης των διορθωτικών τομέων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών γ) Ανάπτυξη στρατηγικών με στόχο την προοώθηση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σ’ όλες τις πολιτικές, που επηρεάζουν τη θέση των γυναικών στην οικονομία (π.χ. δημοσιονομική, φορολογική, πολιτική έρευνας και κοινωνικής πολιτική)” (οπ. π. σελ. 8-9).

Ο δεύτερος τομέας παρέμβασης αναφέρεται στην προώθηση της ίσης συμμετοχής και εκπροσώπησης. Με αφορμή τη μειωμένη συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους τομείς λήψης αποφάσεων, το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών κοινοτικών στις 22 Οκτωβρίου 1999 ενέκρινε συμπεράσματα που αφορούν την ισότητα των δύο φύλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Επίσης συνεκτίμησε το σύνολο των δείκτων για την μέτρηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στις επιτροπές που ορίζονται από την Επιτροπή και στις ομάδες εμπειρογνώμων. Η Επιτροπή προτείνει να υπάρχει στις προαναφερόμενες ομάδες και επιτροπές το 40% τουλάχιστον από κάθε φύλο. Για την επιτυχία του στόχου αυτού κάθε κράτος-μέλος καλείται από την

επιτροπή να προτείνει υποψήφιος των δυο φύλων που θα συμμετέχουν στις ομάδες αυτές. Ο τομέας αυτός παρέμβασης επιδιώκει τους παρακάτω λειτουργικούς στόχους: α) Προώθηση της ίσης συμμετοχής των δυο φύλων στη λήψη πολιτικών αποφάσεων. β) Προώθηση των δυο φύλων στη λήψη οικονομικών και κοινοτικών αποφάσεων. γ) Προώθηση της ίσης εκπροσώπησης των δυο φύλων στα πλαίσια της επιτροπής (οπ. π. σελ. 10-11).

Ο τρίτος τομέας παρέμβασης αναφέρεται στην προώθηση της ίσης πρόσβασης και ίσης εφαρμογής και κοινωνικών δικαιωμάτων για τους άνδρες και τις γυναίκες. Όμως ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών δεν έχουν και πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα, είτε γιατί αυτά βασίζονται στο πρότυπο του άντρα που τον καθιστά υπεύθυνο για την οικονομική συντήρηση της οικογένειας, είτε επειδή οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες να συνδυάσουν την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή. Παράλληλα, σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες δεν έχουν την δυνατότητα να πληροφορηθούν για τα κοινωνικά δικαιώματα τους, ορισμένα εκ των οποίων έχουν ήδη μεταφερθεί στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία. Οι ενέργειες που θα εφαρμόσει η επιτροπή θα αποσκοπούν στην βελτίωση της κοινοτικής νομοθεσία σχετικά με την κοινωνική προστασία και στους τομείς της γονικής αδείας της προστασίας της μητρότητας και του χρόνου εργασίας καθώς και στην καλύτερη διάδση των πληροφορίων. Ο κανονισμός του Συμβουλίου τονίζει την κατάργηση των διαφορών σχετικά με το φύλο και την ενίσχυση του ρόλου των γυναικών, ως κύριας σημασίας για την κοινωνική δικαιοσύνη και ανάπτυξη. Οι λειτουργικοί στόχοι αυτού του τομέα είναι: α) Βελτίωση των γνώσεων και παρακολούθηση της σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας στο κοινωνικό τομέα (γονική άδεια, προστασία της μητρότητας, χρόνος εργασίας, συμβάσεις μερικής απασχόλησης και καθορισμένου χρόνου), β) Παρακολούθηση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στη χάραξη, την εφαρμογή και την αξιολόγηση κοινοτικών και πολιτικών δραστηριοτήτων που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των γυναικών και των ανδρών (όπως: μεταφορές, δημόσια υγεία, εξωτερικές σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών για τα ανθρώπινα

δικαιώματα και το κοινοτικό πρόγραμμα για την καταπολέμηση των διακρίσεων βάσει του άρθρου 13 της συνθήκης” (οπ. π. σελ. 11-12).

Ο τέταρτος τομέας παρέμβασης στοχεύει στην προώθηση της ισότητας μεταξύ αντρών και γυναικών στην καθημερινή ζωή και συνδέεται με το θέμα της ίσης εφαρμογής των κοινωνικών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών σχετικά με τα δύο φύλα. Ακόμη συνδέεται με την καλύτερη επίγνωση και κατάρτιση σε θέματα δικαιωμάτων, ισότητας και ανθρώπινων δικαιωμάτων, ισότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών καθώς και με την ενίσχυση και την περαιτέρω ανάπτυξη των μηχανισμών ρεπιβολής της νομοθεσίας για την ίση μεταχείρηση. Οι επιχειρησιακοί στόχοι που επιδιώκει ο τομέας αυτός είναι: «α) Παρακολούθηση του κοινοτικού δικαίου και της κοινοτικής νομολογίας σχετικά με την ίση μεταχείριση γυναικών και ανδρών και εάν απαιτείται, υποβολή νομοθετικών προτάσεων, β) Προαγωγή των δικαιωμάτων της γυναικας, ως ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γ) Καταπολέμηση της βίας που σχετίζεται με το φύλο και της σωματεμπορίας με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση» (οπ.π. σελ. 12-14).

Ο πέμπτος τομέας παρέμβασης στοχεύει στην προώθηση της αλλαγής στους ρόλους και στα στερεότυπα των δυο φύλων. Μέσω της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της επιστήμης, των μέσων μαζικής επικοινωνίας, της τέχνης και του πολιτισμού επιδιώκει να αλλάξει τις συμπεριφορές, τις τάσεις τους ρόλους των δυο φύλων στη κοινωνία. Η εδραίωση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών θα επιτευχθεί μόνο μέσα από την εξάλειψη των πολιτισμικών προκαταλήψεων και κοινωνικών στερεοτύπων. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η ηλεκτρονική ενημέρωση, η διαφήμιση, η ψυχαγωγία και το εκπαιδευτικό υλικό, διαιωνίζουν την στερεότυπη εικόνα των γυναικών, γιατί δεν παρέχουν την σαφή και ρεαλιστική εικόνα των πολλαπλών ρόλων των ανδρών και γυναικών, όπως και την συμβολή τους σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο. Γι' αυτό καλούνται οι βιομηχανίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης και πολιτισμού, χωρίς να περιορίζεται η ελευθερία έκφραση τους να συμβάλουν στην αλλαγή των

στερεότυπων αντιλήψεων και στην παρουσίαση μιας εικόνας όπου άνδρας και γυναίκα θα είναι ίσοι. Στον τομέα αυτό παρέμβασης επιδιώκονται οι εξής λειτουργικοί στόχοι: «α) Ευαισθητοποίηση σχετικά με τα θέματα ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, β) υπέρβαση στερεότυπων των σχετικών με το φύλο στο πλαίσιο και μέσω των κοινοτικών πολιτικών» (οπ. π. σελ. 14).

Η στρατηγική πλαίσιο που προτείνει η Επιτροπή θα συμπληρωθεί με ένα πρόγραμμα υποστήριξης το οποίο θα αναπτύξει και θα βελτιώσει το συντονισμό των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με θέματα φύλου στους διαφόρους τομείς πολιτικής. Οι στόχοι του προγράμματος υποστήριξης θα είναι οι εξής:

α) Να προάγει και να διαδώσει και τις μεθόδους πρακτικής που προϋποθέτει η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

β) Να βελτιώσει την κατανόηση θεμάτων που αφορούν τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις φύλου καθορίζοντας τις περιπτώσεις τις οπίες υπάρχουν διακρίσεις και την έκταση αυτών και αξιολογώντας την αποτελεσματικότητα της κάθε πολιτικής και πρακτικής

γ) Να αναπτύξει την ικανότητα των κυρίων συντελεστών (ανεξάρτητοι φορείς αρμόδια για την προαγωγή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, κοινωνικοί εταίροι και μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδιαίτερα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο) για την αποτελεσματική, προαγωγή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, ιδιαίτερα με την υποστήριξη της ανταλλαγής πληροφοριών και καλής πρακτικής και τη δικτύωση σε Ευρωπαϊκό επίπεδο» (οπ. π. σελ. 26-27).

Σύμφωνα με τον Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για την ισότητα των δύο φύλων (2001-2005, σελ. 4) ακολουθείται μια στρατηγική-πλαίσιο με τέσσερις στόχους, οι οποίοι αναφέρονται στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή και περιλαμβάνουν βασικές αρχές της Διακήρυξης του ΟΗΕ για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών και την κοινοτική στρατηγική-πλαίσιο 2001-2005 για την ισότητα. Για την εφαρμογή πολιτικών ισότητας στην Κοινοτική και Εθνική πολιτική βασικό εργαλείο είναι το gender mainstreaming

που σημαίνει την ένταξη των πολιτικών ισότητας στους διάφορους τομείς πολιτικής φάσης.

“Οι στόχοι του Εθνικού προγράμματος Δράσης, που αποτελούν την Εθνική στρατηγική-πλαίσιο για την ισότητα των δύο φύλων, είναι οι εξής:

- Στόχος 1. Προώθηση της ισότητας μεταξύ των φύλων στην οικονομική ζωή.
- Στόχος 2. Προώθηση της ίσης συμμετοχής και εκπροσώπησης στα κέντρα αποφάσεων
- Στόχος 3. Προώθηση της ίσης πρόσβασης και ίσης συμμετοχής των κοινοτικών δικαιωμάτων για τις γυναίκες και τους άνδρες.
- Στόχος 4. Προώθηση της ισότητας των φύλων στην καθημερινή ζωή.
- Στόχος 5. Προώθηση της αλλαγής στους ρόλους και στα στερεότυπα των δύο φύλων.” (οπ. π.)

Το εθνικό πρόγραμμα δράσης για την ισότητα εφαρμόζει τις παρακάτω πολιτικές: 1) Αύξηση της πληροφόρησης της τοπικής αυτοδιοίκησης από την κεντρική διοίκηση σχετικά με την εφαρμογή των πολιτικών mainstreaming. Κατάρτιση όλων των συμβόλων και των στελεχών της περιφερειακής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης, 2) Το πρόβλημα της ανισότητας είναι πρόβλημα κοινωνικών αντιλήψεων και μπορεί να αντιμετωπιστεί και μέσα από τον τομέα της εκπαίδευσης. Για αυτό επιβάλλεται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας και η αναθεώρηση του εκπαιδευτικού υλικού, 3) Το mainstreaming προϋποθέτει κοινωνικές αλλαγές. Το ζητούμενο δεν είναι η αύξηση του αριθμού συμμετοχής των γυναικών την πολιτική, αλλά η αλλαγή του τρόπου άσκησης της πολιτικής. Η Ελληνική κοινωνία θα μπορέσει να εφαρμόσει πραγματικά mainstreaming εφόσον σημειωθούν αλλαγές στην νοοτροπία και στις πατριαρχικές δομές, 4) Η ένταξη του mainstreaming εκτός από το ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, 5) Ο έλεγχος σε κεντρικό και τοπικό

επίπεδο της εφαρμογής της τοπικής πολιτικής από τον μηχανισμό άσκησης πολιτικής για mainstreaming (οπ. π. σελ.4)

B. ΘΕΣΜΟΙ-ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Σύμφωνα με τον εθνικό μηχανισμό για θέματα ισότητας των δύο φύλων (σελ. 1) με το Ν. 1288/82 ιδρύθηκε το Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων, ως γνωματοδοτικό όργανο, που υπαγόταν στον Πρωθυπουργό και αποτελούσε αυτοτελή υπηρεσιακή μονάδα του Υπουργείου Προεδρίας της κυβέρνησης. Εννέα μέλη αποτελούσαν το Συμβούλιο και πλαισιωνόταν από γραμματεία και ειδικούς συνεργάτες. Με το Ν. 1558/85 το Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων του Υπουργείου Προεδρίας και αποτελεί τον αρμόδιο φορέας για θέματα ισότητας των φύλων. Σήμερα, η Γενική Γραμματεία ισότητας ανήκει στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης με κύριο έργο της, την προώθηση και προγραμματοποίηση της λογικής και ουσιαστικής ισότητας των δύο φύλων σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα.

Στόχος της Γενικής Γραμματείας Ισότητας σύμφωνα με την Εθνική Έκθεση της Ελλάδας (Για την εφαρμογή του “Προγράμματος Δράσης” της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις γυναίκες, 1999, σελ. 93) είναι η ενσωμάτωση της πολιτικής ίσων ευκαιριών και ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών σε κάθε κυβερνητική πολιτική και η αρχή της ισότητας στη νομοθεσία και στις διοικητικές αποφάσεις. Επιδιώκει σε κάθε πολιτική, που σχεδιάζεται και εφαρμόζεται από βαθμίδες διοίκησης και λήψης αποφάσεων, την εφαρμογή της πολιτικής των ίσων ευκαιριών. Το οργανόγραμμα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας ισχύει σε όλες του υπηρεσίες του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Περιλαμβάνει σαφή διατύπωση των αρμοδιοτήτων για αποτελεσματικότερη λειτουργία των υπηρεσιών της,

προβλέπει νέα οργανωτική δομή και δημιουργεί διευθύνσεις και ανεξάρτητα τμήματα.

Στον τομέα της εκπαίδευσης η Γενική Γραμματεία Ισότητας με το να θεσπίζει, να σχεδιάζει, να οργανώνει και συνεργάζεται με το υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και με ειδικούς της εκπαίδευσης, επιδιώκει να πετύχει: α) Την εξάλειψη των διακρίσεων που προέρχονται από τα στερεότυπα και τα πρότυπα ρόλων και αναφέρονται στα κορίτσια μέσα στην εκπαιδευτικής κοινότητα, β) Την προαγωγή της πολιτικής της ισότητας στο εκπαιδευτικό κλάδο και συγκεκριμένα στο περιεχόμενο των σπουδών, στον επαγγελματικό προσανατολισμό και στην σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, γ) Την καθιέρωση προγραμμάτων γυναικείων σπουδών στα πανεπιστήμια και την διεξαγωγή ερευνών και μελετών που σχετίζονται με την ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση (οπ.π.σελ.27).

Οι ενέργειες στις οποίες έχει προβεί η Γενική Γραμματεία Ισότητας για την εφαρμογή της πολιτικής της ισότητας και των ίσων ευκαιριών για τα δύο φύλα σε θέματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης είναι οι παρακάτω:

1. Το Συμβούλιο Έρευνας για την ισότητα και η Γενική Γραμματεία σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, εφαρμόζοντας τα πορίσματα του συνεδρίου που οργανώθηκε το 1994 από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και την επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιούργησε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών με θέμα την ισότητα σε πέντε περιφέρειες της Ελλάδας. Επίσης συνεργάστηκε με πανεπιστημιακούς που είναι ειδικευμένοι σε θέματα ισότητας και σχεδίασε εκπαιδευτικό υλικό για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών (οπ. π. σελ. 32).

2. Μετά από πρόταση των εκπαιδευτικών που παρακολούθησαν τα παραπάνω σεμινάρια η Γενική Γραμματεία Ισότητας σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Κέντρο Έρευνας για θέματα Ισότητας σχεδίασε και πραγματοποίησε ένα πρόγραμμα ευαισθητοποίησης για

τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε σχολεία της Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Η πρόταση περιέχει τις παρακάτω ενέργειες: α) Το υλικό που θα χρησιμοποιείται στον εκπαιδευτικό τομέα να είναι απαλλαγμένο από το σεξισμό. β) Να πραγματοποιηθούν δύο τριήμερα σεμινάρια προκειμένου να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών γ) Να γίνει πειραματική εφαρμογή στα σχολεία δ) Να πραγματοποιηθεί διήμερη παρουσία των αποτελεσμάτων της εργασίας των εκπαιδευτικών, των συμπερασμάτων τους, καθώς και των προτάσεων τους (οπ. π.)

3. Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα των εκπαιδευτικών, τις παρατηρήσεις της ερευνητικής ομάδας και τα πορίσματα της ομάδας αξιολόγησης του προηγούμενου προγράμματος δράσης που πραγματοποιήθηκε σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, διαμορφώθηκε ένα πρόγραμμα δράσης το οποίο ξεκίνησε το 1998 και συμπληρώθηκε το 1999. Το πρόγραμμα αφορά την ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για θέματα που αφορούν την ισότητα των δυο φύλων των εκπαιδευτικών της προσχολικής, στοιχειώδης και μέσης εκπαίδευσης. Ο αριθμός των εκπαιδευτικών που συμμετείχε στη διαδικασία επιμόρφωσης και στην πειραματική εφαρμογή ήταν περίπου 350. Από αυτούς το 18,5% ανήκει στην στοιχειώδη και προσχολική εκπαίδευσης και το 81,5% στη μέση εκπαίδευση (οπ.π. σελ. 32-33)

Είναι γνωστό ότι το φαινόμενο της ανισότητας είναι περισσότερο εμφανές στους παραδοσιακούς στερεότυπους ρόλους μέσα στην οικογένεια, στον καταμερισμό εργασίας και το φύλο και στο μικρό ποσοστό συμμετοχής του γυναικείου φύλου στη λήψη αποφάσεων και στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Οι προτεραιότητες που προκύπτουν στον εκπαιδευτικό τομέα για την εφαρμογή και την διάδοση της πολιτιστικής ισότητας είναι: 1) Διερεύνηση της περιορισμένης επαγγελματικής φιλοδοξίας των μαθητριών 2) Ενθάρυνση των μαθητριών ν' αντιμετωπίζουν κριτικά τις διακρίσεις που γίνονται σε βάρος τους. 3) Κατανόηση για τις πραγματικές ανάγκες και επιθυμίες τους.

4. Διεκδίκηση της ανάπτυξης και αξιοποίησης των επαγγελματικών ικανοτήτων που διαθέτουν οι ίδιες, καθώς και του δυναμικού τους (οπ.π. σελ. 33)

Γενικά οι στόχοι της Γενικής Γραμματείας Ισότητας στον εκπαιδευτικό τομέα είναι οι ακόλουθοι:

α) αναθεώρηση των σχολικών βιβλίων. Απαραίτητη είναι η οργάνωση μιας συνάντησης όπου θα συμμετέχουν οι επιτροπές θεματικών κλάδων και σχεδιασμού προγράμματος, καθώς και οι ομάδες συγγραφέων. Σκοπός της συνάντησης θα είναι η ενημέρωση και η εναισθητοποίηση των μελών της στα θέματα ισότητας και στον τρόπο με τον οποίο ο παράγοντας, φύλο, λειτουργεί στον εκπαιδευτικό κλάδο, β) Η χρησιμοποίηση του υλικού που υπάρχει για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, καθώς και των νέων. Η ενημέρωση αυτή θα συμβάλλει στη δημιουργία ενός σχολείου που θα στηρίζεται στις δημοκρατικές αξίες και θα απέχει από κάθε μορφή ανισότητας (οπ. π. σελ. 34).

Παράλληλα, η Γενική Γραμματεία σχεδιάζει να θέσει σε εφαρμογή τις παρακάτω πρωτοβουλίες:

1. Σε συνεργασία με τα πανεπιστήμια και το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, να προωθήσει τις γυναίκες που βρίσκονται σε μεταπτυχιακό επίπεδο να κάνουν διδακτορικό. Ακόμη να βοηθήσει τις γυναίκες εκπαιδευτικούς ώστε να συμμετέχουν σε προγράμματα εναισθητοποίησης και επιμόρφωσης.
2. Να συνεργαστεί με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ώστε να οργανώσει πανελλήνιο διαγωνισμό ζωγραφικής για παιδιά δημοτικού σχολείου με θέμα την ισότητα ανδρών και γυναικών.
3. Να σχεδιάσει προτάσεις και παρεμβάσεις σε προγράμματα σπουδών, παιδαγωγικό υλικό και επιστημονικά εγχειρίδια, ώστε να προβάλει τη συμβολή του γυναικείου ρόλου στην ανάπτυξη και ευημερίας της

κοινωνίας και να εξαλείψει τις στερεότυπες αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων.

4. Να ενθαρρύνει τα κορίτσια να λαμβάνουν μέρος σε αθλητικές εκδηλώσεις.
5. Να οργανώσει σεμινάρια με θέμα την ισότητα για τους εκπαιδευτικούς. Επίσης να προωθήσει τις διεθνείς ανταλλαγές εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας.
6. Να παρέχει στους μαθητές της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης κινηματογραφημένα μαθήματα με θέμα την ισότητα.
7. Να μελετήσει και να υποβάλει προτάσεις για το πρόβλημα των κοριτσιών που εγκαταλείπουν το σχολείο.
8. Να εισάγει την μεταβλητή “κοινωνικό φύλο” στις έρευνες που πραγματοποιούν τα ίνστιτούτα και τα ερευνητικά κέντρα. Επιπλέον, να βοηθήσει τις μαθήτριες να επιλέξουν τα καλύτερο επάγγελμα φροντίζοντας τη δημιουργία συμβουλευτικών υπηρεσιών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
9. Να δημιουργήσει ένα σύστημα συλλογής και επεξεργασίας στοιχείων σχετικά με τη θέση των ανδρών και των γυναικών στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης και να δημοσιεύσει τις σχετικές εξελίξεις σε τακτά χρονικά διαστήματα
10. Σε συνεργασία με την εταιρεία οικογενειακού προγραμματισμού να προτείνει τη διδασκαλία μαθήματος στα σχολεία που να αφορά την σεξουαλική αγωγή και την αγωγή υγείας (οπ. π. σελ. 34-35).

Στον τομέα της απασχόλησης η Γενική Γραμματεία ισότητας συμμετέχει με το Υπουργείο Εργασίας και τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, στο σχεδιασμό και την συγχρηματοδότηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Κοινοτικών Πρωτοβουλιών που αναφέρονται σε γυναίκες άνεργες και εργαζόμενες ηλικία 17-60 χρόνων. Οι συγκεκριμένες δράσεις αναφέρονται σε παρεμβάσεις κατάρτισης, πληροφόρησης/επαγγελματικού

προσανατολισμού ή και σε παρεμβάσεις κατάρτισης, υποστήριξης και επιδότησης της απασχόλησης. Τα προγράμματα εφαρμόστηκαν κατά την περίοδο 1994-1997 και οδήγησαν στην ελάττωση των διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών στον τομέα της εργασίας, βελτιώνοντας τις επαγγελματικές δεξιότητες των γυναικών. Επιπλέον, σαν αποτέλεσμα είχαν την μείωση της ανεργίας και την προώθηση της αυτοαπασχόλησης και επιχειρηματικότητας των γυναικών και την απόκτηση νέων θέσεων εργασίας για τις γυναίκες (οπ. π. σελ. 78).

Η πρώτη κατηγορία των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν αναφέρονται στην συνεχιζόμενη κατάρτιση των εργαζομένων στις καινούργιες ανάγκες της αγοράς εργασίας και η αύξηση των ικανοτήτων τους. Το 39% των ατόμων που ωφελήθηκαν ήταν γένους θηλυκού.

- Κατάρτιση σε δημόσιες επιχειρήσεις: ποσοστό γυναικών 34%
- Κατάρτιση σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα: ποσοστό γυναικών 40%
- Κατάρτιση αυτοαπασχολούμενων από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (τεχνικά επαγγέλματος): ποσοστό γυναικών 6%.
- Κατάρτιση από το Υπουργείο (πρωτογενής τομέας) ποσοστό γυναικών 42% (οπ.π.)

Η δεύτερη κατηγορία των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν αφορά την επαγγελματική κατάρτιση και προώθηση της απασχόλησης ανέργων και απειλούμενων από ανεργία ατόμων. Το ποσοστό των γυναικών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ήταν 49%.

- Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων: ποσοστό γυναικών 43%.
- Προγράμματα προώθησης της απασχόλησης: ποσοστό γυναικών 51% (οπ.π. σελ.79)

Οι δράσεις που εφαρμόστηκαν αναφέρονται: α) Στη χορήγηση επιδοτήσεων στους εργοδότες για να προσλάβουν ανέργους με αυξημένη επιδότηση σχετικά με τις προσλήψεις γυναικών, β) Στη χορήγηση επιδοτήσεων

σε ανέργους για τη δημιουργία επιχειρήσεων με αυξημένη επιδότηση όταν πρόκειται για επιχειρήσεις γυναικών, γ) Στη χορήγηση επιδοτήσεων για την πρόσληψη νέων αποφοίτων Πανεπιστημίου που είναι άνεργοι, δ) Στην κατανομή αυτών που επωφελήθηκαν κατά φύλο και δράση (οπ. π.)

Η τρίτη κατηγορία των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν είναι η Κοινοτική Πρωτοβουλία NOW (New Opportunities for Women). Περιλαμβάνει ένα σχέδιο παρέμβασης που αφορά μόνο τις γυναίκες, με στόχο την προώθηση των ίσων ευκαιριών των δύο φύλων στον τομέα της εργασίας.

Οι δράσεις που περιλαμβάνει το πρόγραμμα είναι: α) Μέσω του προγράμματος επιδιώκεται η βελτίωση και η δημιουργία δομών που θα δίνουν τη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών προσανατολισμού, κατάρτισης, προκατάρτισης και συμβουλευτικής σχετικά με την απασχόληση, β) Η δημιουργία και η βελτίωση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και των συνεταιρισμών με την κατάρτιση των στελεχών, γ) Η αναβάθμιση δεξιοτήτων με την κατάρτιση νέων τομέων, δ) Η επιδότηση καινούργιων θέσεων απασχόλησης και η ενθάρρυνση για την ανάληψη πρωτοβουλιών επιχειρηματικής φύσεως, ε) Μέτρα για την πληροφόρηση και την διάδοση των καλών πρακτικών και της αποτελεσματικότητα των εθνικών και διακρατικών συνεργασιών στο πλαίσιο παρέμβασης του άξονα NOW (οπ. π. σελ. 79-80).

Οι μέχρι τώρα δομές των παραπάνω προγραμμάτων, εντάσσονται στις εξής κατηγορίες:

- Γραφεία ισότητας σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο
- Κέντρα πληροφόρησης και έρευνας για την απασχόληση
- Κέντρα συμβουλευτικής και υποστήριξης γυναικών
- Κέντρα στήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας
- Κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών
- Αγροτουριστικοί και παραγωγικοί συνεταιρισμοί (οπ.π. σελ. 80)

Με την συνεργασία του Κέντρου Ερευνών για θέματα Ισότητας Δημιουργήθηκαν:

- Μονάδα πληροφόρησης για την Ανεργία-Απασχόληση των γυναικών (Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Πάτρα)
- Μονάδα Πληροφορικής Ανάλυσης της Απασχόλησης και της Επαγγελματικής Κατάρτισης των Γυναικών με έδρα την Αθήνα
- Δίκτυο Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (οπ. π.)

Σχετικά με την προώθηση των γυναικών στην απασχόληση και την μείωση των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας, προγραμματίστηκαν δράσεις στα πλαίσια των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Απασχόληση. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας υπέβαλε 13 προτάσεις στο Υπουργείο Εργασίας με τις οποίες επιχειρείται το mainstreaming στους πρώτους τρεις άξονες του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση 1999 και επιπλέον μέτρα πολιτικής στον 4ο πυλώνα που αναφέρεται στην αρχή της ισότητας των ευκαιριών (οπ.π. σελ. 81).

Οι τομείς και τα μέτρα παρέμβασης είναι τα παρακάτω:

- α) Εκστρατείες ενημέρωσης που προωθούν την ισότητα και την ενίσχυση του προσανατολισμού των μαθητριών, δίνοντας μεγάλη σημασία στην διεύρυνση επιλογών επαγγελμάτων “σκληρών”, όπως επιστημονικά και τεχνικά,
- β) Άλλαγή προς την κατεύθυνση της ισότητας των προγραμμάτων σπουδών και των βιβλίων σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, γ) Θετικές διακρίσεις για τις γυναίκες σε ότι αφορά τα προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας και Νέων Ελεύθερων Επαγγελμάτων, δ) Κάλυψη κατά 6% των νέων θέσεων εργασίας από γυναίκες σύμφωνα με τους δείκτες ανεργίας, ε) Προγράμματα που θα αναφέρονται σε θέματα ισότητας και θα στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, στ) Διεξαγωγή ερευνών για την θέση των γυναικείου φύλου στην ιεραρχία των επιχειρήσεων και για τις διαφοροποιήσεις στις αμοιβές, ζ) Επιμόρφωση στελεχών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, των περιφερειακών Κέντρων Ισότητας και των Υπουργείων σε θέματα Κ.Π.Σ. με την εφαρμογή

ειδικών προγραμμάτων, καθώς και προγραμμάτων δημόσιων επενδύσεων και mainstreaming η) Διεύρυνση του θεσμού του ολοήμερου νηπιαγωγείου θ) Σχεδιασμός και εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων για γυναίκες που αναπτύσσουν επιχειρησιακή δραστηριότητας προγραμμάτων για γυναίκες που είναι στελέχη σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και προγράμματος αναγνώρισης ικανοτήτων των γυναικών και ενίσχυσης των προσόντων τους (οπ.π. σελ. 81-82).

Όσον αφορά την εξουσία και τα κέντρα λήψης αποφάσεων, η Γενική Γραμματεία Ισότητας σε συνεργασία με το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης προτείνει τις παρακάτω ενέργειες και μέτρα:

1. Ευαισθητοποίηση των πολιτών από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.
2. Κοινωνιολογικές έρευνες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην επαγγελματική σταδιοδρομία και στον πολιτικό τομέα.
3. Διεξαγωγή συνεδρίων με την συνεργασία των μη κυβερνητικών οργανώσεων για την συμμετοχή του γυναικείου φύλου τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
4. Ενίσχυση του ρόλου της Διακομματικής Επιτροπής Συνεργασίας Γυναικών.
5. Προώθηση των γυναικών να συμμετέχουν στην πολιτική μέσω μιας εκστρατείας που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση του κοινού και των πολιτικών κομμάτων.
6. Ενημέρωση για την στρατηγική ποσοστώσεων.
7. Εκστρατεία που θα στοχεύει στην αύξηση του αριθμού συμμετοχής των γυναικών στα ψηφοδέλτια για την ανάδειξη οργάνων στις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης στους δήμους και στους νομούς.
8. Προώθηση των γυναικών στο 1/3 τουλάχιστον των θέσεων, στις εκλογές του 1998 με την πολιτική παροχής κινήτρων στα δημοτικά και νομαρχιακά συμβούλια.

9. Διεύρυνση της κοινής γνώμης για το θέμα των ίσων ευκαιριών ανδρών και γυναικών, τους ρόλους που αναλαμβάνει το κάθε φύλο και τη συμμετοχή των γυναικών στον πολιτικό τομέα και στα κέντρα λήψης αποφάσεων και διαμόρφωσης πολιτικής.
10. Συντονισμός και αξιολόγηση της προόδου με τη συστηματική συλλογή, επεξεργασία και δημοσίευση στοιχείων που αφορούν την συμμετοχή των ανδρών και των γυναικών σε όλους τους τομείς και τις βαθμίδες που λαμβάνονται οικονομικές κοινωνικές και πολιτικές αποφάσεις. Σύνταξη και δημοσίευση αναφορών σε τακτά χρονικά διαστήματα.
11. Υποστήριξη των κοινωνικών οργανώσεων και των ινστιτούτων που διεξάγουν έρευνες για τον βαθμό συμμετοχής και την επιρροή των γυναικών στις αποφάσεις και τις εξελίξεις και για τον καθορισμό των νομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών εμποδίων που δυσκολεύουν την ισότιμη συμμετοχή των φύλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
12. Συνεργασία με τα γυναικεία τμήματα των συνδικάτων για την αύξηση τους αριθμού συμμετοχής των γυναικών στα εκτελεστικά τους όργανα σύμφωνα με τη συμμετοχή τους στη βάση της οργάνωσης.
13. Δημιουργία τράπεζας δεδομένων για τις γυναίκες που είναι στελέχη.
14. Μελέτη των εκλογικών νόμων και του πολιτικού συστήματος για τον εντοπισμό έμμεσων διακρίσεων που ενισχύουν τον αποκλεισμό των γυναικών.
15. Δοκιμές θεσμικές αλλαγές στη διαδικασία επιλογής υποψηφίων για διοικητικές αποφάσεις με τον επαναπτροσδιορισμό των κριτηρίων αξιολόγησης. Αυτό σημαίνει ότι εκτός από τις γνώσεις των υποψηφίων θα λαμβάνεται υπόψη και οι ικανότητες τους να αξιολογούν τις προτεραιότητες με βάση τις ανάγκες των ανθρώπων και τους πόρους.
16. Σύνταξη περιοδικών αναφορών σχετικά με τη θέση και το ρόλο των γυναικών στα συνδικάτα, στη δημόσια διοίκηση και στα κόμματα και με

τα κριτήρια στα οποία στηρίζεται η επιλογή των υποψηφίων για τις ανώτερες θέσεις.

17. Προσδιορισμός των μικρών ποσοστών συμμετοχής του γυναικείου φύλου στις διοικητικές θέσεις και εφαρμογή μέτρων για την αύξηση τους (οπ.π. σελ. 84-85).

Ο επόμενος φορέας που ασχολείται με την προαγωγή ισότητας των δύο φύλων είναι το κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας, το οποίο ιδρύθηκε το 1994 και λειτουργεί με έδρα της Αθήνα και με τα παραρτήματα στη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα. Είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δίκαιου και εποπτεύεται από το υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και την Γενική Γραμματεία Ισότητας, από την οποία και χρηματοδοτείται. Στόχος του είναι η προώθηση των ίσων ευκαιριών σε όλους τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Επίσης η οργάνωση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών και η διάδοση και εφαρμογή της πολιτικής των ίσων ευκαιριών και για τα δύο φύλα με την πραγματοποίηση επιστημονικών ερευνών και μελετών (οπ.π. σελ. 95)

Οι δραστηριότητες του Κέντρου Ερευνών για θέματα Ισότητας είναι οι παρακάτω:

- ❖ Η αξιολόγηση πολιτικών δράσεων και μέτρων προς όφελος των γυναικών.
- ❖ Η πραγματοποίηση ερευνών και επιστημονικών μελετών για θέματα ισότητας των φύλων.
- ❖ Η δημιουργία και η υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών.
- ❖ Η τεκμηρίωση, αξιολόγηση και αξιοποίηση των συμπερασμάτων που προέρχονται από μελέτες και έρευνες για θέματα ισότητας.
- ❖ Η παροχή πληροφόρησης και συμβουλευτικής σε γυναίκες που αναζητούν εργασία.

- ❖ Η υποστήριξη των γυναικών για την προώθηση τους στην αγορά Εργασίας.
- ❖ Ο σχεδιασμός και η δημιουργία δομών που υποστηρίζουν και προωθούν την εργασία της γυναίκας.
- ❖ Η οργάνωση προγραμμάτων θετικής δράσης.
- ❖ Η συνεργασία με περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς οργανώσεις πανεπιστήμια και κέντρα ερευνών.
- ❖ Η συμμετοχή και υποστήριξη του δημόσιου διαλόγου για την προαγωγή της ισότητας και των ίσων ευκαιριών.
- ❖ Η παροχή πληροφοριών σχετικά με θέματα για την πολιτική των ίσων ευκαιριών (οπ. π. σελ. 95-96).

Το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας περιλαμβάνει το Κέντρο Πληροφόρησης Γυναικών για θέματα Απασχόλησης και Υποστήριξης Επιχειρηματικότητας που αποτελείται, που αποτελείται από την Μονάδα Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής στήριξης γυναικών για την απασχόληση. Η μονάδα αυτή παρέχει πληροφόρηση σε θέματα απασχόλησης, γυναικείας επιχειρηματικότητας, επαγγελματικής κατάρτισης, εργασιακών σχέσεων, κοινωνικών υποδομών, νομοθεσίας και συνεταιρικών μονάδων. Επιπλέον παρέχει συμβουλευτική στήριξη για θέματα που αφορούν τον προσανατολισμό της σταδιοδρομίας, τον προσδιορισμό επαγγελματικών στόχων, την διεκδίκηση θέσεων εργασίας, την ανάπτυξη της επιχειρηματικής ιδέας και του επιχειρηματικού πλάνου, καθώς και σε θέματα οικογενειακού εργατικού δίκαιου και δικαίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων (οπ.π.).

Οι στόχοι της Μονάδας Πληροφόρησης και συμβουλευτικής στήριξης γυναικών για την απασχόληση είναι:

- ❖ Η διευκόλυνση της ένταξης και επανένταξης του γυναικείου φύλου την αγορά εργασίας.
- ❖ Η προαγωγή της επιχειρηματικής δράσης των γυναικών.

- ❖ Η ενεργοποίηση των γυναικών που πλήττονται από ανεργία για την διεκδίκηση των επαγγελματικών και προσωπικών στόχων (οπ.π. σελ. 97).

Το Κέντρο Πληροφόρησης Γυναικών αποτελείται από τη Μονάδα Πληροφόρησης και συμβουλευτικής στήριξης γυναικών για την κοινωνική ένταξη. Η μονάδα παρέχει εξειδικευμένη πληροφόρηση, ψυχοκοινωνική στήριξη, ατομική, ομαδική και νομική συμβουλευτική. Οι στόχοι της είναι οι εξής:

- ❖ Η προαγωγή των ίσων ευκαιριών για το γυναικείο φύλο στους τομείς της πολιτικής, οικονομίας και κοινωνικής ζωής.
- ❖ Η συμβολή της στην αντιμετώπιση των αιτιών που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό.
- ❖ Η διευκόλυνση της εισαγωγής των γυναικών στην εργασία.
- ❖ Η ενδυνάμωση του γυναικείου φύλου για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων του.
- ❖ Η δημιουργία καινούργιων πρακτικών και μεθόδων για την αλλαγή της στάσης αντιμετώπισης.
- ❖ Η εναισθητοποίηση των κοινωνιών σε τοπικό επίπεδο για την μείωση της περιθωριοποίησης των γυναικών.
- ❖ Η δημιουργία συνεργασίας με άλλους φορείς που κινητοποιούνται σε αντίστοιχα θέματα.
- ❖ Η διεύρυνση των ερευνών στους τομείς που κινητοποιούνται (οπ.π. σελ. 97).

Τελειώνοντας, στο Κέντρο Πληροφόρησης Γυναικών, περιλαμβάνεται και η Μονάδα τεκμηρίωσης για την ισότητα των φύλων. Η αρμοδιότητα της είναι η οργάνωση και διαχείριση πολλαπλών βάσεων δεδομένων και κειμένων, καθώς και η συγκέντρωση και διάχυση στοιχείων και πληροφοριών που αναφέρονται στην πολιτική για την ισότητα των φύλων και στα δικαιώματα των γυναικών, μέσω του κόμβου στο διαδύκτιο (www.kethi.gr).

Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Οδηγό (Γυναίκες σε αναζήτηση απασχόλησης, 1997, σελ. 43) για κατάρτιση μετά το γυμνάσιο, ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού έχει δημιουργήσει σχολές μαθητείας που προσφέρουν τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση. Στο σύστημα αυτό μαθητείας γίνεται συνδυασμός πρακτικής άσκησης και θεωρητικής εκπαίδευσης και η διαίρεση των σπουδών είναι από 4 έως 6 εξάμηνα. Οι νέοι και οι νέες που επιθυμούν να φοιτήσουν σ' αυτές τις σχολές πρέπει να είναι 15 έως 18 ετών, να έχουν απολυτήριο γυμνασίου και να επιτυγχάνουν σε τεστ δεξιότητας. Το πρόγραμμα αυτό πραγματοποιείται σε 42 πόλεις και περιέχει 24 ειδικότητες.

Στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού περιλαμβάνοντας και Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης που παρέχουν συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση σε ανέργους και εργαζόμενους που πρέπει ν' αποκτήσουν ειδικότητα για να εξελιχθούν επαγγελματικά. Η κατάρτιση αυτή απαιτεί απολυτήριο δημοτικού σχολείου, απευθύνεται σε άτομα ηλικίας 16-46 ετών και η διάρκεια της είναι 2-6 μήνες. Προσφέρεται κυρίως στις Κέντρα Ταχυρυθμης Επαγγελματικής Κατάρτισης, τις αυτοτελείς σχολές και σε ενδοεπιχειρησιακές σχολές (οπ. π. σελ. 45).

Επιπλέον, ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, υλοποιεί και πράγματα απασχόλησης και επιχορηγήσεις Νέων Ελεύθερων Επαγγελμάτων. Στα προγράμματα αυτά συμμετέχουν άνεργοι και άνεργες, ηλικίας 18-60 ετών που θέλουν να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις. Στις υπηρεσίες του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού περιέχονται και τα παρακάτω:

- ❖ Η δυνατότητα πληροφόρησης για τα προγράμματα απασχόλησης του ΟΑΕΔ.
- ❖ Η πληροφόρηση για τις θέσεις εργασίας που είναι κενές τόσο στη χώρα μας, όσο και στις άλλες ευρωπαϊκές κοινότητες.
- ❖ Η δυνατότητα Επαγγελματικού Προσανατολισμού σε νεαρά κορίτσια και αγόρια ηλικίας 10-18 ετών.

- ❖ Η ενημέρωση και η επιχορήγηση σε άνδρες και γυναίκες νεαρής ηλικίας που είναι ελεύθεροι επαγγελματίες μικρότερης ηλικίας.
- ❖ Η ενημέρωση για τα προγράμματα εκπαίδευσης του ΟΑΕΔ.
- ❖ Η λειτουργία Γραφείου Ισότητας των δυο φύλων στη Κεντρικής υπηρεσία του ΟΑΕΔ. Έργο του είναι ο σχεδιασμός και η τελειοποίηση προγραμμάτων για την επαγγελματική στήριξη των γυναικών που επιθυμούν να ενταχθούν ή επανενταχθούν στην αγορά εργασίας. Επίσης μέσα από τα ειδικά προγράμματα προκατάρτισης που πραγματοποιεί, ενθαρρύνει, συμβουλεύει και ενημερώνει τον αριθμό εκείνο των γυναικών που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην πρόσβαση τους στην αγορά Εργασίας (οπ. π. σελ. 49-51).

Σύμφωνα με την Π. Δαράκη (Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, 1995, σελ. 315-316) ένας άλλος φορέας που ασχολείται με την προαγωγή της ισότητας των δυο φύλων είναι η Ομοσπονδία Γυναικών Ελλάδας που ιδρύθηκε το 1976. Σκοποί της Ομοσπονδίας είναι: η διατύπωση θέσεων και λύσεων για όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες ως φύλο. Η μελέτη, επεξεργασία και προβολή θέσεων και προτάσεων σε νομοθετικό επίπεδο για τη θέση της Ελληνίδας στην κοινωνία και το ρόλο της στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Η καταπολέμηση αναχρονιστικών αντιλήψεων που μειώνουν την προσωπικότητα της γυναίκας και την υποβιβάζουν. Η προβολή της γυναικείας δημιουργικότητας στην καθημερινή ζωή και στους τομείς της τέχνης και του πολιτισμού. Η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και η κατάκτηση από τη γυναίκα ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης, μόρφωσης και επαγγελματικής αποκατάστασης, καθώς και πρόσβασης σε όλα τα επαγγέλματα. Η ανακατανομή της εξουσίας ανάμεσα στα φύλα και στις κοινωνικές ομάδες. Η ενθάρρυνση, βοήθεια και στήριξη των ευαισθητοποιημένων γυναικών στα γυναικεία ζητήματα για την ανάληψη από αυτές θέσεων εξουσίας. Γενικότερα, σκοπό της ομοσπονδίας είναι η συνειδητοποίηση της γυναίκας, η ένταξή της στην ενεργό δράση για την

εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης, εκμετάλλευσης και καταπίεσης εις βάρος της, η χειραφέτηση της γυναικας και η απελευθέρωση της σε μια κοινωνία δίκαιη και δημοκρατική που θα ανήκει σε άνδρες και γυναίκες.

Το 1976 ιδρύεται η Ένωση Γυναικών Ελλάδας, δημιουργώντας παραρτήματα και πυρήνες σε όλη την Ελλάδα. Γενικοί σκοποί της Ε.Γ.Ε. είναι η οικοδόμηση μιας κοινωνικής ισότητας, δικαιοσύνης και ελευθερίας για όλους τους ανθρώπους, όπως άνδρες και γυναίκες να έχουν ίσες ευκαιρίες, ίσα δικαιώματα, ίσες ευθύνες και υποχρεώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής. Η εναισθητοποίηση και συνειδητοποίηση και η πλήρης ενημέρωση των γυναικών για τα αιτία της καταπίεσης της, που είναι η πατριαρχία και ο καπιταλισμός. Η ενεργός συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου. Η συμμετοχή στον αγώνα για την εξασφάλιση της Εθνικής Ανεξαρτησίας και προάσπιση της Δημοκρατίας. Η διασφάλιση της ειρήνης και η κατάκτηση της κοινωνικής απελευθέρωσης. Η ΕΓΕ θεωρεί ότι το Γυναικείο Ζήτημα είναι διαταξικό και βαθιά πολιτικό και η ισότητα των φύλων πραγματοποιείται μέσα από ένα κοινωνικοπολιτικό σύστημα. Ο πολιτικός φορέας που συμπλέει με την ιδεολογία της οργάνωσης ήταν και είναι το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (οπ. π. σελ. 317)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

A. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι τα δύο φύλα δεν έχουν ίσες ευκαιρίες για εξέλιξη στους τομείς της ζωής που καλούνται ν' αντεπεξέλθουν. Στις μέρες μας εξακολουθούν να ισχύουν οι στερεότυπες αντιλήψεις ότι ο άνδρας είναι ο αποκλειστικός κάτοχος του δυναμισμού στον οποίο οφείλεται η εξέλιξη και η ανοδική του πορεία. Από την άλλη πλευρά, η γυναίκα παρόλο που έχει τις δυνατότητες να συμβάλει ισότιμα με τον άνδρα στην εξέλιξη της κοινωνίας δεν της δίνονται οι ευκαιρίες για να δείξει όλες της, τις ικανότητες. Έτσι, η δράση της είναι περιορισμένη στην οικογένεια, στην εκπαίδευση, στην εργασία, στην πολιτική και γενικότερα στην κοινωνία.

Συγκεκριμένα οι ραγδαίες κοινωνικές αντιλήψεις των τελευταίων χρόνων έχουν αλλάξει την δομή της οικογένειας και κατά συνέπεια τον ρόλο της γυναικας και του άνδρα μέσα στην οικογένεια. Η σημερινή γυναίκα βγαίνει από το σπίτι, μορφώνεται και εργάζεται. Οι πολυπληθείς όμως ρόλοι που έχει αναλάβει (μητέρα - σύζυγος-νοικοκυρά-εργάζόμενη) την εξαντλούν και της προκαλούν σύγχυση, αφού πολλές φορές δεν ξέρει ποιους ρόλους πρέπει να θυσιάσει. Επιπλέον, περιορίζουν την κοινωνική της εξέλιξη και καταξίωση και συντηρούν την υποδεέστερη θέση της μέσα στην οικογένεια. Ο σημερινός άνδρας εργάζεται πολλές ώρες για να βελτιώσει την οικονομική θέση της οικογένειας με τίμημα να απομακρύνεται από το οικογενειακό περιβάλλον και να χάνει την επαφή με την σύζυγο και τα παιδιά του. Αυτή του η στάση απογοητεύει την οικογένεια του και οι σχέσεις του σύγχρονου ζευγαριού

χαρακτηρίζονται από έλλειψη επικοινωνίας και κατανόησης, δυσαρέσκεια, συγκρούσεις, αστάθεια, αποξένωση. Όλα αυτά κάνουν την επιβίωση της σύγχρονης οικογένειας πολύ δύσκολη.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι άλλο ένα πεδίο της κοινωνικής ζωής, το οποίο συντελεί στην παραγωγή και αναπαραγωγή των παραδοσιακών ρόλων των φύλων. Το πρότυπο της γυναίκας που προβάλλεται μέσα από τα Μ.Μ.Ε. είναι αυτό της όμορφης, άψογα ντυμένης και μακιγιαρισμένης νοικοκυράς, μετρίου ή χαμηλού διανοητικού επιπέδου με ενδιαφέροντα στο σπίτι και τα παιδιά, ενώ ο άνδρας απεικονίζεται ως ανεξάρτητος, επιτυχημένος, έξυπνος, ως ενεργό μέλος της οικονομικής ζωής με δραστηριότητες αποκλειστικά έξω από το σπίτι. Έτσι, ο ρόλος της γυναίκας υποβαθμίζεται όχι μόνο στη συνείδηση του άνδρα, αλλά και των παιδιών αφού αναπαράγουν μέσα τους το πρότυπο της γυναίκας που υπηρετεί και τον άνδρα που υπηρετείται. Τα Μ.Μ.Ε. αντί να βοηθούν την γυναίκα να αξιοποιεί κοινωνικά τις ανεκτίμητες συναισθηματικές, πνευματικές και ψυχικές γυναικείες ιδιαιτερότητες και τα ταλέντα της, για να συμβάλλει αξιοποιώντας τα δημιουργικά στον πολιτισμό και στην πρόοδο του τόπου και να εξυψωθεί και να τελειοποιηθεί και η ίδια ως ανθρώπινο όν, αντίθετα κάνουν ότι μπορούν για να την εξευτελίζουν, εμφυτεύοντας της ως αξίες της σημερινής εποχής την κατανάλωση, τον υλικό ευδαιμονισμό, τον πλούτο και την αιώνια ομορφιά, εξυπηρετώντας έτσι τα συμφέροντα του εκμεταλλευτικού κοινωνικού συστήματος.

Όσον αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης, η στάση των εκπαιδευτικών ενισχύει την διαφορετική συμπεριφορά των μαθητών και τον διαχωρισμό των δραστηριοτήτων με βάση το φύλο τους. Οι εκπαιδευτικοί επηρεασμένοι από τα κοινωνικά στερεότυπα για το ρόλο του κάθε φύλου, χωρίς πολλές φορές να το συνειδητοποιούν, ενθαρρύνουν τους μαθητές να ακολουθούν τα μαθήματα εκείνα που θεωρούνται ότι ταιριάζουν περισσότερο με τα θηλυκά ή αρσενικά χαρακτηριστικά. Η ανισότητα σήμερα δεν έγκειται στον αποκλεισμό του κοριτσιού από τις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης, αλλά στις διαφορετικές

εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δυο φύλων. Έτσι, με έμμεσο τρόπο η γυναίκα προωθείται σε επαγγέλματα που είναι συμβατά με τον παραδοσιακό “προορισμό” της στην οικογένεια και τα οικιακά ενώ ο άνδρας δραστηριοποιείται στις νέες τεχνολογίες και στις θετικές επιστήμες.

Ωστόσο, ο διαχωρισμός των ατόμων με βάση το φύλο τους συναντάται και στον τομέα της εργασίας. Η επικρατούσα αντίληψη θέλει την γυναίκα στον ιδιωτικό χώρο, να είναι καλή σύζυγος και μητέρα και μέσα από την ανατροφή των παιδιών, την καθαριότητα και τη συντήρηση του σπιτιού να ολοκληρώνεται σαν προσωπικότητα, ενώ ο άνδρας έχει το ρόλο του προμηθευτή αναλαμβάνοντας όλες τις οικονομικές ευθύνες του σπιτιού. Η γυναίκα στην προσπάθεια της να ενταχθεί πλήρως στην παραγωγή αντιμετωπίζει πολλά εμπόδια και πολλές φορές φτάνει σε πλήρη εξάντληση, αφού ο τριπλός ρόλος της: νοικοκυρά - σύζυγος - μητέρα σε συνδυασμό με την εργασία της απορροφά την ιδιωτική της ζωή και συντελεί στην μειωμένη απόδοση της, η οποία ερμηνεύτηκε σαν αδυναμία προσαρμογής στον χώρο εργασίας. Αποτέλεσμα αυτών των αντιλήψεων είναι μια πληθώρα διακρίσεων στον εργασιακό χώρο. Πολλές φορές οι γυναίκες παρ' όλο που εξασφαλίζουν ανώτερα ή ίσα με τους άνδρες επίπεδα εκπαίδευσης και μόρφωσης, έρχονται αντιμέτωπες με μια άνιση μεταχείριση στις εργασιακές τους σχέσεις, επειδή οι κλάδοι εργασίας διακρίνονται σε “ανδρικούς” και “γυναικείους” και προϋποθέτουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που παραδοσιακά αποδίδονται στο κάθε φύλο, όπως οι τρόποι συμπεριφοράς, ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται για την ικανοποιητική άσκηση του επαγγέλματος. Η ανεργία, η ελλιπής κατάρτιση και προϋπηρεσία, η διακοπή της εργασίας λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων, οι διακρίσεις και οι προκαταλήψεις αποτελούν τους βασικότερους παράγοντες ενός διαρκούς κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών από τον εργασιακό χώρο.

Ένας άλλος τομέας που προβάλλεται και συντηρείται ο διαχωρισμός των ατόμων ανάλογα με το φύλο τους είναι η πολιτική. Είναι χαρακτηριστικό ότι η

στερεότυπη αντίληψη που θέλει την πολιτική ασυμβίβαστη με τη γυναικεία φύση, κυριαρχεί ακόμα στις μέρες μας. Μέσα από την κοινωνικοποίηση τους οι γυναίκες, αποδέχονται ότι η πολιτική είναι αρμοδιότητα μόνο των ανδρών με αποτέλεσμα να υιοθετούν τις απόψεις των πατέρων τους, των αδερφών και των συζύγων τους για τα διάφορα πολιτικά ζητήματα. Οι γυναίκες έχουν μάθει μέσα από την ανατροφή τους να ακολουθούν παρά να οδηγούν να υποτάσσονται σε αποφάσεις παρά να παίρνουν αποφάσεις. Η πολιτική φυσιογνωμία των γυναικών δεν είναι λιγότερο “πολιτική” από την αντίστοιχη των ανδρών, επειδή οι γυναίκες δεν έχουν την ικανότητα να αντιληφθούν την σημασία της πολιτικής διαδικασίας, σύμφωνα με το σχετικό στερεότυπο. Αυτό που διαφαίνεται ως εγκυρότερη υπόθεση σχετικά με τις αιτίες της μειωμένης εμπλοκής των γυναικών, νέων και ηλικιωμένων, στην πολιτική διαδικασία αφορά το χαμηλότερο επίπεδο νομιμοποίησης του πολιτικού συστήματος στις αντιλήψεις τους - το οποίο - παρότι οφείλεται σε διαφορετικούς παράγοντες ανάλογα με την ηλικιακή κατηγορία γυναικών στην οποία αναφερόμαστε, παραπέμπει σε τελική ανάλυση στον ανδροκεντρικό χαρακτήρα του πολιτικού συστήματος που αντικατοπτρίζει στα πλαίσιο της πολιτικής διαδικασίας τις εξουσιαστικές κοινωνικές σχέσεις των δυο φύλων.

Παράλληλα, από αυτό φαίνεται και ο αδύναμος χαρακτήρας του πολιτικού συστήματος να ενσωματώσει τις γυναίκες και να τις πείσει για την βαρύτητα του και ιδιαίτερα εκείνες που ήταν αποκλεισμένες για χρόνια από το χώρο της πολιτικής. Οι αντιλήψεις που δημιουργήθηκαν από την μακροχρόνια πολιτική αποχή των γυναικών, δύσκολα εξαλείφονται μετά από πενήντα χρόνια κατοχύρωσης των πολιτικών τους δικαιωμάτων όταν μάλιστα η παρουσία τους θεωρείται γραφική. Άλλα ακόμη κι αν κανένα τυπικό εμπόδιο και καμιά νοοτροπία δεν εμποδίζει την προώθηση της γυναικας στην ανάληψη δημοσίων ευθυνών, υπάρχουν τα άλυτα προβλήματα της ατομικής και της οικογενειακής της ζωής από όπου πηγάζουν τα μεγαλύτερα εμπόδια για την κανονική εξέλιξη της προσωπικότητας της και την αξιοποίηση των ικανοτήτων της. Η πολιτική

δραστηριότητα και σταδιοδρομία είναι ανέφικτη για την πλειονότητα των γυναικών της χώρας, όταν κάπι τέτοιο απαιτεί ισχυρό πνευματικό εξοπλισμό, οικονομική ανεξαρτησία, ελεύθερο χρόνο, πολύωρες απουσίες από το σπίτι. Έτσι, λοιπόν φυσικό είναι να ξεκινούν πολλές (όχι όλες, ούτε τόσες όσοι οι άνδρες), να προχωρούν λίγες και να φτάνουν ελάχιστες. Ο δημόσιος βίος επομένως, ανδροκρατείται, η κοινωνία ολόκληρη ανδροκρατείται και ο μύθος του ανώτερου και κατώτερου φύλου αναπαράγεται συνεχώς.

Οι γυναίκες στην προσπάθεια τους για την κατάκτηση των δικαιωμάτων τους, διεκδικούν δίκαιη κατανομή του ρόλου των φύλων στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο με αποδοχή της διαφορετικότητας του άλλου, ώστε το φύλο να μην αποτελεί αφορμή διακρίσεων και αποκλεισμών. Απώτερος σκοπός των γυναικών δεν είναι οι υψηλότερες θέσεις στην εξουσία, αλλά η ισόρροπη συμμετοχή του συνόλου των πολιτών στις διαδικασίες και στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων. Οι γυναίκες συνδέουν την πολιτική, με το διάλογο, την δικαιοσύνη, την ειρήνη, την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, με οδηγό την ηθική και όχι τα προσωπικά συμφέροντα. Η ισότητα μεταξύ φύλων και η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου αφορούν το σεβασμό βασικών, θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αφορούν την παροχή στις γυναίκες των δικαιων και ίσων ευκαιριών που τους αξίζουν στην κοινωνία, στην εκπαίδευση, στην οικονομία, στην αγοράς εργασίας.

Συνεπώς για την επίτευξη της ισότητας των δυο φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής είναι αναγκαία η χάραξη μιας πολιτικής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Πράσινη Βίβλος υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα βήματα για την εδραίωση της πολιτικής των ίσων ευκαιριών. Το περιεχόμενο της στηρίζεται σε βασικές αρχές όπως α) Η αρχή της ισότητας, β) Η αρχή της αλληλεγγύης, γ) Η ανάγκη της ύπαρξης ασφάλειας, θέτωντας μια σειρά προτάσεων και μέτρων που αφορούν τον τομέα της εκπαίδευσης, τον τομέα της έρευνας και κατάρτισης, τον τομέα εργασίας για τον εντοπισμό και την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης σε αυτόν, καθώς και τον συμβιβασμό των οικογενειακών και

επαγγελματικών ευθυνών και υποχρεώσεων. Χωρίς αμφιβολία η Πράσινη Βίβλος αποτέλεσε έναυσμα για τις μετέπειτα πολιτικές που σχεδιάστηκαν.

Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύτηκε να προάγει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών μέσα από την εφαρμογή μιας στρατηγικής - πλαισίου που θα έχει σαν στόχο τον συντονισμό όλων των προγραμμάτων σε ένα που θα στηρίζεται στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου (mainstreaming). Η επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την στρατηγική- πλαισίο εντόπισε και εφάρμοσε πέντε τομείς παρέμβασης οι οποίοι είναι:

Η οικονομική ζωή, η ίση συμμετοχή και εκπροσώπηση, τα κοινωνικά δικαιώματα, η καθημερινή ζωή και οι ρόλοι των δυο φύλων και τα στερεότυπα. Παράλληλα για την εφαρμογή των πολιτικών της ισότητας στην εθνική και κοινωνική πολιτική καθιερώθηκε το gender mainstreaming που δηλώνει την ένταξη των πολιτικών ισότητας στους διάφορους τομείς πολιτικής δράσης.

Σε εθνικό επίπεδο βασικός θεσμός που εφαρμόζει την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ισότητα των δυο φύλων και συμβάλει στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ανδρών και των γυναικών είναι η Γενική Γραμματεία Ισότητας που σαν στόχο έχει την ενσωμάτωση της πολιτικής των ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων σε κάθε κυβερνητική πολιτική και την αρχή της ισότητας στις διοικητικές αποφάσεις και στην νομοθεσία. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας μέσα από την εφαρμογή προγραμμάτων και ενεργειών που αφορούν την εκπαίδευση, την εργασία και την πολιτική, συμβάλλει στην χάραξη της ισότητας των δυο φύλων. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας χρηματοδοτεί έναν άλλο φορέα που ασχολείται με την προαγωγή ισότητας των δύο φύλων και που είναι Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας εκτός από την προώθηση των ίσων ευκαιριών σε όλους τους τομείς της κοινωνίας, στοχεύει και στην οργάνωση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών και στη διάδοση και εφαρμογή της πολιτικής των ίσων ευκαιριών και για τα δυο φύλα με την πραγματοποίηση

επιστημονικών ερευνών και μελετών. Τέλος, σημαντικός είναι και ο ρόλος του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού στην ισότιμη πορεία των δυο φύλων, όπου μέσα από την εφαρμογή προγραμμάτων για την απασχόληση παρέχει ίσες ευκαιρίες για επαγγελματική αποκατάσταση και στα δύο φύλα.

B. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

M.M.E.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ανάπτυξη κοινωνικής συνείδησης ισότητας των φύλων μέσα από τη λειτουργία των M.M.E. Είναι γνωστή η τεράστια δύναμη της ραδιοφωνικής εκπομπής και της τηλεοπτικής εικόνας, ιδιαίτερα στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Τα M.M.E. μπορούν και πρέπει να κινηθούν προς την κατεύθυνση ανάπτυξης της κοινής συνείδησης και εναισθησίας απέναντι στα δικαιώματα της γυναικας. Γι' αυτό η παρουσία των γυναικών στις διοικήσεις των M.M.E. είναι και αναγκαία και κατεπείγουσα για να μπορέσουν μέσα από νέα προγράμματα να προβάλλουν ένα νέο τύπο γυναικας, έναν ολοκληρωμένο και σωστό άνθρωπο που να σέβεται τον εαυτό της, να γνωρίζει τον αληθινό προορισμό της στη ζωή και να αξιοποιεί τις αρετές και αξίες της για την δημιουργία ενός πολιτισμού χωρίς βία, εκμετάλλευση των εργαζομένων που να έχει τις προϋποθέσεις για την αρμονική συνύπαρξη του άνδρα και της γυναικας.

Εκπαίδευση

Η συμβολή της εκπαίδευσης στην υπέρβαση του σεξισμού, του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού θεωρείται άκρως απαραίτητη. Οι εκπαιδευτικές πρακτικές που διαμορφώνουν το υπόστρωμα του σεξισμού και ρατσιστικού πλέγματος αντιλήψεων, στάσεων και συμπεριφορών πρέπει να

υποστούν αποφασιστικές μεταρρυθμίσεις. Μέσα από τις εκπαιδευτικές πρακτικές μπορεί να λειτουργήσει η σταδιακή υποδόμηση των προαιώνιων αντιλήψεων και προκαταλήψεων σχετικά τη συμβολή των γυναικών στην κοινωνία. Επομένως, οι αλλαγές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το εκπαιδευτικό προσωπικό και το σχολικό εγχειρίδιο. Η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητα παιζει σημαντικό ρόλο στην απαλλαγή τους από τις στερεότυπες αντιλήψεις τους για τον τρόπο εργασίας και τον τύπο συμπεριφοράς που είναι περισσότερο αποδεκτοί για κάθε φύλο. Η πολιτική της διαπαιδαγώγησης τους πρέπει να βασίζεται στις αρχές της ισότητας των φύλων με αποδοχή της διαφορετικότητας. Επιπλέον, πρέπει να παρέμβει το παιδαγωγικό ίνστιτούτο για την απάλειψη των σεξιστικών στοιχείων στη γλώσσα και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού, επειδή το εγχειρίδιο ως μέσο διδασκαλίας κοινωνικοποιεί και διαμορφώνει στάσεις και συμπεριφορές, άντλησης γνώσεων και καθοδηγεί την εκπαιδευτική διαδικασία.

Εργασία

Στο χώρο της εργασίας οι γυναίκες πρέπει να ενθαρρυνθούν ν' αναλάβουν υψηλές θέσεις σε επαγγέλματα που παραδοσιακά θεωρούνται ότι ανήκουν στους άνδρες για να εξομαλύνουν την ανδρική αποκλειστικότητα. Αυτό είναι μια καλή αρχή για να εξαλειφθούν οι ανισότητες στον επαγγελματικό χώρο και να προωθηθεί η ισότιμη συμμετοχή των δυο φύλων, αλλά προϋποθέτει την εξάλειψη των κοινωνικών αντιλήψεων και προκαταλήψεων για τους ρόλους των δυο φύλων. Παράλληλα, για να κατορθώσει η γυναίκα να διακριθεί επαγγελματικά χρειάζεται να διευρυνθεί το δίχτυ από κοινωνικά μέτρα προστασίας των παιδιών της, όπως οι βρεφονηπιακοί σταθμοί που θα διασφαλίζουν την διατροφή, τη φύλαξη και την διαπαιδαγώγηση τους.

Πολιτική και κέντρα λήψης αποφάσεων

Στο χώρο της πολιτικής για την επίτευξη ισόρροπης συμμετοχής ανδρών και γυναικών χρειάζεται να ξεπεραστεί ο παραδοσιακός ρόλος της αναπαραγωγής και της ενασχόλησης της γυναίκας με τα οικιακά. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι αναγκαίο είναι να αναλαμβάνουν ίσο μερίδιο ευθύνης στην ιδιωτική και τη δημόσια σφαίρα καθώς και σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής και οικογενειακής ζωής. Όσο περισσότερες γυναίκες βρίσκονται στα κέντρα αποφάσεων, τόσο περισσότερες πιθανότητες υπάρχουν να εντάξουν την ισότητα στις πολιτικές, αλλάζοντας αυτές τις πολιτικές στην κατεύθυνση της ισότητας. Και όσο περισσότερο γίνεται αυτή η ένταξη και η ισότητα γίνεται συνείδηση των οργάνων πολιτικής, τόσο πιο πολύ οι γυναίκες θα ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν σε αυτή την αλλαγμένη πολιτική. Άλλα η γυναικα πρέπει να πάρει πρωτοβουλία για να απαλλαχτεί από τα παλιά στερεότυπα και να συνειδητοποιήσει πως όταν ψηφίζει κάνει μια πολιτική πράξη και επιπλέον ότι με την ψήφο της δίνει εντολή στην υπάρχουσα εξουσία να εφαρμόσει μια συγκεκριμένη πολιτική για να εξαλείψει κάθε μορφή αδικίας σε βάρος των γυναικών.

Προκειμένου να ξεπεραστεί η έλλειψη, αυτοπεποίθησης που οφείλεται αποκλειστικά σε ψυχολογικούς λόγους, λόγω της έλλειψης της κατάλληλης εκπαίδευσης και του αρνητικού ιστορικού και πολιτισμικού φορτίου, το καλύτερο θα ήταν να καλλιεργηθεί η ικανότητα των γυναικών να συμμετέχουν σε ηγετικές θέσεις μέσω της ανάπτυξης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης σε ηγετικά καθήκοντα και σε θέσεις λήψης αποφάσεων, σε δημόσιες ομιλίες και στην αυτόνομη διεκδίκηση δικαιωμάτων καθώς και στην προώθηση άλλων σχετικών προγραμμάτων. Παράλληλα, σημαντική είναι η υποστήριξη κοινωνικών οργανώσεων και ινστιτούτων που διεξάγουν έρευνες για τη συμμετοχή και την επιρροή των γυναικών στις αποφάσεις και τις εξελίξεις και για τον προσδιορισμό των νομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών

εμποδίων που δυσχεραίνουν την ισόρροπη συμμετοχή των φύλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Χρειάζεται να πειστούν οι γυναίκες ότι δεν είναι κατώτερες και οι άνδρες ότι δεν είναι ανώτεροι, αλλά άτομα με διαφορετικές ιδιότητες που όλες όμως είναι εξίσου απαραίτητες. Ότι οι ρόλοι τους δεν είναι ανταγωνιστικά αλλά συμπληρωματικοί. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο όταν εργαστούν και αγωνιστούν μαζί για να πέσουν όλα τα ταμπού και οι προκαταλήψεις. Οι κοινοί αγώνες είναι απαραίτητα και για λόγους σκοπιμότητας. Η κοινωνία είναι ανδροκρατούμενη. Τα αιτήματα των γυναικών θα γίνουν ευκολότερα δεκτά από την κοινωνία όταν υποστηριχθούν ή από τους άνδρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δαμανάκη Μαρία, Το θηλυκό πρόσωπο της εξουσίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1995
2. Δαράκη Πέπη, Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1995
3. Δεληγιάννη Β. - Ζιώγου Σ., Εκπαίδευση και φύλο, Εκδόσεις Βανιά, Θεσσαλονίκη, 1993
4. Δοδοντσάκης Στ. Γιώργος, Η προσωπογραφία τους Ε.Π. Παπανούτσου, Εκδόσεις Σύγχρονη Εκπαίδευση Αθήνα, 1994
5. Ζαφείρης Αλέξανδρος - Ζαφείρη Ελένη - Μουζακίτης Χρήστος, Οικογενειακή Θεραπεία, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999
6. Καργάκος Ι. Σαράντος, Προβληματισμοί - Ένας διάλογος με τους νέους, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1989.
7. Κατάκη Χάρις,. Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, Εκδόσεις Κέρδος, Αθήνα, 1984.
8. Κοσκινάς Κωσταντίνος. Η πολιτική της εργασίας, Εκδόσεις Συμεών, Αθήνα, 1995.
9. Μαραγκουδάκη Ελένη, Εκπαίδευση και διάκριση φύλων, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1993.

10. Μαυρίδης Κλήμης – Δημητροπούλος Γιάννης – Πασχαλίδης Γρηγόρης, Τηλεόραση και Επικοινωνία, Εκδόσεις Παρατηρητής, Αθήνα, 1998.
11. Μουσούρου Μ. Λουκία, Γυναίκα και Απασχόληση, Δέκα Ζητήματα, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1993.
12. Μουσούρου Μ. Λουκία, Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 1985.
13. Νικολαϊδου Μάγδα, Η γυναίκα στην Ελλάδα, δουλειά και χειραφέτηση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1981.
14. Παντελίδου – Μαλούτα Μάρω, Γυναικες και Πολιτική, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1992.
15. Παπάζογλου Μαρία, Σχέσεις σχολείου – οικογένειας, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα, 1984
16. Πολυχρονόπουλος Πάνος, Παιδεία και πολιτική στην Ελλάδα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1980
17. Τάκαρη Ντίνα, Η γυναίκα από την αρχαιότητα ως την τεχνολογική επανάσταση, Αθήνα, 1984.
18. Χρηστέα – Δουμάνη Μαριέλλα. Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα, Εκδόσεις Κέρδος, Αθήνα, 1989.
19. Χουρδάκη Μαρία, Οικογενειακή Ψυχολογία, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 1982

B. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

20. Button John, Στενότερες σχέσεις (μετάφραση Ελένη Ιωαννίδου), Εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα, 1994

21. Canitz Hanne-Lore Von, Πατέρας και ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια (μετάφραση Αγγελική Κουναλάκη), Εκδόσεις Νότος, Αθήνα, 1980.
22. Chater Kerry-Gaster Roma. Ο μύθος της ισότητας, (μετάφραση Νίκη Καραγιάννη), Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1997.
23. Τζιανίνι – Μπελόπι Έλενα, Απ' την πλευρά των κοριτσιών, (μετάφραση Λήδα Μοσχονά), Αθήνα, 1977.

Γ. ΠΗΓΕΣ – ΕΝΤΥΠΑ – ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

24. Εθνική Έκθεση της Ελλάδας, Για την εφαρμογή του «Προγράμματος Δράσης» της 4^{ης} Παγκόσμια Διάσκεψης για τις γυναίκες, Αθήνα, 1999.
25. Εθνικός Μηχανισμός για θέματα Ισότητας των δυο φύλων.
26. Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για την ισότητα των δυο φύλων (2001-2005).
27. Ένωση Γυναικών Ελλάδας Παράρτημα Πάτρας
28. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Προς μια Κοινοτική Στρατηγική – Πλαίσιο για την ισότητα των φύλων (2001-2005), ΚΕΘΙ
29. Ευρωπαϊκό Επιμορφωτικό Πρόγραμμα. Εναισθητοποίησης Εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας Ευκαιριών στην εκπαίδευση, 1996.
30. Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, Ισότητα Ευκαιριών στην απασχόληση, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1994.
31. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γυναίκες στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων, Έκδοση ΚΕΘΙ, 2001
32. Πράσινη Βίβλος

Δ. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΣ

33. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτανικα, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 1994
34. Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, Εκδόσεις Ελληνική Παιδεία, 1972
35. Μπαμπινιώτης Γ., Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 1998.

ПАРТНМА

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΛΗΨΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	50	3	ΘΩΜΑ ΜΑΡΙΑ (Αντιπρόεδρος), ΚΑΤΣΕΛΗ ΝΤΟΡΑ, ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	6%
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	50	5	ΔΑΜΑΝΑΚΗ ΜΑΡΙΑ, ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΟΥ ΣΟΦΙΑ, ΚΑΝΕΛΛΗ ΛΙΑΝΑ, ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ ΝΤΟΡΑ, ΤΣΟΥΡΗ ΕΛΠΙΔΑ	10%
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	50	3	ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ ΦΩΦΗ, ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ-ΚΟΥΤΣΙΚΟΥ ΜΑΡΙΕΤΑ, ΠΕΤΡΑΛΙΑ-ΠΑΛΛΗ ΦΑΝΗ	6%
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	50	7	ΣΑΚΟΡΑΦΑ ΣΟΦΙΑ, ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ ΧΡΥΣΑ, ΑΡΣΕΝΗ ΜΑΡΙΑ, ΚΟΛΛΙΑ-ΤΣΑΡΟΥΧΑ ΜΑΡΙΑ, ΜΑΚΡΗ ΖΕΤΤΑ, ΣΧΟΙΝΑΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	14%
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	50	5	ΑΡΣΕΝΗ ΜΑΡΙΑ, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ	4%
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	50	4	ΖΗΣΗ ΡΟΔΟΥΛΑ, ΜΕΡΕΝΙΤΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑ, ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, ΦΟΥΝΤΟΥΚΙΔΟΥ-ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑ	8%
ΕΙΔΙΚΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ	30	6	ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ ΧΡΥΣΑ, ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ ΦΩΤΕΙΝΗ, ΔΑΝΑΜΑΚΗ ΜΑΡΙΑ, ΑΚΤΣΕΛΗ ΝΟΡΑ, ΖΗΣΗ ΡΟΔΟΥΛΑ, ΦΟΥΝΤΟΥΚΙΔΟΥ-ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑ	20%
ΕΙΔΙΚΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	30	5	ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	17%

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ			ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ, ΠΕΤΡΑΛΙΑ-ΠΑΛΛΗ ΦΑΝΗ, ΣΧΟΙΝΑΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, ΤΣΟΥΡΗ ΕΛΠΙΔΑ	
ΕΙΔΙΚΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΘΕΣΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ	13	3	ΘΩΜΑ ΜΑΡΙΑ, ΚΑΝΕΛΛΗ ΛΙΑΝΑ, ΜΠΕΝΑΚΗ-ΨΑΡΟΥΔΑ ΑΝΝΑ	23%
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ	6	2	ΘΩΜΑ ΜΑΡΙΑ, ΚΟΥΡΚΟΥΔΑ ΕΛΕΝΗ	33%
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ	10	0		0%
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ	7	1	ΘΩΜΑ ΜΑΡΙΑ	14%

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΔΩΝ	ΤΙΤΛΟΣ	ΚΟΜΜΑ	WEB SITE
ΨΑΡΟΥΔΑ-ΜΠΕΝΑΚΗ ΑΝΝΑ	6	Δ ⁺ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	Ν.Δ.	www.parliament.gr

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	WEB SITE
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΒΑΣΩ	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ	ΥΠΟΥΡΓΟΣ	www.vpes.gr/politica/l/vpap.html
ΠΑΠΑΖΩΗ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ	ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ ΥΠΟΥΡΓΟΣ	www.mfa.gr
ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ ΜΙΛΕΝΑ	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ	www.vpan.gr
ΣΠΥΡΑΚΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ	ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ	ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ	www.vpyp.gr

Η Αγγελική ΛΑΪΟΥ παραιτήθηκε το Σεπτεμβρίου 2000 από τη θέση της ως Υφυπουργός στο Υπουργείο Εξωτερικών

ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

ΣΥΝΟΛΟ	43	100%
ΑΝΤΡΕΣ	29	91%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	9%

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΕ ΘΕΣΕΙΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1998

ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ	8.286	100%
ΑΝΤΡΕΣ	7.128	86%

ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1.158	14%

Από το σύνολο των υποψηφίων ανδρών εκλέχθηκαν στα Νομαρχιακά Συμβούλια το 18,1%.

Από το σύνολο των υποψηφίων γυναικών εκλέχθηκαν στα Νομαρχιακά Συμβούλια το 13,6%

ΝΟΜΑΡΧΕΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΝΟΜΑΡΧΙΑ
ΜΠΙΣΕΜΠΙΑ ΕΛΕΝΗ	ΑΘΗΝΩΝ
ΤΣΑΝΑΚΗ-ΣΟΡΩΤΟΥ ΜΑΡΙΑ	ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΟΣΟΣΤΑ ΝΟΜΑΡΧΩΝ

ΣΥΝΟΛΟ	54	100%
ΑΝΤΡΕΣ	52	96%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	4%

ΑΝΤΙΝΟΜΑΡΧΕΣ

ΣΥΝΟΛΟ	104*	100%
ΑΝΤΡΕΣ	91	88%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	13**	13%

* 100 αντινομάρχες και 4 έπαρχοι

** 12 αντινομάρχες και 1 έπαρχος

ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (ΝΟΜΑΡΧΕΣ - ΑΝΤΙΝΟΜΑΡΧΕΣ)

ΣΥΝΟΛΟ	158	100%
ΑΝΤΡΕΣ	143	91%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	15	10%

Πηγή: έρευνα της Α.Ε. «Πληροφόρηση - Επιμόρφωση - Τοπική Ανάπτυξη» (ΠΕΤΑ Α.Ε.) και του «Πανελλήνιου Δικτύου Αιρετών Γυναικών στην Αυτοδιοίκηση» με θέμα τη θέση των γυναικών στα αιρετά όργανα της Δευτεροβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης (02/2002)

ΣΥΝΘΕΣΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%
1	ΑΤΤΙΚΗΣ	136	113	83.1	23	16.9
2	ΔΥΤ. ΕΛΛΑΣ	105	91	86.7	14	13.3
3	ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	118	109	92.4	9	7.6
4	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	123	108	87.8	15	12.2
5	ΗΠΕΙΡΟΥ	94	85	90.4	9	9.6
6	ΣΤ. ΕΛΛΑΣ	135	124	91.9	11	8.1

7	Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	185	161	87	24	13
8	Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	94	82	87.2	12	12.8
9	ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ	117	105	89.7	12	10.3
10	ΝΟΤ. ΑΙΓΑΙΟΥ	84	76	90.5	8	9.5
11	ΒΟΡ. ΑΙΓΑΙΟΥ	64	63	94	4	6
12	ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	88	83	94.3	5	5.7
13	ΚΡΗΤΗΣ	104	93	89.4	11	10.6
14	ΣΥΝΟΛΑ	1450	1293	89.2	157	10.8

Πηγή: έρευνα της Α.Ε. «Πληροφόρηση – Επιμόρφωση – Τοπική Ανάπτυξη» (ΠΙΕΤΑ Α.Ε.) και του «Πανελλήνιου Δικτύου Αιφετών Γυναικών στην Αυτοδιοίκηση» με θέμα τη θέση των γυναικών στα αιφετά όργανα της Δευτεροβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης (02/2002)

ΔΗΜΑΡΧΟΙ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΔΗΜΟΣ	ΟΝ/ΜΟ	Δ/ΝΣΗ	ΤΗΛ.
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	ΑΒΔΗΡΩΝ Ν. ΞΑΝΘΗΣ	ΤΣΑΚΙΡΗ ΕΥΑΝΘΙΑ	ΑΒΔΗΡΑ Τ.Κ. 67 061	05410 51207
ΚΕΝΤΡ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΑΧΙΝΟΥ Ν. ΣΕΡΡΩΝ	ΦΩΤΙΑΔΟΥ ΤΑΝΤΑΛΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	ΣΙΤΟΧΩΡΙ Τ.Κ. 62 200	03220 51221
ΚΕΝΤΡ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΠΙΕΤΡΙΤΣΙΟΥ Ν. ΣΕΡΡΩΝ	ΜΑΥΡΙΔΟΥ ΆΝΝΑ	ΝΕΟ ΠΙΕΤΡΙΤΣΙ Τ.Κ. 62 043	03230 31285, 31223
ΚΕΝΤΡ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΤΡΙΓΛΙΑΣ Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	ΚΑΡΑΟΛΑΝΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	Ν. ΤΡΙΓΛΙΑ Τ.Κ. 63 079	037300 51205
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΑΜΠΕΛΩΝΑ Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ	ΨΥΡΡΑ-ΝΤΑΛΑΚΟΥΡΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	ΔΩΡΗΤΗ ΔΗΜ. ΓΚΟΛΤΣΟΥ Ι ΑΜΠΕΛΩΝΑΣ Τ.Κ. 40 400	04920 31317, 31501
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΙΩΑΚΟΥ Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	ΑΝΑΚΑΣΙΑ ΒΟΛΟΣ Τ.Κ. 38 500	04210 72912, 43660
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΠΑΛΑΙΩΝΑΤΡΙΤΩΝ Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	ΚΟΥΡΤΕΛΕΣΗ ΑΡΕΤΗ	ΛΑΚΩΝΕΣ ΣΚΡΙΠΕΡΟ Τ.Κ. 49 083	06630 41771
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ	ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ Ν. ΑΙΓΑΛΙΩΝΙΑΣ	ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΜΑΡΙΑ-ΚΥΒΕΛΗ	ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ Τ.Κ. 30 500	06420 22219
ΣΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΑΥΛΕΙΑΣ Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	ΟΥΡΑΝΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΑ	ΔΑΥΛΕΙΑ Τ.Κ. 32 008	02610 52203
ΑΤΤΙΚΗΣ	Ν. ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ	ΤΑΜΒΑΚΗ-ΜΑΓΟΥΛΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	ΝΙΚ. ΠΛΑΣΤΗΡΑ 14 Ν. ΕΡΥΘΡΑΙΑ Τ.Κ. 146 71	010 8000222
ΑΤΤΙΚΗΣ	ΦΙΛΟΘΕΗΣ Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ ΕΛΕΝΗ	Π. ΚΑΛΛΙΓΑ 31 ΦΙΛΟΘΕΗ Τ.Κ. 152 37	010 6812574

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

ΟΝΟΜ/ΜΟ	ΚΟΜΜΑ	WEB SITE
ΖΟΡΜΠΑ ΜΥΡΣΙΝΗ	ΠΑΣΟΚ	www.europarl.eu.int
ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ ΆΝΝΑ	ΠΑΣΟΚ	www.europarl.eu.int
ΚΡΑΤΣΑ-ΤΣΑΓΚΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΡΟΔΗ	Ν.Δ.	www.europarl.eu.int
ΜΑΛΛΙΩΡΗ ΜΙΝΕΡΒΑ-ΜΕΛΙΟΜΕΝΗ	ΠΑΣΟΚ	www.europarl.int

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΟΜΜΑ
ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΆΝΝΑ	ΠΑΣΟΚ

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΕΛΟΣ
ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ	16	2	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΛΛΙΟΠΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ	83	Μέλη 1 Αναπληρωματικά μέλη 2	ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΒΕΡΑ ΜΑΡΚΟΓΙΑΝΝΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΓΑΖΗ ΓΙΩΤΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	39	2	ΜΠΡΕΔΙΜΑ-ΣΑΒΟΠΟΥΛΟΥ ΆΝΝΑ ΠΑΡΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

ΚΟΜΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	ΟΝΟΜ/ΜΟ
ΠΑΣΟΚ	11	2	ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΒΑΣΩ, ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΟΝΙΑ
Ν.Δ.	24	2	ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ-ΚΟΥΤΣΙΚΟΥ ΜΑΡΙΕΤΤΑ, ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ ΝΤΟΡΑ
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ	17	2	ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΝΑΤΑΣΣΑ, ΦΙΛΙΝΗ ΆΝΝΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ*

ΚΟΜΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΑΣΟΚ	180	37	21%
Ν.Δ.	162	19	12%
ΣΥΝΑΣΠΙΜΟΣ	106	31	29%

Το ΚΚΕ δεν παρείχε στο ΚΕΘΙ τα αιτηθέντα στοιχεία

http://www.kethi.gr/greek/information/women_center.htm

http://www.kethi.gr/greek/information/women_center/wom_hist_vote_k.htm

